

รายงานสรุปสำหรับผู้บริหาร

หลักสูตรท้องถิ่นกับวิถีชุมชน: กระบวนการปฏิรูปการเรียนรู้ ในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี

(โครงการ การนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องความเสี่ยงโคนม
ไปประยุกต์ใช้ในต่างบริบท ระยะที่ 2)

โดย

รศ.ดร. บุญเรียง ขจรศิลป์ และคณะ

กันยายน 2546

รายงานสรุปสำหรับผู้บริหาร

หลักสูตรท้องถิ่นกับวิถีชุมชน: กระบวนการปฏิรูปการเรียนรู้ ในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี

(โครงการ การนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนม
ไปประยุกต์ใช้ในต่างบริบท ระยะที่ 2)

คณะผู้วิจัย

1. รศ.ดร.บุญเรียง ขจรศิลป์
2. ผศ.ดร.ปราวณี โพธิ์สุข
3. อาจารย์พิกุล เอกวรางกูร
4. อาจารย์วราวุฒิ์ ลั่นนโซคดี

สังกัด

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ชุดโครงการการศึกษากับชุมชน

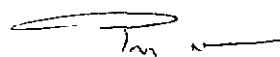
คำนำ

รายงานเรื่อง “หลักสูตรท้องถิ่นกับวิถีชุมชน: กระบวนการปฏิรูปการเรียนรู้ในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี” เป็นรายงานสรุปสำหรับผู้บริหารของโครงการวิจัยเรื่อง “การนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนมไปประยุกต์ใช้ในต่างบริบท” เป็นโครงการที่ได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ซึ่งแบ่งขั้นตอนการดำเนินงานออกเป็น 2 ระยะ คือ **ระยะที่ 1** เป็นการศึกษาศักยภาพและความต้องการหลักสูตรท้องถิ่นของชุมชนและโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี เพื่อที่จะได้มาซึ่งข้อมูลที่จะนำมาประกอบการพิจารณาการคัดเลือกโรงเรียนและชุมชนที่จะมาศึกษาต่อใน **ระยะที่ 2** ซึ่ง **ระยะที่ 2** เป็นการนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง การเลี้ยงโคนมไปใช้ในโรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือกจาก **ระยะที่ 1** เพื่อตอบคำถามหลักสองประการ คือ

1. ในบริบทของชุมชนที่มีความเข้มแข็งต่างกันนั้น การสร้างให้เกิดระบบบริหารจัดการโรงเรียนที่ดีที่จะทำให้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนม สามารถนำไปใช้ได้กับต่างระดับการศึกษา และต่างเนื้อหา จะต้องทำอย่างไร และต่างกันหรือไม่ในบริบทของชุมชนที่ต่างกัน

2. กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่จะนำไปใช้กับต่างระดับการศึกษา ต่างเนื้อหา และต่างบริบทของชุมชนนั้น ควรต้องมีการปรับปรุงในจุดใดบ้าง อย่างไร และการปรับนั้นต้องคำนึงถึงปัจจัยเงื่อนไขอะไรบ้าง

รายงานวิจัยฉบับนี้เป็นรายงานผลการศึกษาระยะที่ 2 เท่านั้น ซึ่งการวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับความอนุเคราะห์และความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่าย ได้แก่ ผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรี ศึกษาธิการจังหวัด และศึกษาธิการอำเภอ/กิ่งอำเภอในจังหวัดราชบุรี ผู้บริหาร ครูผู้สอน และนักเรียนในโรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือก รวมทั้งผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกสภาเทศบาล ปลัดเทศบาล คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครอง ผู้รู้ในชุมชน และเจ้าอาวาส คณะผู้วิจัยใคร่ขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วย โดยเฉพาะสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยที่ได้ให้ทุนอุดหนุนโครงการวิจัยในครั้งนี้ ดร.สีลาภรณ์ บัวสาย ผู้อำนวยการฝ่าย 4 ทีมผู้ประสานงานโครงการวิจัยภายใต้การนำของ ดร.อมรวิชัย นาคทรัพย์ ผู้ทรงคุณวุฒิ รศ.ดร. ทิศนา แคมมณี และดร. เลขา ปิยะอัจฉริยะ ที่ได้ให้คำแนะนำในการดำเนินโครงการมาโดยตลอด

(รศ.ดร.บุญเรียง ขจรศิลป์)
หัวหน้าโครงการวิจัย

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	i
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
ขอบเขตการวิจัย	2
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	3
ข้อตกลงเบื้องต้น	3
การดำเนินการวิจัย	4
การดำเนินการวิจัยรอบที่หนึ่ง	4
การดำเนินการวิจัยรอบที่สอง	6
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	7
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	8
การรวบรวมข้อมูล	10
การตรวจสอบข้อมูล	10
การวิเคราะห์ข้อมูล	10
ผลการวิจัย	11
บริบทของชุมชนและโรงเรียน	11
ผลของการพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการ	
และศักยภาพของชุมชนและโรงเรียน	13
ผลของการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้	18
การบริหารจัดการในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น	27
ปัจจัยและเงื่อนไขการนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้	37
อภิปรายผลการวิจัย	52
ข้อเสนอแนะ	60
บรรณานุกรม	62
ภาคผนวก	63

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โครงการวิจัยเรื่อง "การนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง การเลี้ยงโคนมไปประยุกต์ใช้ในต่างบริบท" เป็นงานขยายผลต่อเนื่องจากโครงการวิจัยเรื่อง "กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เอื้อต่อการพัฒนาการเลี้ยงโคนม กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี" ซึ่งบุญเรียง ขจรศิลป์ และคณะ (2543) ได้พัฒนากระบวนการจัดและประเมินประสิทธิภาพของกระบวนการจัดหลักสูตรท้องถิ่นที่เอื้อต่อการเลี้ยงโคนม และมีการนำไปใช้เป็นเวลา 2 ปีการศึกษา การวิจัยพบว่า ครูผู้สอนมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสอน มีการสอนแบบบูรณาการ มีการทำงานเป็นกลุ่มและเป็นทีม ใช้วิธีการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และมีการประเมินผลจากแฟ้มผลงาน นอกจากนี้ ปราชญ์ท้องถิ่น ชุมชน และองค์กรท้องถิ่นยังได้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งส่งผลให้นักเรียนรู้จักการทำงานเป็นทีม กล้าแสดงออก สามารถสรุปประเด็นที่ได้จากการเรียนรู้ต่อหน้าชุมชน มีความรู้ มีเจตคติต่อการเลี้ยงโคนมในทางที่ดีมากขึ้น มีทักษะและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีความสุขที่ได้เรียนเรื่องโคนม รวมทั้งได้รับการยอมรับจากผู้ปกครองว่าเป็นหลักสูตรที่ให้เนื้อหาพื้นฐานและทักษะเบื้องต้นที่เด็กสามารถเรียนรู้และเข้าใจได้ง่าย ทำให้เด็กเกิดความรักและภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน และจะสืบทอดอาชีพการเลี้ยงโคนมต่อไป

ผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า กระบวนการจัดหลักสูตรท้องถิ่นที่เอื้อต่อการพัฒนาการเลี้ยงโคนมที่คณะผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นมานั้น สามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่มีการเลี้ยงโคนมอย่างหนาแน่น และมีสหกรณ์โคนมที่เข้มแข็ง แต่การวิจัยดังกล่าวยังไม่ได้แสดงให้เห็นว่าถ้าจะนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นดังกล่าวไปใช้กับนักเรียนระดับชั้นอื่นๆ และ/หรือในชุมชนอื่นจะให้ได้ผลเช่นเดียวกันหรือไม่ ประกอบกับจังหวัดราชบุรีเป็นจังหวัดที่มีศิลปวัฒนธรรมเก่าแก่ มีแหล่งท่องเที่ยว ประชาชนประกอบอาชีพหลากหลาย มีชีวิตความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ ดังนั้น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและโดยความร่วมมือของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรีจึงให้ทุนสนับสนุนแก่ บุญเรียง ขจรศิลป์ และคณะ เพื่อศึกษาการนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนมไปใช้ในต่างบริบทในเนื้อหา ระดับชั้น และชุมชนอื่นๆ

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้แบ่งการวิจัยออกเป็น 2 ระยะ โดยระยะที่หนึ่ง เป็นการศึกษาศักยภาพและความต้องการหลักสูตรท้องถิ่นของชุมชนและโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี เพื่อที่จะได้มาซึ่งข้อมูลที่จะนำมาประกอบการพิจารณาคัดเลือกโรงเรียนและชุมชนที่จะมาทำการศึกษาต่อในระยะที่ 2 ระยะที่สอง เป็นการนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนมไปใช้ในโรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือกจากระยะที่หนึ่ง เพื่อตอบคำถามหลักสองประการ คือ

1. ในบริบทของชุมชนที่มีความเข้มแข็งต่างกัันนั้น การสร้างให้เกิดระบบบริหารจัดการโรงเรียนที่ดีที่จะทำให้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนม สามารถนำไปใช้ได้กับต่างระดับการศึกษาและต่างเนื้อหา จะต้องทำอย่างไร และต่างกันหรือไม่ในบริบทของชุมชนที่แตกต่างกัน

2. กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่จะนำไปใช้กับต่างระดับ ต่างเนื้อหา และในต่างบริบทของชุมชนนั้น ควรต้องมีการปรับปรุงในจุดใดบ้าง อย่างไร และการปรับนั้นต้องคำนึงถึงปัจจัยเงื่อนไขอะไรบ้าง

รายงานการวิจัยฉบับนี้จะเสนอผลการวิจัยของการศึกษาในระยะที่สอง ซึ่งเป็นขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่สอดคล้องกับความต้องการและศักยภาพของชุมชนและโรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือกในระยะที่หนึ่ง โดยใช้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง การเลี้ยงโคนมเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ และติดตามผลการใช้หลักสูตร เพื่อตอบคำถามหลักสองประการดังกล่าวแล้วข้างต้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

โครงการวิจัยในระยะที่สอง มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่สอดคล้องกับความต้องการและศักยภาพของชุมชนและโรงเรียน โดยใช้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนมเป็นแนวทางการพัฒนาหลักสูตร
2. ศึกษาผลที่ได้จากการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้
3. ศึกษากระบวนการจัดการในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
4. ศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขการนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนมไปปรับใช้ในต่างบริบท

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากรที่ศึกษาในครั้งนี้ประกอบด้วย

1.1 บุคลากรและนักเรียนในโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในโรงเรียนวัดสมานกิจ และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านนาโคบน ในภาคปลายปีการศึกษา 2544 และภาคต้นในปีการศึกษา 2545

1.2 คนในชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้รู้ในชุมชน ผู้แทนองค์กรท้องถิ่น คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครอง ศึกษานิเทศก์อำเภอ/กิ่งอำเภอ เกษตรอำเภอ ในชุมชนวัดสมานกิจ ตำบลท่ากระทุ่ม และชุมชนนาโค ตำบลนาโค

2. เนื้อหาสาระที่ศึกษาในครั้งนี้อยู่ประกอบด้วย

2.1 ผลการนำหลักสูตรไปใช้ โดยพิจารณาจาก

2.1.1 ผลสัมฤทธิ์ในการเรียน ทักษะที่พึงประสงค์ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ เจตคติต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เจตคติต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค และความคิดเห็นต่อกิจกรรมการเรียนการสอนของนักเรียน

2.1.2 ความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน ครู และศึกษานิเทศก์อำเภอ/กิ่งอำเภอ ต่อการนำหลักสูตรไปใช้

2.1.3 ปัญหาและความคิดเห็นของคนในชุมชนต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนา และการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้

2.2 การบริหารจัดการในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

2.3 ปัจจัยและเงื่อนไขการนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยง ไก่ไปปรับใช้ในต่างบริบท

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ได้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่สามารถใช้ได้กับต่างระดับการศึกษาต่างเนื้อหา และในบริบทชุมชนที่มีความเข้มแข็งต่างกัน
2. ได้แนวทางการบริหารจัดการโรงเรียนที่เอื้อต่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้สามารถใช้ได้ในต่างระดับ ต่างเนื้อหาและต่างบริบทของชุมชน
3. ได้เสริมสร้างสมรรถภาพของครูในด้านการเรียนการสอนที่ใช้ผู้เรียนเป็นสำคัญ การประเมินตามสภาพจริง และการทำงานร่วมกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง
4. ได้สร้างนักวิจัยที่เป็นนิสิตปริญญาโท ซึ่งมาเป็นผู้ช่วยวิจัยให้มีศักยภาพในการเป็นนักวิจัยที่มีคุณภาพต่อไป

ข้อตกลงเบื้องต้น

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อมิให้เป็นภาระทับกับบุคคลและสถานที่ที่ทำการวิจัย การวิจัยในครั้งนี้จึงใช้ชื่อสมมติทั้งหมดในกรณีที่เป็นชื่อเฉพาะของบุคคลและสถานที่

การดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยศึกษาจากสองพื้นที่คือ ชุมชนท่ากระทุ่มและโรงเรียนวัดสมานกิจ กับชุมชนนาโคกับโรงเรียนบ้านนาโคบน ซึ่งในแต่ละพื้นที่จะใช้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของบุญเรียง ขจรศิลป์และคณะ (2543) เป็นแนวทางในการดำเนินงาน งานวิจัยครั้งนี้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 2 รอบคือ รอบที่หนึ่ง เป็นขั้นตอนของการกำหนดหลักสูตรที่ต้องการพัฒนา พัฒนาหลักสูตร และการนำหลักสูตรไปทดลองใช้ เพื่อศึกษาหรือตรวจสอบปัญหาของการใช้หลักสูตรและดำเนินการปรับปรุงแก้ไข และรอบที่สอง เป็นขั้นตอนของการนำหลักสูตรที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขแล้วไปใช้ ตรวจสอบและแก้ไขปรับปรุงเป็นวงจรรอบอย่างต่อเนื่อง ซึ่งโรงเรียนและชุมชนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การดำเนินการวิจัยรอบที่หนึ่ง

การดำเนินการวิจัยในรอบที่หนึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการทั้งหมด 9 ขั้นตอน คือ 1) ประชุมระดมสมองเพื่อจัดทำหลักสูตร 2) ประชุมพิจารณาหลักสูตรและจัดทำแผนการสอน 3) ฝึกอบรมครู ผู้บริหาร และศึกษานิเทศก์ 4) ศึกษาดูงาน 5) ประชุมผู้ปกครองและผู้นำชุมชน 6) พัฒนาเครื่องมือในการวิจัย 7) นำหลักสูตรไปทดลองใช้ 8) สนทนากลุ่มเพื่อประเมินผล การใช้หลักสูตร 9) ปรับปรุงหลักสูตรและแผนการสอน ซึ่งรายละเอียดของแต่ละขั้นตอน มีดังต่อไปนี้

1.1 ประชุมระดมสมองครู ผู้บริหาร ศึกษานิเทศก์ คนในชุมชน และผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ณ โรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือก โดยจัดการประชุมที่ละโรงเรียน ได้หลักสูตรท้องถิ่นฉบับร่าง 2 หลักสูตร คือ “หลักสูตรเกษตรผสมผสานครบวงจร” สำหรับโรงเรียนวัดสมานกิจ และ “หลักสูตรวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค” สำหรับโรงเรียนบ้านนาโคบน การได้มาซึ่งหลักสูตรฉบับร่างทั้งสองหลักสูตรนี้ ครู ผู้บริหาร ศึกษานิเทศก์ คนในชุมชน และผู้ทรงคุณวุฒิ มีส่วนร่วมในการให้ข้อคิดเห็นต่างๆ

1.2 ประชุมพิจารณาหลักสูตรและจัดทำแผนการสอน โดยผู้ร่วมประชุม ได้แก่ คณะผู้วิจัย ครู ผู้บริหาร ศึกษานิเทศก์ คนในชุมชน และผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งการจัดทำหลักสูตรในครั้งนี้ ได้นำหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) และร่างหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 มาศึกษาเป็นแนวทางในการกำหนดทักษะที่พึงประสงค์ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ผลจากการประชุมพิจารณาปรากฏว่า ได้หลักสูตรท้องถิ่น 2 หลักสูตรที่พร้อมจะนำไปทดลองใช้พร้อมแผนการสอน

1.3 ฝึกอบรมครู ผู้บริหาร ศึกษานิเทศก์ เรื่อง กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและการประเมินตามสภาพจริง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมี

ความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะ และสามารถวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ สามารถใช้กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และการประเมินผู้เรียนตามสภาพจริง

1.4 พาครูไปศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การประเมินผลโดยใช้แฟ้มผลงาน และการจัดหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน เรื่องการเลี้ยงโคนม ณ โรงเรียนชุมชนวัดหนองโพ และโรงเรียนวัดดอนกระเบื้อง ซึ่งทั้งสองโรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนที่อยู่ในโครงการวิจัย เรื่อง “กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เอื้อต่อการพัฒนาการเลี้ยงโคนม: กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี” (บุญเรียง ขจรศิลป์ และคณะ, 2543) ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน และได้รับการยอมรับจากโรงเรียนต่างๆ

1.5 ประชุมผู้ปกครองและผู้นำชุมชนเพื่อประชาสัมพันธ์หลักสูตรและขอความร่วมมือในการจัดการเรียนการสอน และการประเมินตามสภาพจริง

1.6 คณะผู้วิจัยและครูร่วมกันสร้างและพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามเพื่อวัดความรู้ก่อนเรียนเกี่ยวกับเกษตรผสมผสานครบวงจร และวัฒนธรรมชุมชนนาโค และได้นำแบบสอบถามไปทดลองใช้เพื่อนำผลที่ได้มาวิเคราะห์คุณภาพของแบบสอบถาม **แบบประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์ แบบประเมินทักษะที่พึงประสงค์ และ แบบประเมินชิ้นงาน** โดยกำหนดเกณฑ์การประเมินอย่างชัดเจนสำหรับแต่ละคุณลักษณะที่พึงประสงค์ แต่ละทักษะที่พึงประสงค์ และแต่ละชิ้นงาน

1.7 นำหลักสูตรเรื่อง “เกษตรผสมผสานครบวงจร” ไปทดลองใช้ ณ โรงเรียนวัดสมานกิจ ตั้งแต่ปลายภาคต้น ปีการศึกษา 2544 เนื่องจากการทำเกษตรผสมผสานครบวงจรมันขึ้นอยู่กับการเวลาที่กรมชลประทานจะปล่อยน้ำเข้ามา และนำหลักสูตรเรื่อง “วัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค” ไปทดลองใช้ ณ โรงเรียนบ้านนาโคบในภาคปลาย ปีการศึกษา 2544 ซึ่งการบริหารจัดการหลักสูตรท้องถิ่นนั้น คณะผู้วิจัยใช้หลักของการทำงานเป็นทีม นั่นคือบุคลากรในโรงเรียนทุกคนได้รับทราบและให้ความร่วมมือในการจัดหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งเมื่อสิ้นภาคการศึกษาได้มีการจัดนิทรรศการแสดงผลงานของนักเรียน โดยมีผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้บริหารโรงเรียนอื่นในกลุ่มโรงเรียนเดียวกัน คณะวิทยากร และคนในชุมชนมาร่วมชมนิทรรศการ และร่วมประเมินผลงานนักเรียน

1.8 คณะผู้วิจัยติดตามผลการใช้หลักสูตรโดยพิจารณาในประเด็นดังต่อไปนี้

1.8.1 กระบวนการนำหลักสูตรไปใช้

1.8.2 ความสำเร็จของนักเรียน พิจารณาใน 3 ประเด็น คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะที่พึงประสงค์ ได้แก่ ทักษะการแสวงหาความรู้ ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น และทักษะ

การสื่อสาร คุณลักษณะที่พึงประสงค์ ได้แก่ การกล้าแสดงออก นิยรักการทำงาน ความรับผิดชอบ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และความคิดเห็นต่อการเรียนในแต่ละหลักสูตร

1.8.3 ปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชน

1.8.4 ความคิดเห็นต่อการนำหลักสูตรไปใช้ของครู ผู้บริหาร คณาจารย์ และคนในชุมชน

9. หลังจากให้นำหลักสูตรไปทดลองใช้แล้วหนึ่งภาคการศึกษา ได้มีการสนทนากลุ่มกับผู้บริหารโรงเรียน คณาจารย์ คณะครูผู้สอน ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และคนในชุมชนที่มีส่วนร่วมในการนำหลักสูตรไปใช้เพื่อศึกษาถึงปัญหาและแนวทางแก้ไขของการนำหลักสูตรไปใช้ หลังจากนั้นคณะผู้วิจัยและคณะครูผู้สอนได้ไปร่วมประชุมเพื่อพิจารณาถึงปัญหาและแนวทางแก้ไข และดำเนินการปรับปรุงหลักสูตร และแนวการสอน โดยเพิ่มทักษะการแก้ปัญหาอีกหนึ่งทักษะในทักษะที่พึงประสงค์ และปรับลดจำนวนชิ้นงานของหลักสูตรวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโคให้เหมาะสมกับเวลา

2. การดำเนินการวิจัยรอบที่สอง

การดำเนินการวิจัยในรอบที่สองมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

2.1 ในช่วงสัปดาห์แรกของการเปิดเรียนภาคต้น ปีการศึกษา 2545 ประชุมผู้ปกครอง และผู้นำชุมชนเพื่อประชาสัมพันธ์และขอความร่วมมือในการจัดการเรียนการสอน และการประเมินตามสภาพจริง ณ โรงเรียนวัดสมานกิจ และโรงเรียนบ้านนาโคบน

2.2 นำหลักสูตรเรื่อง “เกษตรผสมผสานครบวงจร” ที่ได้รับการปรับปรุงแล้วไปใช้ ณ โรงเรียนวัดสมานกิจ และนำหลักสูตรเรื่อง “วัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค” ที่ได้รับการปรับแล้วไปใช้ ณ โรงเรียนบ้านนาโคบน ในภาคต้น ปีการศึกษา 2545 ซึ่งการบริหารจัดการหลักสูตรท้องถิ่นนั้น คณะผู้วิจัยใช้หลักของการทำงานเป็นทีม นั่นคือบุคลากรในโรงเรียนทุกคนได้รับทราบและให้ความร่วมมือในการจัดหลักสูตรท้องถิ่น เกษตรกร นักวิชาการ ผู้รู้ในชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดการเรียนการสอนของทั้งสองหลักสูตรเป็นการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ เช่น หลักสูตรเกษตรผสมผสานครบวงจร การเรียนเรื่องเกี่ยวข้าว ได้มีการบูรณาการวิชาการงานพื้นฐานอาชีพในเรื่องการเกษตรกับวิชาสร้างเสริมลักษณะนิสัยในเรื่องนาฏศิลป์ คือการเดินท่ารำเคียว บูรณาการกับวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตเรื่องประเพณีการลงแขก และบูรณาการกับวิชาคณิตศาสตร์ในเรื่องของการคิดโจทย์ปัญหา โดยให้นักเรียนประมาณการรายรับที่จะได้จากการขายข้าวโดยพิจารณาจากผลผลิตที่เก็บเกี่ยวได้ หลักสูตรวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค การสอนในเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้มีการบูรณาการกับหลายวิชา อาทิเช่น บูรณาการกับวิชาคณิตศาสตร์ในเรื่องของการทำแผนภูมิแสดงอุณหภูมิเฉลี่ยของชุมชนในแต่ละเดือน บูรณาการกับวิชาภาษาไทยในเรื่องการแต่งกลอน

ปริศนาคำทายเกี่ยวกับพืชสมุนไพร การเขียนเรียงความเกี่ยวกับการไปทัศนศึกษานอกสถานที่ การเขียนจดหมายเชิญวิทยากร บูรณาการกับวิชาศิลปะเกี่ยวกับการวาดภาพ การตีฝั่ง เชิงอนุรักษ์บูรณาการกับวิชาภาษาอังกฤษในเรื่องของคำศัพท์ โดยให้นักเรียนเขียนคำศัพท์ ภาษากะเหรี่ยงแล้วแปลความหมายเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ บูรณาการกับวิชาพลศึกษา โดยเล่นเกมเกี่ยวกับการดำรงชีวิตของสัตว์ในป่าที่อยู่ใกล้กับชุมชนซึ่งแบ่งเป็นสัตว์กินพืช สัตว์กินเนื้อ และสัตว์ที่กินทั้งพืชและเนื้อ นอกจากนี้วิทยากรที่เป็นกลุ่มผู้นำเยาวชนยังได้นำเอา ดนตรีเข้ามาสอดแทรก จัดแปลงคำร้อง และเลือกเพลงที่มีสาระสอดคล้องกับสิ่งที่เรียนก่อให้เกิด ความประทับใจ และสนุกสนานในการเรียน

2.3 ในระหว่างการนำหลักสูตรไปใช้คณะผู้วิจัยไปนิเทศการสอนของครูสัปดาห์วัน สัปดาห์ ซึ่งการนิเทศการสอนของครูนั้นอยู่ในลักษณะของการปรึกษาหารือ วางแผนร่วมกันใน ขณะเดียวกันคณะผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในบางกิจกรรม เช่น ประเพณีการกินข้าวห่อ การเกี่ยวข้าว การสีฝัด การเลี้ยงสัตว์แบบผสมผสาน การสอนของครูใน บางเนื้อหา เช่น เรื่องอาชีพในชุมชน การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในบางกิจกรรม เช่น การสอน ของครูในเรื่องการปลูกพืชผักสวนครัว การสาธิตการตีฝั่งเชิงอนุรักษ์ และสัมภาษณ์ครู ผู้บริหาร ศึกษานิเทศก์ และคนในชุมชนแบบไม่เป็นทางการ

2.4 คณะผู้วิจัยติดตามผลการใช้หลักสูตรโดยพิจารณาในประเด็นดังต่อไปนี้

2.4.1 กระบวนการนำหลักสูตรไปใช้

2.4.2 ความสำเร็จของนักเรียน พิจารณาใน 3 ประเด็น คือ ผลสัมฤทธิ์ใน การเรียน ทักษะที่พึงประสงค์ ได้แก่ ทักษะการแสวงหาความรู้ ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น ทักษะการสื่อสาร และทักษะการแก้ปัญหา คุณลักษณะที่พึงประสงค์ ได้แก่ การกล้าแสดงออก มีนิสัยรักการทำงาน มีความรับผิดชอบ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และความคิดเห็นต่อการเรียน ในแต่ละหลักสูตร

2.4.3 ปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชน

3. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยในครั้งนี้คณะผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากประชากร ซึ่งประกอบด้วยผู้บริหาร โรงเรียน ครูผู้สอน ศึกษานิเทศก์ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวัดสมานกิจ ปีการศึกษา 2544 และปีการศึกษา 2545 และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านนาโคบน ปีการศึกษา 2544 และปีการศึกษา 2545 ผู้ปกครองนักเรียน ผู้นำชุมชน ผู้รู้ในชุมชนที่ทำหน้าที่เป็นวิทยากร ให้ความรู้แก่นักเรียน ผู้แทนองค์กรท้องถิ่น สำหรับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียน วัดสมานกิจ และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนบ้านนาโคบนคณะผู้วิจัยรวบรวม ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ ด้วยการไปพบที่บ้านและพบปะโดยบังเอิญ ในการร่วมกิจกรรมที่โรงเรียน หรือกิจกรรมของหมู่บ้าน

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้รวบรวมข้อมูลในการวิจัยในครั้งนี้ประกอบด้วย 11 ชนิด ได้แก่

4.1 แบบสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมี 2 ฉบับ คือ

4.1.1 แบบสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาเกษตรผสมผสานครบวงจร สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีจุดประสงค์เพื่อทดสอบความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรผสมผสานครบวงจร ในช่วงก่อนเรียนและหลังเรียน มีลักษณะเป็นแบบสอบชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยความง่าย 0.52 ค่าเฉลี่ยอำนาจจำแนก 0.52 และค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยง 0.82

4.1.2 แบบสอบวิชาวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีจุดประสงค์เพื่อทดสอบความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชนนาโคในช่วงก่อนเรียนและหลังเรียน มีลักษณะเป็นแบบสอบชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 50 ข้อ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยความง่าย 0.49 ค่าเฉลี่ยอำนาจจำแนก 0.32 และค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยง 0.85

4.2 แบบประเมินชิ้นงาน มี 2 ชุด คือ

4.2.1 แบบประเมินชิ้นงานของนักเรียนที่เรียนหลักสูตรเกษตรผสมผสานครบวงจร มีจุดประสงค์เพื่อประเมินชิ้นงานของนักเรียน มีทั้งสิ้น 17 ชิ้น แต่ละชิ้นมีเกณฑ์การให้คะแนน (Rubric) ทั้งสิ้น 6 ระดับตั้งแต่ 0 ถึง 5 (ดูรายละเอียดในภาคผนวกที่ 2)

4.2.2 แบบประเมินชิ้นงานของนักเรียนที่เรียนหลักสูตรวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค มีจุดประสงค์เพื่อใช้ประเมินชิ้นงานของนักเรียน มีทั้งสิ้น 22 ชิ้น ในรอบที่หนึ่งและในรอบที่สอง มีจำนวน 14 ชิ้น แต่ละชิ้นจะมีเกณฑ์การให้คะแนนทั้งสิ้น 6 ระดับตั้งแต่ 0 ถึง 5

4.3 แบบประเมินทักษะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนจากการใช้หลักสูตรท้องถิ่นเรื่องเกษตรผสมผสานครบวงจร และหลักสูตรวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค มีจุดประสงค์เพื่อประเมินทักษะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ประกอบด้วยแบบประเมิน 4 ชิ้น คือ แบบประเมินทักษะการสื่อสาร แบบประเมินทักษะการแสวงหาความรู้ แบบประเมินทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น และแบบประเมินทักษะการแก้ปัญหา

4.4 แบบประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนจากการใช้หลักสูตรท้องถิ่น เรื่องเกษตรผสมผสานครบวงจร และหลักสูตรวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค มีจุดประสงค์เพื่อประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ประกอบด้วยแบบประเมิน 4 ชิ้น คือ แบบประเมินความรับผิดชอบ แบบประเมินความกล้าแสดงออก แบบประเมินความมีนิสัยรักการทำงาน และแบบประเมินความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

4.5 เครื่องมือที่ใช้ศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนต่อกิจกรรมการเรียนการสอน มีดังนี้

4.5.1 แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนต่อกิจกรรมการเรียนการสอน หลักสูตรเกษตรผสมผสานครบวงจร มีลักษณะเป็นแบบสอบถามปลายเปิด มีจุดประสงค์เพื่อ

สอบถามความคิดเห็นของนักเรียนในประเด็นเกี่ยวกับความชอบหรือไม่ชอบต่อกิจกรรมการเรียนการสอน พร้อมทั้งให้เหตุผลประกอบ

4.5.2 ประเด็นคำถามที่ใช้ในการสนทนากลุ่มกับนักเรียนเพื่อศึกษาความคิดเห็นต่อกิจกรรมการเรียนการสอนหลักสูตรเกษตรผสมผสานครบวงจร

4.5.3 ประเด็นคำถามที่ใช้ในการสนทนากลุ่มกับนักเรียนเพื่อศึกษาความคิดเห็นต่อกิจกรรมการเรียนการสอนหลักสูตรวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค

4.6 แบบวัดเจตคติ งานวิจัยในครั้งนี้มีแบบวัดเจตคติ 2 ฉบับ ดังนี้

4.6.1 แบบวัดเจตคติของนักเรียนต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีจุดประสงค์เพื่อวัดความรู้สึกของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยง 0.97

4.6.2 แบบวัดเจตคติของนักเรียนต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นนาโค มีจุดประสงค์เพื่อวัดความรู้สึกของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นนาโค ซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยง 0.91

4.7 แบบแสดงความคิดเห็นต่อภาพถ่าย มีจุดประสงค์เพื่อให้ให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นและความรู้สึกต่อกิจกรรมการเรียนการสอนหลักสูตรเกษตรผสมผสานครบวงจร และหลักสูตรวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค โดยใช้ภาพถ่ายจากการร่วมกิจกรรมการเรียนของนักเรียนเป็นเครื่องมือ แบบแสดงความคิดเห็นต่อภาพถ่ายนี้จะเปิดโอกาสให้นักเรียนได้บรรยายความรู้สึกประทับใจได้อย่างอิสระต่อกิจกรรมการเรียนการสอนในภาพถ่ายกิจกรรมที่นักเรียนเลือกโดยไม่จำกัดจำนวนภาพ

4.8 อนุทิน มีจุดประสงค์ให้นักเรียนได้แสดงความรู้สึกต่อการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค ซึ่งอนุทินนี้จะไม่มีรูปแบบที่แน่นอน เนื่องจากคณะผู้วิจัยต้องการให้นักเรียนบรรยายความรู้สึกของตนเองได้อย่างอิสระ ดังนั้นนักเรียนได้บรรยายความรู้สึกของตนลงในแผ่นกระดาษเปล่าพร้อมทั้งตกแต่งสวยงาม สีสันตามความต้องการของตนเอง

4.9 แบบบันทึกภาคสนาม ใช้สำหรับบันทึกเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในขณะลงภาคสนาม ซึ่งประกอบด้วย 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ใช้สำหรับจดบันทึกสิ่งที่สังเกตได้ตามความเป็นจริง เพื่อบรรยายถึงสิ่งแวดล้อม สถานที่ บุคคล เหตุการณ์ คำพูดของบุคคลสรุปรวมว่า ใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร อย่างไร กับใคร และทำไม

ส่วนที่ 2 ใช้สำหรับตีความเบื้องต้น โดยใช้แนวคิดทฤษฎีของผู้วิจัยประกอบ แสดงความคิดเห็น เน้นความหมายให้ชัดเจนและสร้างสมมติฐานชั่วคราว บางครั้งต้องใช้ข้อมูล

ส่วนที่หนึ่งคือข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึกสิ่งที่สังเกตได้ตามเป็นจริงหลายๆ เรื่อง สรุปมาเป็นส่วนที่สองคือการตีความเบื้องต้นได้

ส่วนที่ 3 ใช้สำหรับบันทึกถึงวิธีการที่ตนได้มาซึ่งความสำเร็จ หรือความบกพร่องในการสังเกตความรู้สึกส่วนตัวของผู้สังเกต ปฏิกริยาของผู้ถูกสังเกต ตลอดจนข้อมูลที่ตกหล่นขาดไป บันทึกส่วนนี้เป็นส่วนที่ช่วยเตือนความจำและช่วยประเมินคุณภาพของข้อมูลที่ได้มา

4.10 แบบสัมภาษณ์คนในชุมชน มีลักษณะเป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ใช้สำหรับสัมภาษณ์คนในชุมชนซึ่งแบ่งเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ และตอนที่ 2 เป็นสภาพ ปัญหา และความคิดเห็นในการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ซึ่งเป็นที่ตั้งของโรงเรียนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

4.11 แบบสัมภาษณ์ครู ผู้บริหาร และศึกษานิเทศก์

5. การรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการที่หลากหลายเพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนครอบคลุม และสามารถตอบปัญหาการวิจัยได้ การรวบรวมข้อมูลในงานวิจัยลักษณะเช่นนี้ คณะผู้วิจัยคือเครื่องมือการวิจัย และเนื่องจากคณะผู้วิจัยไม่ใช่คนในชุมชน จึงต้องมีการเตรียมตัวเพื่อลงสนาม และสร้างความคุ้นเคยกับคนในชุมชน โดยคณะผู้วิจัยได้เปิดเผยบทบาทของตนเอง และเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน รวมทั้งได้ส่งผู้ช่วยนักวิจัยไปพักอยู่ในชุมชนเป็นระยะๆ ในช่วงเดือนมิถุนายน 2544 ถึง ต้นพฤษภาคม 2545 ซึ่งเป็นช่วงของการพัฒนาหลักสูตร และการนำหลักสูตรไปทดลองใช้ (PAR รอบที่หนึ่ง) และในช่วงปลายพฤษภาคม 2545 ถึงธันวาคม 2545 ซึ่งเป็นช่วงของการนำหลักสูตรที่ปรับปรุงแก้ไขไปใช้ และติดตามประเมินผลการใช้หลักสูตร (PAR รอบที่สอง) วิธีการรวบรวมข้อมูลที่คณะผู้วิจัยใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ การศึกษาเอกสาร สิ่งพิมพ์ รูปภาพ การจดบันทึก การสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการส่งแบบสอบถาม

6. การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลของการวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพดังนี้

6.1 คณะผู้วิจัยทำการตรวจสอบข้อมูลในระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งเป็นการตรวจสอบทันทีในสนาม โดยใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) ทั้งจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกต เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้อง

6.2 คณะผู้วิจัยทำการตรวจสอบข้อมูลเรื่องเดียวกันจากแหล่งข้อมูลบุคคลที่ต่างกัน เป็นการตรวจสอบแบบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) เพื่อทำการตรวจสอบว่าเมื่อบุคคลที่ให้ข้อมูลเปลี่ยนไปข้อมูลจะยังคงเหมือนเดิมหรือไม่

6.3 การตรวจสอบข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยคณะผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้วิเคราะห์แล้วไปให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของโรงเรียนและชุมชนอ่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญสามารถปรับแก้ไขข้อมูลให้ถูกต้องได้

7 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

7.1 ข้อมูลสถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์และผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้วิธีการแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ

7.2 ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามนักเรียนเกี่ยวกับความรู้สึกที่มีต่อกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้วิจัยใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา การแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ

7.3 ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์ อนุทิน การแสดงความคิดเห็นต่อภาพถ่ายและการสนทนากลุ่ม ใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา และวิธีวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียง และจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมาย เชื่อมโยงความสัมพันธ์ และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมได้

7.4 ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบประเมินชิ้นงาน แบบวัดทักษะที่พึงประสงค์ และแบบวัดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ใช้ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์การกระจาย และค่าร้อยละ

ผลการวิจัย

1. บริบทของชุมชนและโรงเรียน

1.1 บริบทของชุมชนท่ากระทุ่มและโรงเรียนวัดสมานกิจ

ชุมชนท่ากระทุ่มซึ่งเป็นที่ตั้งของโรงเรียนวัดสมานกิจ ประกอบด้วยหมู่บ้านเพียง 2 หมู่บ้าน คือหมู่ที่ 3 บ้านหนองจุ่ม และหมู่ที่ 4 บ้านข้างโบสถ์ ซึ่งสองหมู่บ้านนี้อยู่ในเขตบริการของโรงเรียนวัดสมานกิจ หมู่บ้านทั้งสองจะมีอาณาเขตติดกันจนแทบจะเป็นหมู่บ้านเดียวกัน โดยมีพื้นที่นาและสวนผลไม้คั่นระหว่างหมู่บ้านไม่ถึง 1 กิโลเมตร คนในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมเช่น ทำนา ทำสวนผัก ทำสวนผลไม้ ส่วนใหญ่มีฐานะปานกลางและมองเห็นคุณค่าของการศึกษา สนับสนุนให้บุตรหลานได้ศึกษาต่อ หลังจากจบการศึกษาในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 แล้ว

คนในชุมชนมีทั้งคนไทยที่มีเชื้อสายไทย ลาว และเขมร ลักษณะความเป็นอยู่ของคนในชุมชนจะอยู่ร่วมกันแบบเครือญาติ ไปมาหาสู่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เมื่อชุมชนจัดกิจกรรมจะให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดี ลักษณะครอบครัวส่วนใหญ่เป็นครอบครัวขยาย คือแต่งงานแยกครอบครัวแต่ยังคงนิยมปลูกบ้านเรือนอยู่ในบริเวณเดียวกันกับพ่อแม่โดยไม่สร้างรั้วกัน ชุมชนท่ากระทุ่มไม่มีวัฒนธรรมย่อยที่เป็นวัฒนธรรมเฉพาะของชุมชน มีแต่วัฒนธรรมที่สอดคล้องกับ

วัฒนธรรมใหญ่ อันเป็นประเพณีไทย เช่นวันสงกรานต์ วันขึ้นปีใหม่ วันสำคัญทางพุทธศาสนา ซึ่งมีวัดสมานกิจเป็นศูนย์กลางที่ชาวบ้านมาร่วมกันทำบุญ หรือประกอบกิจกรรมอื่นๆ เพราะเป็นวัดที่เก่าแก่ และชาวบ้านให้ความเคารพนับถือเจ้าอาวาสเป็นอย่างสูง สำหรับภาษาพูดที่มีคนเฒ่าคนแก่บางคนพูดภาษาลาวกันอยู่จัดได้ว่าเป็นวัฒนธรรมรอง (Subculture) ของคนบางกลุ่มในชุมชน แต่วัฒนธรรมดังกล่าวก็กำลังจะถูกกลืนหายไป ปัญหาสำคัญของชุมชนนี้คือเรื่องยาเสพติด

โรงเรียนวัดสมานกิจเป็นโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กเปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1 ถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 บุคลากรในโรงเรียนทั้งหมดมี 11 คน ส่วนใหญ่เป็นคนท้องถิ่น นักเรียนมีปัญหาครอบครัวแตกแยกเพราะบิดาหรือมารดาหรือทั้งสองคนถูกจับเพราะขายยาเสพติด ดังจะเห็นได้ว่ามีนักเรียนจำนวนเกือบครึ่งห้องที่ต้องอาศัยอยู่กับญาติเนื่องจากบิดามารดาถูกจับอยู่ในที่คุมขังหรือไปทำงานที่อื่น

โรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เมื่อชุมชนมีการจัดกิจกรรมต่างๆ โรงเรียนก็จะให้ความร่วมมือกับชุมชนเป็นอย่างดี และในขณะเดียวกันชุมชนก็ให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ ที่โรงเรียนจัด

1.2 บริบทของชุมชนนาโคและโรงเรียนบ้านนาโคบน

ชุมชนนาโค ตั้งอยู่ที่กิ่งอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี อยู่ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 85 กิโลเมตร อยู่ในพื้นที่ตามแนวตะเข็บชายแดนประเทศไทย และประเทศเมียนมาร์ ชุมชนนาโคเป็นพื้นที่ที่มีเนินเขาและภูเขาสลับกับที่ราบและอยู่ติดกับป่าซึ่งยังมีความอุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งอาชีพและแหล่งอาหารของชาวบ้านในการหาของป่า สมุนไพร และการตีผึ้งชิงอนุรักษ์ ชุมชนนาโคมีปัญหาหลักคือเรื่องขาดแคลนน้ำดื่ม เศรษฐกิจของชุมชนอยู่ในขั้นค่อนข้างยากจน ชาวบ้านส่วนใหญ่ต้องรับจ้างทำไร่และเข้าพื้นที่ทำไร่สับปะรดและไร่อ้อย เพราะที่ดินส่วนใหญ่ได้ขายให้กับนายทุนหรือคนข้างนอกไปเกือบหมด

ชุมชนนาโค มีลักษณะเป็นสังคมเกษตร มีคนไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงเป็นส่วนใหญ่ นอกนั้นเป็นคนเชื้อสายไทย จีน ลาว และมอญ ประเพณีและกิจกรรมของชุมชนนาโคในรอบ 1 ปี ที่ชุมชนจัดขึ้นทุกปีมีทั้งประเพณีไทย กะเหรี่ยง และจีน เนื่องจากชุมชนนี้เป็นพื้นที่ที่ชาวกะเหรี่ยงอาศัยอยู่มาก่อน ต่อมาก็มีคนพื้นเมืองและคนไทยเชื้อสายต่างๆ อพยพย้ายถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่ ซึ่งมีการสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติด้วยการแต่งงานระหว่างชาวกะเหรี่ยงด้วยกันหรือคนไทยเชื้อสายอื่นๆ ที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนนี้ จากการศึกษาเครือญาติของคนในชุมชนพบว่า ชุมชนนี้มีระบบเครือญาติที่ส่วนใหญ่เป็นญาติกันเกือบทั้งหมด

ชุมชนนี้มีผู้นำทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการในการทำกิจกรรมต่างๆ ซึ่งกลุ่มผู้นำเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการนำชาวบ้านพัฒนาหมู่บ้าน วัดและกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน กลุ่มผู้นำหมู่บ้านกับคนในหมู่บ้านมีความสัมพันธ์ทั้งแบบทางเครือญาติ และมีความสัมพันธ์แบบเพื่อนบ้าน ดังนั้นสมาชิกของหมู่บ้านจึงร่วมมือร่วมใจกันอย่างเต็มที่โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อ

เป็นการทำบุญในพุทธศาสนา และการทำกิจกรรมร่วมกับโรงเรียน ความร่วมมือของกลุ่มผู้นำหมู่บ้านจะมีมากเป็นพิเศษ เนื่องจากเห็นความสำคัญของการศึกษา ผู้ใหญ่บ้านมีการจัดประชุมทุกวันพุธเพื่อแจ้งข่าวสารถึงกันอย่างสม่ำเสมอ และจัดเป็นวันทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ตามที่ผู้ใหญ่บ้านนัดหมาย นอกจากนี้ในหมู่บ้านยังมีการรวมกลุ่มกันในด้านต่างๆ เช่น **กลุ่มเกี่ยวกับการเงิน** ได้แก่ กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ สหกรณ์ **กลุ่มเกี่ยวกับอาชีพ** ได้แก่ กลุ่มสมุนไพรมะขาม กลุ่มผู้เลี้ยงไก่ กลุ่มผู้ปลูกขิง **กลุ่มบำเพ็ญประโยชน์** ได้แก่ กลุ่มนาโครวมใจ กลุ่มออกกำลังเพื่อสุขภาพ กลุ่มสตรีอาสา กลุ่มเยาวชน

โรงเรียนบ้านนาโคบนเป็นโรงเรียนขยายโอกาส มีตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 บุคลากรของโรงเรียนมีจำนวนทั้งหมด 21 คน ส่วนใหญ่ไม่ใช่คนท้องถิ่น ดังนั้นบุคลากรในโรงเรียนนี้จะมีการโยกย้ายอยู่เป็นประจำ

ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรในโรงเรียนบ้านนาโคบนกับชุมชนนาโค พบว่ามีความสัมพันธ์ที่ดีและให้ความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งการให้ข้อมูลกับโรงเรียนและให้ความร่วมมือในการพัฒนาโรงเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือผู้ปกครองนักเรียน ทุกคนมักจะให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือด้านแรงงานเป็นส่วนใหญ่

2. ผลของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่สอดคล้องกับความต้องการ และศักยภาพของชุมชนและโรงเรียน

การพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการและศักยภาพของชุมชนและโรงเรียน คณะผู้วิจัยได้ร่วมประชุมปรึกษาหารือกับผู้บริหารโรงเรียนวัดสมานกิจ โรงเรียนบ้านนาโคบน คณะครูผู้สอนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 โรงเรียนวัดสมานกิจ คณะครูผู้สอนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านนาโคบน ผู้ปกครอง ผู้รู้ในชุมชน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของทั้งสองโรงเรียน โดยประชุมที่ละโรงเรียนโรงเรียนละ 3 ครั้ง ณ โรงเรียนวัดสมานกิจและโรงเรียนบ้านนาโคบน เพื่อพิจารณาการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ผลจากการประชุมได้หลักสูตรท้องถิ่นฉบับร่าง 2 หลักสูตร คือ **"หลักสูตรเกษตรผสมผสานครบวงจร"** สำหรับโรงเรียนวัดสมานกิจ และ **"หลักสูตรวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค"** สำหรับโรงเรียนบ้านนาโคบน หลังจากนั้นได้นำหลักสูตรเกษตรผสมผสานครบวงจรไปทดลองใช้ที่โรงเรียนวัดสมานกิจ และหลักสูตรวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโคไปทดลองใช้ที่โรงเรียนบ้านนาโคบนเป็นเวลาหนึ่งภาคการศึกษา แล้วนำผลการใช้หลักสูตรมาพิจารณาปรับปรุงแก้ไข ได้หลักสูตรฉบับปรับปรุง 2 หลักสูตรดังนี้

หลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง การทำเกษตรผสมผสานครบวงจร (ฉบับปรับปรุง)

หลักการและเหตุผล

ผลจากการศึกษาศักยภาพและความต้องการของคนในชุมชน ผู้บริหารโรงเรียน คณะครูและนักเรียนในโรงเรียนวัดสมานกิจ พบว่าโรงเรียนและชุมชนมีความต้องการ และมีศักยภาพที่จะจัดหลักสูตรท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ได้แก่ เรื่องข้าวซ้อมมือและไร่นาสวนผสม ดังนั้นคณะผู้วิจัย คนในชุมชน ศึกษานิเทศก์อำเภอปากท่อ ผู้บริหารและครูในโรงเรียนวัดสมานกิจจึงได้ร่วมกันพิจารณาและมีมติว่าหลักสูตรท้องถิ่นที่ควรจัดขึ้นนั้นควรเป็นหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง เกษตรผสมผสานครบวงจร ซึ่งเป็นหลักสูตรที่สอดคล้องกับสภาพความพร้อมและความต้องการของท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์ให้นักเรียนสามารถนำความรู้จากการศึกษาไปพัฒนาคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมท้องถิ่นของตนได้อย่างแท้จริง ดังนั้นผู้รู้ในชุมชน ศึกษานิเทศก์อำเภอปากท่อ ผู้บริหาร ครูในโรงเรียนวัดสมานกิจ และคณะผู้วิจัยจึงได้ร่วมกันพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง“เกษตรผสมผสานครบวงจร” ซึ่งการจัดการเรียนการสอนจะเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนให้มีการประสานและแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างโรงเรียนและชุมชนทุกชั้นตอน เน้นการเรียนการสอนแบบบูรณาการ เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และเน้นการประเมินตามสภาพจริง

จุดประสงค์

1. เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์เบื้องต้นเกี่ยวกับเกษตรผสมผสานครบวงจร
2. เพื่อให้นักเรียนมีทักษะการเลือกใช้ เก็บ บำรุง รักษา เครื่องมือ เครื่องใช้ วัสดุ และอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำงาน
3. เพื่อให้นักเรียนมีทักษะที่พึงประสงค์ ได้แก่ ทักษะการสื่อสาร ทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม ทักษะการแสวงหาความรู้ และทักษะการแก้ปัญหา
4. เพื่อให้นักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ได้แก่ ความรับผิดชอบ การกล้าแสดงออก การมีนิสัยรักการทำงาน และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
5. เพื่อให้นักเรียนเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพในท้องถิ่น
6. เพื่อให้นักเรียนมีความสามารถในการประเมินวิธีการทำงานและผลงานของตนเองและกลุ่ม
7. เพื่อให้นักเรียนมีความสามารถในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ พลังงาน และสิ่งแวดล้อมอย่างมีจิตสำนึก

โครงสร้างและเนื้อหา

หลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง เกษตรผสมผสานครบวงจร ประกอบด้วย 8 หน่วย ดังต่อไปนี้
หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 เกษตรกรรมในชุมชนท่ากระทุ่ม (ลำแข้งของชาวท่ากระทุ่ม)

หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 สารสำคัญเกี่ยวกับเกษตรผสมผสานครบวงจร

หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 การเตรียมการ

3.1 การคัดเลือกพันธุ์

3.2 การใช้สารชีวภาพ: ปุ๋ยหมัก สารสกัดจากพืช และสารจุลินทรีย์

3.3 การเตรียมพื้นที่: แปลงนาข้าว บ่อปลา แปลงพืชผักสวนครัว

หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 การผลิตและการดูแลรักษา: ขั้นตอนการปลูก การเลี้ยงปลา

การปลูกผักสวนครัว การบำรุงรักษา การให้อาหาร

หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 การเก็บเกี่ยวผลผลิต

5.1 การเกี่ยวข้าว

5.2 การจับปลา และการเก็บพืชผักสวนครัว

หน่วยการเรียนรู้ที่ 6 การแปรรูปและการนำผลผลิตไปใช้ประโยชน์

หน่วยการเรียนรู้ที่ 7 การจำหน่ายผลผลิต

หน่วยการเรียนรู้ที่ 8 อาชีพที่เกี่ยวข้องกับเกษตรผสมผสานครบวงจร

แนวการจัดการเรียนการสอน

หลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง เกษตรผสมผสานครบวงจรมีแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่สำคัญ 3 ประการคือ

1. เน้นการสอนแบบบูรณาการ โดยบูรณาการสาระในวิชาเกษตร ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ สว่างเสริมประสบการณ์ชีวิต และสร้างเสริมลักษณะนิสัยกับหลักสูตรเกษตรผสมผสานครบวงจร

2. เน้นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยประกอบด้วยกิจกรรมการเรียนการสอนดังต่อไปนี้ การสังเกตทางตรง การสังเกตทางอ้อม (เช่น รูปภาพ วีดิโอ) การอภิปราย การบรรยาย การสาธิต การทำกิจกรรมกลุ่ม การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง การแสดงบทบาทสมมติ การฝึกปฏิบัติจริง การเขียนเรียงความ การเขียนร้อยกรอง การทำหนังสือเล่มเล็ก การทำโครงงาน และการจัดนิทรรศการเพื่อนำเสนอผลงานของนักเรียนแก่ผู้ปกครอง คนในชุมชน และผู้ที่สนใจหลังจากจบหลักสูตร

3. เน้นการใช้แหล่งความรู้ที่หลากหลาย การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยเชิญวิทยากรท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีการประสานและแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างโรงเรียนและชุมชนทุกชั้นตอน

การประเมินผล

การประเมินผลใช้วิธีการประเมินตามสภาพจริง โดยประเมินจากบันทึกการเรียนรู้ แฟ้มผลงาน การปฏิบัติจริง รวมทั้งการสอบระหว่างเรียนและปลายภาคเรียน ซึ่งผู้ประเมินประกอบด้วยนักเรียน ครู และผู้ปกครอง

หลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง วัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค (ฉบับปรับปรุง)

หลักการและเหตุผล

ผลจากการศึกษาศักยภาพและความต้องการของคนในชุมชน ผู้บริหารโรงเรียน คณะครู และนักเรียนในโรงเรียนบ้านนาโคพบว่า โรงเรียนและชุมชนมีความต้องการและมีศักยภาพที่จะจัดหลักสูตรท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ เรื่อง วัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค การท่องเที่ยวป่าเชิงอนุรักษ์ และการศึกษาพืชสมุนไพร ดังนั้นคณะผู้วิจัย คนในชุมชน ศึกษาวิเคราะห์ถึงอำเภอบ้านคา ผู้บริหารและครูในโรงเรียนบ้านนาโคบนจึงได้ร่วมกันพิจารณาและมีมติว่า หลักสูตรท้องถิ่นที่ควรจัดขึ้นนั้นควรเป็นหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง “วัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค” ซึ่งเป็นหลักสูตรที่สอดคล้องกับสภาพความพร้อมและความต้องการของท้องถิ่น เนื่องจากคำว่าชาวไทยตะนาวศรีเป็นการแบ่งตามลักษณะที่ตั้ง ประกอบกับชุมชนนาโคไม่ได้มีแต่ชนเผ่ากะเหรี่ยงเท่านั้นแต่มีประชากรที่หลากหลายชาติพันธุ์มาอยู่รวมกันเช่น จีน มอญ ไทย และลาวโซ่ง เป็นต้น ดังนั้นการทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง วัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค จะทำให้นักเรียนที่มีเชื้อชาติต่างกันเกิดจิตสำนึกร่วมกันเกี่ยวกับชุมชนของตน โดยมีวัตถุประสงค์ให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ และเกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน มีความสำนึกร่วมกันในการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนให้คงอยู่ตลอดไป ดังนั้นผู้รู้ในชุมชน ศึกษาวิเคราะห์ถึงอำเภอบ้านคา ผู้บริหาร ครูในโรงเรียนบ้านนาโคบน และคณะผู้วิจัยจึงได้ร่วมกันพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง วัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค ซึ่งการจัดการเรียนการสอนจะเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน เน้นการเรียนการสอนแบบบูรณาการ เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และเน้นการประเมินตามสภาพจริง

จุดประสงค์

1. เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค
2. เพื่อให้นักเรียนมีทักษะที่พึงประสงค์ ได้แก่ ทักษะการสื่อสาร ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น ทักษะการแก้ปัญหา และทักษะการแสวงหาความรู้
3. เพื่อให้นักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ได้แก่ ความรับผิดชอบ การกล้าแสดงออก การมีนิสัยรักการทำงาน และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
4. เพื่อให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจและสำนึกร่วมกันในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นของตน

โครงสร้างและเนื้อหา

หลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง วัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค ประกอบด้วย 5 หน่วย ดังต่อไปนี้

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 สภาพทั่วไปของชุมชนท้องถิ่น

-สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์

-สภาพสังคมวัฒนธรรม กลุ่มชาติพันธุ์

หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

-การตีผึ้งเชิงอนุรักษ์

-สมุนไพร

หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 ประวัติศาสตร์ของชุมชน/ท้องถิ่น

-สมัยก่อนประวัติศาสตร์ อาณาจักรโบราณที่เกี่ยวข้อง เหตุการณ์สำคัญ
ในประวัติศาสตร์

-สมัยอยุธยา (พ.ศ. 2302) ธนบุรี (พ.ศ. 2318 บ้านนางแก้ว) สมัยรัชกาล
ที่ 1 รัชกาลที่ 9

-ความเป็นมาของชุมชนบ้านนาโคบ

-บุคคลสำคัญในชุมชน: หลวงพ่อกะเหรี่ยง

หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 วัฒนธรรมท้องถิ่น

-ประเพณี : ประเพณี 12 เดือน ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต เกิด-ตาย

-การแต่งกาย เสื้อผ้า เครื่องประดับ การทอผ้า การปัก ลวดลาย

-ภาษา วรรณกรรม นิทานพื้นบ้าน สุภาษิต คำพังเพย

-ศิลปพื้นบ้าน ดนตรี นาฏศิลป์ บทเพลง การต่อสู้ ฯลฯ

หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 การดำเนินชีวิต: อดีต ปัจจุบัน อนาคต

-การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชน: สาเหตุและผลของการเปลี่ยนแปลง

-การประกอบอาชีพหลักแต่เดิม: การทำไร่หมุนเวียน

-การประกอบอาชีพหลักในปัจจุบัน: การปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยว

-การประกอบอาชีพทำไร่เกษตรผสมผสาน

แนวทางการดำเนินชีวิต : ปัจจุบันและอนาคต

-การศึกษา

- การรวมกลุ่มของคนในชุมชน

แนวการจัดการเรียนการสอน

หลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง วัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค มีแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่สำคัญ

3 ประการคือ

1. เน้นการสอนแบบบูรณาการ สาระในวิชาสังคมศึกษา ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ พลศึกษา และพืชสมุนไพร

2. เน้นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยประกอบด้วยกิจกรรมการเรียน การสอนดังต่อไปนี้ การสังเกตทางตรง การสังเกตทางอ้อม (เช่น รูปภาพ แผนที่ วิดีโอ ฯลฯ) การตีความ แปลความ การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ วิธีการทางประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์บอกเล่า เส้นเวลา (time line) การเรียบเรียงสรุปสาระความรู้โดยใช้กราฟฟิค (Graphic Organizer) ผังมโนภาพ สตอรีไลน์ (Storyline) การทำโครงงาน การเขียนเรียงความ ร้อยกรอง วาดภาพ การทำศิลปะ ประดิษฐ์ตุ๊กตา การจำลองสถานการณ์ การเก็บตัวอย่างของจริง การจัดทำสมุดภาพ การแสดงดนตรี นาฏศิลป์ การทำงานเดี่ยว คู่ ทีม นิทรรศการแสดงผลงานการศึกษาค้นคว้า

3. เน้นการใช้แหล่งความรู้ที่หลากหลาย การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยใช้วิทยากรในชุมชน และสภาพความเป็นจริงในชุมชน เพื่อให้นักเรียนมีประสบการณ์ตรง มีปฏิสัมพันธ์กับชุมชน ตระหนักถึงสิ่งที่ดำรงในชุมชน ตลอดจนสภาพปัญหาและการแก้ไขปัญหาในชุมชน

การประเมินผล

ประเมินตามสภาพจริง โดยประเมินจากบันทึกการเรียนรู้ แฟ้มผลงาน การปฏิบัติจริง รวมทั้ง การสอบระหว่างเรียนและปลายภาคเรียน ซึ่งผู้ประเมินประกอบด้วย นักเรียน ครู และผู้ปกครอง

2. ผลของการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้

2.1 ผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียน

จากการนำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง เกษตรผสมผสานครบวงจรและเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค ไปใช้ทั้ง 2 รอบ พบว่า

2.1.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนทั้ง 2 โรงเรียนพบว่า นักเรียนมีความรู้เพิ่มขึ้นหลังจากที่เรียนหลักสูตรท้องถิ่นแล้ว โดยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณะผู้วิจัยพิจารณาจากคะแนนจากแบบสอบวัดผลสัมฤทธิ์และคะแนนจากแบบประเมินชิ้นงาน ซึ่งพบว่านักเรียนมีคะแนนจากการสอบหลังเรียนเพิ่มขึ้นจากคะแนนสอบก่อนเรียนอย่างชัดเจน แสดงให้เห็นว่าหลังจากที่เรียนหลักสูตรท้องถิ่นแล้วนักเรียนมีความรู้ในเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องที่เรียนมากขึ้น และจากการประเมินชิ้นงานพบว่า นักเรียนมีพัฒนาการในการผลิตชิ้นงานที่มีคุณภาพมากขึ้นตามลำดับ

2.1.2 ทักษะที่พึงประสงค์ของนักเรียนทั้ง 2 โรงเรียน พบว่า หลังจากที่เรียนหลักสูตรท้องถิ่นแล้ว นักเรียนมีแนวโน้มการพัฒนาทักษะที่พึงประสงค์ในด้านทักษะการสื่อสาร ทักษะการแสวงหาความรู้ ทักษะการแก้ปัญหา และทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นไปในทางที่ดีขึ้นทุกด้าน โดยพิจารณาจากแบบประเมินทักษะที่พึงประสงค์จะเห็นว่า นักเรียนมีทักษะที่พึงประสงค์ในทุกทักษะเพิ่มขึ้นตามลำดับครั้งที่ประเมิน

2.1.3 คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนทั้ง 2 โรงเรียนพบว่า หลังจากที่เรียนหลักสูตรท้องถิ่นแล้ว นักเรียนมีแนวโน้มการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในด้านความรับผิดชอบ ความกล้าแสดงออก ความมีนิสัยรักการทำงาน และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

ไปในทางที่ดีขึ้นทุกด้าน โดยพิจารณาจากแบบประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์จะเห็นว่านักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในทุกทักษะเพิ่มขึ้นตามลำดับครั้งที่ประเมิน

2.1.4 เจตคติของนักเรียนทั้ง 2 โรงเรียนพบว่า นักเรียนมีเจตคติต่ออาชีพเกษตรกรรม และวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค ไปในทิศทางที่ดีขึ้นจากก่อนเรียน

2.1.5 ความคิดเห็นของนักเรียนต่อหลักสูตรท้องถิ่น พบว่า นักเรียนเห็นว่าเป็นหลักสูตรที่มีประโยชน์ มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ได้ฝึกปฏิบัติจริง และได้เรียนรู้เกี่ยวกับชุมชนของตนเองทำให้ได้รับความรู้ที่ไม่เคยได้รับมาก่อน นอกจากนั้นยังสามารถนำความรู้ที่เรียนมาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งได้พัฒนาทักษะและคุณลักษณะของตนเองให้เป็นคนกล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออก มีความรับผิดชอบ รักการทำงาน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และเกิดความรักและผูกพันกับชุมชน จึงอยากให้หลักสูตรคงอยู่ต่อไปเพื่อให้รุ่นน้องรุ่นต่อไปได้เรียนหลักสูตรด้วย

2.2 ปัญหาและความคิดเห็นของผู้บริหาร ครู และศึกษานิเทศก์ ต่อการนำหลักสูตรไปใช้

2.2.1 หลักสูตรเกษตรผสมผสานครบวงจร

1) ปัญหาการนำหลักสูตรฯ ไปใช้

การนำหลักสูตรเกษตรผสมผสานครบวงจรไปใช้ในรอบแรก พบว่ามีปัญหาดังนี้

1.1) ความคับข้องใจของครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นในระยะเริ่มโครงการใหม่ๆ เนื่องจากยังมองเห็นภาพไม่ชัดเจน ไม่เคยมีประสบการณ์การทำนามาก่อน และเป็นคนนอกพื้นที่ ชาวบ้านไม่ค่อยรู้จักมากนัก ซึ่งเมื่อต้องมีการขอความร่วมมือจากคนในชุมชนเกรงว่าจะไม่ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควรจึงทำให้กังวล และเครียด แต่หลังจากที่ได้ลงมือปฏิบัติทำให้เกิดความเข้าใจและมองเห็นภาพที่ชัดเจนมากขึ้น มีความรู้จักคุ้นเคยกับคนในชุมชนมากขึ้น และเมื่อมีปัญหาที่ไม่เข้าใจในบางครั้งใช้วิธีถามจากเพื่อนครูที่มีประสบการณ์การทำนามาก่อน

1.2) ปัญหาความไม่เข้าใจของผู้ปกครองนักเรียนบางคนที่ไม่ได้เข้ามาร่วมประชุมรับฟังการชี้แจง ไม่เข้าใจการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มุ่งให้นักเรียนคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น จึงไม่เห็นด้วยที่ให้ลูกไปเรียนเกี่ยวกับการทำนาและไม่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาเกษตรผสมผสานครบวงจรที่โรงเรียนจัดขึ้น เนื่องจากต้องการให้บุตรหลานเรียนวิชาการอย่างอื่น ๆ มากกว่า ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นแก้ปัญหาโดยไปพบผู้ปกครองที่บ้าน เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจในการจัดการเรียนการสอนของหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องเกษตรผสมผสานครบวงจร ซึ่งทำให้ในระยะหลังผู้ปกครองมีความเข้าใจมากขึ้นกว่าเดิม

1.3) ปัญหาที่เกิดจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เนื่องจากมีปลาช่อนเข้ามากินลูกปลากะแหที่นักเรียนเลี้ยงไว้ในบ่อปลาข้างแปลงนาหมด นักเรียนจึงไม่เห็นผลงานของตนเอง

1.4) ขาดการประสานงาน การประชุมปรึกษาหารือระหว่างครูที่สอนระดับชั้นเดียวกัน ต่างคนต่างสอนไปตามที่ตัวเองคิด ไม่ค่อยได้วางแผนร่วมกัน

1.5) ศึกษานิเทศก์อำเภอมีภาระมากไม่สามารถเข้ามานิเทศได้

1.6) การติดต่อประสานงานกับผู้รู้ และผู้นำในชุมชนค่อนข้างกระชั้นชิด

ปัญหาดังกล่าวข้างต้นนี้ได้รับการแก้ไขในการนำหลักสูตรไปใช้ในรอบที่สอง ยกเว้นปัญหาของเรื่องศึกษานิเทศก์ที่ยังคงมีภาระมากอยู่ แต่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นใช้วิธีปรึกษาทางโทรศัพท์

2) ความคิดเห็นต่อการนำหลักสูตรฯ ไปใช้

จากการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่น ครูผู้สอนวิชาอื่นๆ ที่นำมาบูรณาการ และศึกษานิเทศก์อำเภอ พบว่าผู้บริหาร ครูผู้สอน และศึกษานิเทศก์มีความคิดเห็นต่อการใช้หลักสูตรนี้ว่า การนำหลักสูตรท้องถิ่นมาใช้ในโรงเรียนเป็นสิ่งที่ดีและทำให้เกิดประโยชน์ต่อโรงเรียน ครูผู้สอน นักเรียนและชุมชนในหลายด้านด้วยกันดังนี้

2.1) ด้านโรงเรียน โรงเรียนกับชุมชนมีความสัมพันธ์กันมากขึ้นซึ่งจะส่งผลต่อการจัดกิจกรรมอื่นๆ ของโรงเรียน ผู้ปกครองและคนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมของโรงเรียนมากขึ้น ครูกับผู้ปกครอง และนักเรียนกับครูมีความใกล้ชิดกันมากขึ้น บรรยากาศของการจัดการเรียนการสอนไม่เครียด นักเรียนมีความสุขในการเรียน ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี

2.2) ด้านนักเรียน นักเรียนได้พัฒนาทักษะด้านต่างๆ ของตนเอง ได้เรียนรู้จากสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ได้ปฏิบัติจริง สามารถนำสิ่งที่ได้จากการเรียนไปใช้ประโยชน์ และสามารถช่วยเหลือผู้ปกครองประกอบกิจการงานต่างๆ ที่บ้านได้ ตลอดจนนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ เช่น การทำนา การปลูกผัก นอกจากนั้นยังเป็นการปลูกฝังเจตคติที่ดีต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรม นักเรียนมีนิสัยรักการทำงานมากขึ้น ความสามัคคีระหว่างนักเรียนมีมากขึ้น เนื่องจากเวลาพานักเรียนไปลงนา ได้พานักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และปีที่ 6 ไปพร้อมกัน ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนดีขึ้น

2.3) ด้านครูผู้สอน ทำให้ครูตื่นตัวและได้พัฒนาตนเองให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ครูได้รับความรู้เกี่ยวกับวิธีการในการวัดและการประเมินผลผู้เรียนตามสภาพจริง วิธีการและกระบวนการในการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และได้รับความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่นมากขึ้น ซึ่งจะสามารถนำความรู้ที่ได้มาใช้ประโยชน์ในการจัดทำหลักสูตรของสถานศึกษาต่อไป รวมทั้งได้ใกล้ชิดกับนักเรียนจึง

ได้รับรู้ปัญหาของนักเรียนและสามารถแก้ไขได้ทันเวลา นอกจากนั้นการประชาสัมพันธ์หลักสูตรยังทำให้ครูมีโอกาสพบผู้ปกครองเป็นรายบุคคลทำให้ครูและผู้ปกครอง ครูกับชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมากขึ้น

2.4) ด้านชุมชน ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจ ยินดีและเต็มใจที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน มีความสัมพันธ์กับโรงเรียน ได้รู้จักครู ผู้ปกครองมีความภาคภูมิใจในตัวลูก ผู้ปกครองมีความใกล้ชิดกับนักเรียน และนักเรียนเห็นคุณค่าของผู้ปกครองในเชิงวิชาการมากขึ้น

2.2.2 หลักสูตรวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค

1) ปัญหาการนำหลักสูตรฯ ไปใช้

การนำหลักสูตรวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโคไปใช้ในพบว่ามีปัญหาดังนี้

1.1) ปัญหาของครูและนักเรียน ครูและเด็กไม่คุ้นเคยกับนวัตกรรมการศึกษา เช่น การสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การสอนแบบสตอรี่ไลน์ การประเมินโดยใช้แฟ้มผลงาน การใช้เกณฑ์การประเมิน (Rubric) ฯลฯ จึงควรมีการนิเทศติดตามและให้ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมเพิ่มเติม เพราะการไปศึกษาดูงานที่โรงเรียนรุ่งอรุณ และผไทอุตม ช่วยได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น เนื่องจากครูต้องนำมาปรับให้เข้ากับวิชา และระดับชั้นที่ตนสอน นอกจากนี้ ความพร้อมในเชิงสื่ออุปกรณ์กระดาษ ดินสอสี ของโรงเรียนก็มีความแตกต่างกัน โรงเรียนที่ไม่ค่อยมีงบประมาณและนักเรียนขาดแคลนอุปกรณ์ ต้องแบ่งปันกันใช้ มีผลทำให้การทำงานต้องล่าช้า และต้องมีระบบการใช้อุปกรณ์ที่รัดกุม เพราะเด็กนักเรียนไม่รู้จักรักการทำงาน การใช้ของอย่างประหยัด และฝึกนิสัยการรักษาของให้ใช้ได้นานและคุ้มค่า

1.2) ปัญหาในการเรียนของนักเรียน ปัญหาชิ้นงานมีมาก และนักเรียนแบ่งเวลาไม่เป็น งานบางชิ้นไม่สามารถทำให้ออกได้ภายใน 2 คาบ งานต้องต่อเนื่อง พอต่อเนื่องไปนักเรียนก็จะคิดเรื่อยไป และก็มีวุ่นแฉ่วนแต่วิชานี้ (หลักสูตรท้องถิ่น) ก็เลยไม่สนใจวิชาอื่น ปัญหานี้ ทำให้อาจารย์ผู้สอนวิชาอื่นเกิดความรู้สึกว่านักเรียนให้ความสนใจแต่วิชาหลักสูตรท้องถิ่น เพราะอาจารย์ใหญ่ก็เอาใจใส่ ชุมชนก็เอาใจใส่ มีการพาไปที่ต่างๆ ได้เปิดหูเปิดตา และมีสื่ออุปกรณ์มากกว่าวิชาอื่น มีคณะผู้วิจัยมาเยี่ยมเยียนชั้นเรียนอยู่เสมอ ทำให้รู้สึกว่าคุณเป็นที่น่าสนใจ เมื่อให้เวลากับวิชานี้มากก็เท่ากับว่าต้องไปลดเวลาในวิชาอื่นๆ ลงไป จึงควรมีการติดตามถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นตรงส่วนนี้ด้วย ทั้งในแง่ความรู้สึกนึกคิดของนักเรียน ครูทุกคนที่สอนในระดับชั้นเดียวกัน และผู้ปกครองซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียอีกฝ่ายหนึ่งด้วย

2) ความคิดเห็นต่อการนำหลักสูตรฯ ไปใช้

จากการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่น ครูผู้สอนวิชาอื่นๆ ที่นำมาบูรณาการ และศึกษานิเทศก์อำเภอ พบว่าผู้บริหาร ครูผู้สอน และ

ศึกษานิเทศก์มีความคิดเห็นต่อการใช้หลักสูตรนี้ว่า การนำหลักสูตรท้องถิ่นมาใช้ในโรงเรียนเป็นสิ่งที่ดีและทำให้เกิดประโยชน์ต่อโรงเรียน ครูผู้สอน นักเรียนและชุมชนในหลายด้านด้วยกันดังนี้

2.1) ด้านโรงเรียน อาจารย์ใหญ่ได้กล่าวถึงแผนงานในอนาคตว่า “ทางโรงเรียนบ้านนาโคบจะต้องทำหลักสูตรสถานศึกษา โดยร่วมมือกับกลุ่มโรงเรียนบ้านบึง แต่ที่โรงเรียนบ้านนาโคบมีหลักสูตรท้องถิ่น ก็คล้ายกับมีตัวอย่างอยู่แล้ว ก็ทำให้ง่ายขึ้น เราจะได้ไปพร้อมๆ กัน เพราะลักษณะสภาพของท้องถิ่นและโรงเรียนเราใกล้เคียงกัน” แสดงให้เห็นว่าโรงเรียนเกิดการเรียนรู้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และเห็นช่องทางการปรับปรุง รวมทั้งการดำเนินการร่วมไปกับกลุ่มโรงเรียน ซึ่งคาดว่าทางโรงเรียนบ้านนาโคบจะเป็นแกนหลักให้กับโรงเรียนใกล้เคียงได้

2.2) ด้านนักเรียน หลักสูตรท้องถิ่นเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโคบให้ประโยชน์กับนักเรียน โดยนักเรียนมีความรับผิดชอบมากขึ้น ทำงานชิ้นหลังๆ ได้ตรงเวลามากขึ้น

2.3) ด้านครูผู้สอน หลักสูตรท้องถิ่นมีประโยชน์ต่อครูผู้สอน เพราะจากที่ไม่ค่อยจะทำอะไรได้ ก็ทำอะไรได้เป็นมากขึ้น อะไรที่คิดว่าทำไม่ได้ พอถึงเวลาจริงๆ ก็พอทำได้ รู้จักพัฒนาตนเองมากขึ้น

2.4) ด้านชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนดีขึ้น ชุมชนได้รู้จักครูมากขึ้น ครูได้รู้จักชุมชน ได้รู้จักชาวบ้าน ได้รู้จักเยาวชนรุ่นหลังๆ อย่างน้อยก็รู้จักตัวเขามากกว่าเดิม จากที่รู้จักชื่อ รู้ว่าไปเรียนที่โน่นที่นี้ บางคนเรียนไม่จบบ้าง ชุมชนก็คิดว่าเป็นเด็กที่ไม่มีคุณภาพเลย คือ รู้สึกว่าไม่ได้เรื่อง แต่พอได้พบและมีโอกาสสัมผัสมากขึ้นก็พบว่า เยาวชนเหล่านี้มีความรับผิดชอบพอสมควร

2.3 ปัญหาการมีส่วนร่วมและความคิดเห็นของคนในชุมชนต่อการนำหลักสูตรไปใช้

2.3.1 หลักสูตรท้องถิ่นเรื่องเกษตรผสมผสานครบวงจร

1) ปัญหาการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การนำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องเกษตรผสมผสานครบวงจรไปใช้ ณ โรงเรียนวัดสมานกิจทั้งสองรอบ พบว่า คนในชุมชนที่มีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาหลักสูตร โดยมาร่วมวางแผนจัดทำหลักสูตร มาเป็นวิทยากรในช่วงของการนำหลักสูตรไปใช้ให้สถานที่ในการทำแปลงสาธิต และเสียสละแรงงาน วัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ ในการจัดการเรียนการสอน และการประเมินผลหลักสูตร ส่วนใหญ่ระบุว่าไม่มีปัญหาการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ตั้งแต่ขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ และการประเมินผลหลักสูตร เนื่องจากโรงเรียนได้มีการติดต่อและมีหนังสือแจ้งให้ทราบก่อนล่วงหน้าว่าขอเชิญมาร่วมประชุมวางแผนพัฒนาหลักสูตร หรือให้มาช่วยสอน หรือมาร่วมชมนิทรรศการแสดงผลงานของนักเรียนในการเรียนหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องเกษตร

ผสมผสานครบวงจร หรือร่วมประชุมกับคณะผู้วิจัย โดยระบุเรื่องที่สอน วัน เวลา และสถานที่ อย่างชัดเจน ประกอบกับช่วงเวลาที่โรงเรียนเชิญให้มาสอนที่โรงเรียนนั้นว่างพอดี บางท่านเคยมีประสบการณ์สอนนักเรียนมาก่อน และบางท่านคิดว่ามาสอนลูกหลานทำให้ไม่รู้สึกเขินอาย ปัญหาที่เกิดขึ้นมีเพียงเล็กน้อยซึ่งสรุปได้ดังนี้

1.1) ผู้นำชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนมีเพียงไม่กี่คน เนื่องจากครั้งนี้เป็นครั้งแรกที่โรงเรียนได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและนำมาใช้จัดการเรียนการสอนในลักษณะนี้ ดังนั้นครูผู้สอนจึงเน้นให้ผู้รู้ในชุมชนและผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนวิชาเกษตรผสมผสานครบวงจรให้เข้ามามีส่วนร่วมมากกว่า จึงไม่ได้แจ้งไปยังกำนันผู้ใหญ่บ้าน หรือคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้มาร่วมการจัดการเรียนสอน ซึ่งครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นให้เหตุผลที่ไม่ได้แจ้งกิจกรรมการจัดหลักสูตรท้องถิ่นให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทราบ เพราะว่ายังไม่ได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการจากสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอปากท่อ

1.2) ผู้ปกครองบางคนมีปัญหาในการตอบข้อสัมภาษณ์ของนักเรียน เนื่องจากไม่ได้รับการศึกษาและอ่านหนังสือไม่ออกทำให้บางครั้งไม่เข้าใจคำถามที่นักเรียนถาม จึงไม่สามารถตอบข้อซักถามของนักเรียนได้ทั้งหมด

1.3) ผู้ปกครองบางคนไม่เคยมาร่วมกิจกรรมที่โรงเรียนเลย เช่น การมาฟังประชุมชี้แจงเกี่ยวกับหลักสูตร การหว่านข้าว การเกี่ยวข้าว เนื่องจากบางท่านต้องทำงานประจำ ในโรงงานต้องออกไปแต่เช้าและกลับตอนเย็น บางคนก็ต้องไปค้าขายและมีเวลาว่างไม่ตรงกับที่โรงเรียนจัดกิจกรรม แต่ผู้ปกครองเหล่านี้ก็ได้มีส่วนร่วมในรูปแบบอื่น เช่นตอบข้อซักถามเรื่องการทำเกษตรกรรมให้แก่เด็กที่บ้าน และประเมินแฟ้มผลงานนักเรียน

2) ความคิดเห็นของคนในชุมชนต่อการนำหลักสูตรฯ ไปใช้

คนในชุมชนส่วนใหญ่มีความรู้สึกที่ดีต่อการนำหลักสูตรฯ ไปใช้ ในระยะแรกมีผู้ปกครองบางคนที่ไม่เข้าใจลักษณะของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ค้นเคยกับสภาพการจัดการเรียนการสอนแบบดั้งเดิม เนื่องจากไม่ได้มาร่วมฟังการประชุมชี้แจงเกี่ยวกับหลักสูตรฯ ดังนั้นผู้ปกครองเหล่านี้จะมีความรู้สึกที่ไม่ดีต่อหลักสูตรฯ เพราะเป็นห่วงบุตรหลานของตนเองเกรงว่าจะเรียนไม่ทันคนอื่น จะได้เนื้อหาน้อยเกินไป ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นแก้ปัญหาโดยไปพบผู้ปกครองถึงที่บ้าน เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจในการดำเนินการจัดหลักสูตรฯ จนทำให้ในระยะหลังผู้ปกครองมีความเข้าใจและมีความรู้สึกที่ดีต่อหลักสูตรฯ โดยสรุปคนในชุมชนมีความคิดเห็นที่ดีต่อการนำหลักสูตรฯ ไปใช้ดังนี้

2.1) ผู้รู้ในชุมชน เกษตรกร และผู้ปกครองมีความรู้สึกยินดี เต็มใจ และภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ตั้งแต่การพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน

และการประเมินผลหลักสูตร รู้สึกภูมิใจที่โรงเรียนเห็นคุณค่าและความสามารถให้มีส่วนร่วมทำประโยชน์ให้แก่นักเรียนและโรงเรียนได้

2.2) คนในชุมชนได้รับทราบความเคลื่อนไหวและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับการเรียนการสอน ได้รับรู้ว่าโรงเรียนจะทำอะไร และจะสอนอะไรให้แก่บุตรหลาน

2.3) โรงเรียนกับชุมชนมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดมากขึ้น ผู้ปกครองมีความสนิทสนมกับครูที่โรงเรียนมากขึ้น

2.4) หลักสูตรฯ นี้ ช่วยปลูกฝังเจตคติที่ดีต่อการทำอาชีพเกษตรกรรม ทำให้เด็กได้ฝึกฝนการทำเกษตร จะได้มีวิชาติดตัวไว้ในอนาคตข้างหน้าถ้าหากไม่มีอาชีพนักเรียนจะได้มาทำเกษตรกรรม

2.5) นักเรียนได้เห็นของจริงและได้เห็นตัวอย่างการทำเกษตรผสมผสาน ที่ได้รับรางวัล จากการไปศึกษาดูงาน

2.6) นักเรียนมองเห็นคุณค่าของผู้ปกครองในเชิงวิชาการมากขึ้น

2.7) ผู้ปกครองและนักเรียนมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดมากขึ้น ผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่รู้สึกดีใจ ที่บุตรหลานรู้จักมาสัมภาษณ์ ชักถาม และรู้สึกภูมิใจที่ได้ช่วยบุตรหลานต่างๆ ที่ผู้ปกครองได้รับการศึกษามาน้อย นอกจากนี้ผู้ปกครองของนักเรียนบางคนก็ยังรู้สึกดีใจที่บุตรหลานได้นำความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดจากผู้ปกครองไปบอกให้เพื่อนๆ ในห้องได้รู้อีกด้วย

2.8) ผู้ปกครองรู้สึกภูมิใจที่ลูกนำผลงานมาให้ดู และคิดว่าเป็นประโยชน์ต่อผู้ปกครองเพราะจะได้เห็นว่าลูกมีความสามารถอย่างไรจากการได้ดูผลงานที่ครูให้บุตรหลานทำ

2.9) ผู้ปกครองนักเรียนมีความเห็นว่าหลังจากเรียนหลักสูตรท้องถิ่นแล้ว บุตรหลานมีพฤติกรรมที่ดีขึ้นหลายอย่าง เช่น สนใจเรียนมากขึ้น รับผิดชอบงานบ้านมากขึ้น

2.3.2 หลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง วัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค

1) ปัญหาการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การนำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง วัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโคไปใช้ ณ โรงเรียนบ้านนาโคบนทั้งสองรอบ พบว่า คนในชุมชนมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่ามีปัญหาเพียงเล็กน้อยในส่วนของ การเข้ามาเป็นวิทยากร ซึ่งปัญหาที่พบในรอบแรก เป็นปัญหาเกี่ยวกับการแสดงบทบาทของวิทยากร การเตรียมตัววิทยากร การประสานงานและการกำหนดหัวข้อที่จะให้วิทยากรพูด และวิธีการถ่ายทอดความรู้ ซึ่งประเด็นปัญหาต่างๆ เหล่านี้ได้มีการปรับปรุงแก้ไขในการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ในรอบที่สอง สำหรับประเด็นที่วิทยากรได้เสนอเกี่ยวกับปัญหาการเข้ามาเป็นวิทยากรมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

1.1) วิทยาการอาจแสดงบทบาทวิทยาการได้ไม่เต็มที่ โดยมีสาเหตุหลายอย่าง สาเหตุส่วนหนึ่งอาจมาจากตัววิทยาการที่ไม่มีประสบการณ์ในการสอนนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ทำให้ไม่สามารถสร้างความสนใจของนักเรียน ไม่สามารถอธิบายยกตัวอย่างให้ชัดเจน หรือใช้สื่อประกอบ ไม่สามารถวางแผนการสอนได้ว่าเนื้อหาสาระสำหรับนักเรียนในระดับนี้ควรมีขอบเขต ความลึก ความกว้างอย่างไร ควรจัดเรียงหัวข้อย่อยก่อนหลังอย่างไร สาเหตุส่วนหนึ่งอาจมาจากตัวครูผู้สอนที่ไม่ได้ให้ข้อมูลที่ชัดเจนแก่วิทยาการเกี่ยวกับหัวข้อย่อยๆ พื้นฐานความรู้ของนักเรียน รวมทั้งการร่วมซักถามเปิดประเด็นหรือสรุปประเด็นร่วมไปกับการบรรยายของวิทยาการ การที่วิทยาการในชุมชนไม่ได้มีความรู้และประสบการณ์ด้านการสอน จึงรู้สึกยากที่จะคัดสรรสำคัญของเรื่องที่ได้รับมอบหมายว่าจะไรคือมโนทัศน์สำคัญที่นักเรียนในระดับนี้ควรทราบ และนำเข้าสู่เรื่องไม่เป็น ซึ่งวิทยาการใช้คำว่า “ครูไม่ช่วยเปิด หรือขยายประเด็น” จึงเป็นข้อคิดที่ว่าในบางกรณีที่วิทยาการไม่ชำนาญในการจัดแบ่งเนื้อหา การเปิดและสรุปประเด็น ครูควรทำหน้าที่ตามนำเจาะประเด็นหรือช่วยสรุปเสริมเป็นช่วงๆ เพื่อเป็นการทวนในประเด็นสำคัญ ไม่ปล่อยให้วิทยาการดำเนินการไปฝ่ายเดียวหรือพูดวาทะ หรือไปเน้นเกร็ดเล็กเกร็ดน้อยมองข้ามประเด็นสำคัญหลักไป

1.2) ปัญหาความไม่ชัดเจนของหัวข้อเรื่อง กำหนดเวลาไม่เหมาะสม และวิทยาการไม่ได้พบปะกัน เป็นปัญหาที่วิทยาการทุกคนกล่าวถึงมากในรอบแรก เนื่องจากยังไม่มีประสบการณ์ด้วยกันทั้งฝ่ายครูและวิทยาการ โดยวิทยาการก็ไม่ทราบข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน และไม่ทราบว่าวิทยาการแต่ละฐานความรู้จะพูดในรายละเอียดใดบ้างต่างฝ่ายจึงคาดคะเนตามความคิดของตนและไม่ได้ประสานกันอย่างใกล้ชิดนัก ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ได้มีการปรับปรุงแก้ไขในรอบที่สองโดยมีการประชุมปรึกษาหารือระหว่างวิทยาการ และวิทยาการกับครูมีการประสานงานกันบอกความต้องการ ให้รายละเอียดขอบเขตที่ชัดเจนขึ้น ตลอดจนพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับเรื่องนี้ของนักเรียนว่าได้เรียนรู้ และมีประสบการณ์อะไรมาแล้วบ้าง ความสนใจของนักเรียนเป็นอย่างไร เพื่อว่าวิทยาการจะได้จัดเตรียมสาระที่ด้อยอดออกไป ไม่สอนสิ่งที่ซ้ำซ้อนกับสิ่งที่นักเรียนทราบมาแล้ว

1.3) ปัญหาการเตรียมตัวของวิทยาการ ซึ่งมีหลายสาเหตุ ส่วนหนึ่งมาจากเวลาที่ครูผู้สอนแจ้งวิทยาการค่อนข้างกระชั้น ไม่ได้บอกหัวข้อย่อยให้ชัดเจนทำให้วิทยาการเตรียมตัวลำบากโดยเฉพาะถ้าเป็นเรื่องซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ของตัววิทยาการโดยตรง เช่น เรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์การศึกษาของโรงเรียน แต่ถ้าหากว่าเรื่องที่พูดเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับประสบการณ์ตรงของวิทยาการ เช่น อาชีพในชุมชน การรวมกลุ่มของคนในชุมชน ฯลฯ จะไม่เป็นปัญหาการเตรียมตัวเท่าใดนัก การแก้ไขปัญหานี้ควรร่วมกันทั้งสองฝ่ายโดยวิทยาการควรเผื่อเวลาในการติดต่อหาข้อมูลในบางประเด็นไว้ด้วย เช่น การพูดเกี่ยวกับการศึกษาในชุมชน ซึ่งไม่ใช่หัวข้อที่อาศัยประสบการณ์โดยตรงของวิทยาการเพียงอย่างเดียว บางส่วนควรให้เป็นหน้าที่ของครูผู้สอนพูดเอง เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับประวัติของโรงเรียนโดยตรงที่ครูน่าจะทราบดีกว่าวิทยาการในชุมชน ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับข้อมูลของโรงเรียนในการสอนในครั้งต่อไป

ได้หมดไปเพราะว่าได้มีการรวบรวมไว้แล้ว วิทยากรสามารถนำมาใช้ในครั้งต่อไปได้ไม่ต้องเสียเวลาเริ่มต้นตั้งแต่ศูนย์ใหม่ เท่ากับวิชานี้ทำให้ทางโรงเรียนและชุมชนได้มีข้อมูลประวัติเกี่ยวกับตนเองมากขึ้น และสามารถนำไปใช้ในโอกาสที่ต้องการต่อไปในอนาคต

1.4) ปัญหาการสอนที่ยังเป็นทฤษฎีมากกว่าการฝึกปฏิบัติ วิทยากรหลายคนมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ในบางเรื่องเช่นอาชีพเกษตรผสมผสาน การตีผึ้ง สมุนไพร น่าจะได้ให้โอกาสนักเรียนได้เห็นกระบวนการทำ และมีโอกาสลงมือทำด้วยตนเองซึ่งจะช่วยให้เกิดความเข้าใจ จดจำได้นานกว่า นอกจากนั้นการสอนแบบบรรยายอย่างเดียวให้นักเรียนอาจจะจดบันทึกไม่ทัน ดังนั้นครูผู้สอนจึงควรสอนวิธีการจดบันทึกย่อ การเขียนแผนผังความคิด ให้นักเรียนเพื่อว่าเวลาออกไปสัมภาษณ์ ทัศนศึกษานอกสถานที่จะได้เก็บรวบรวมข้อมูลได้ดีขึ้น

1.5) ปัญหาครูไม่สามารถตรวจสอบได้ก่อนว่าสิ่งที่วิทยากรนำเสนอเป็นอย่างไร จากการปรับปรุงแนวการสอนใหม่โดยในหัวข้ออาชีพเกษตรผสมผสานได้เพิ่มกิจกรรมการหยอดวัคซีนลูกไก่ และการตอนลูกหมูเข้าไปด้วย ผลปรากฏว่านักเรียนได้มีโอกาสหยอดวัคซีนให้ลูกไก่ เป็นที่สนุกสนานและได้รับความรู้อย่างเต็มที่ แต่การสาธิตการตอนลูกหมู เด็กนักเรียนบางคนรู้สึกหวาดเสียวและสงสารลูกหมูที่ถูกตอนซึ่งร้องด้วยความหวาดกลัวและความเจ็บ ซึ่งครูผู้สอนแม้จะรู้ว่ามีการสาธิตการตอนลูกหมูแต่เนื่องจากยังไม่มีประสบการณ์มาก่อนว่าเป็นอย่างไร ทำให้ไม่อาจพิจารณาตัดสินใจได้ล่วงหน้า จึงต้องปล่อยให้ไปทำตามที่วิทยากรเห็นสมควร เรื่องนี้นับว่าเป็นปัญหาละเอียดอ่อนที่ครูผู้สอนต้องใช้วิจารณญาณและหาประสบการณ์ในเรื่องต่างๆ โดยการไปสำรวจดูก่อนล่วงหน้ากับเพื่อนอาจารย์ที่สอนบูรณาการร่วมกัน จะได้ร่วมกันพิจารณาให้รอบคอบต่อไปและอาจมีการถามความสนใจความสมัครใจของนักเรียนประกอบก่อน

2) ความคิดเห็นต่อการนำหลักสูตรไปใช้

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้ซึ่งได้แก่ผู้นำในชุมชน วิทยากรและผู้ปกครองมีความเห็นว่าการจัดหลักสูตรนี้มีข้อดีมากกว่าข้อเสีย ซึ่งสามารถสรุปประเด็นที่เป็นข้อดีและข้อเสียได้ดังนี้

ข้อดี :

1) เป็นประโยชน์โดยตรงต่อตัวนักเรียนที่ได้เรียนรู้วัฒนธรรมของท้องถิ่นและเป็นผู้สืบทอดความรู้ไปยังคนรุ่นหลัง ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับหลักสูตรท้องถิ่นมีความเห็นว่าหลักสูตรที่ใช้สอนอยู่ในโรงเรียนอาจไม่ได้ครอบคลุมเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชุมชนที่นักเรียนอาศัยอยู่ แต่วิชานี้เป็นวิชาที่ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้ชุมชนของตนเองอย่างจริงจัง มีประสบการณ์ในชีวิตเพิ่มขึ้น หัดสังเกตว่าชุมชนมีอะไรดี อะไรเป็นปัญหา หัดวิเคราะห์ และมองเห็นว่าคนรุ่นก่อนตนได้เผชิญกับอะไรมาแล้วบ้าง มีอะไรเหลือเป็นบทเรียนของชุมชนบ้างเป็นการเรียนรู้บทเรียนที่เกิดขึ้นในบริบทของตนเอง

2) ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวดีขึ้น จากการที่ครูผู้สอนมอบหมายงานให้นักเรียนกลับไปสอบถามประวัติความเป็นมาของชุมชนจากผู้ปกครองเขียนเรียงความเกี่ยวกับชุมชน ศึกษาคำต่างๆ ในภาษากะเหรี่ยงเทียบเคียงกับภาษาไทย ภาษาอังกฤษ สมุนไพรพื้นบ้าน ตลอดจนอาชีพในชุมชน ทำให้นักเรียนเกิดความสนใจในอาชีพที่ผู้ปกครองทำอยู่ และสนใจซักถาม เริ่มเข้ามาช่วยเหลือแบ่งเบาภาระพ่อแม่ด้วยความสมัครใจ

3) ความสัมพันธ์ของโรงเรียนกับคนในชุมชนดีขึ้น เมื่อเทียบความสัมพันธ์ของโรงเรียนกับชุมชนในอดีตที่ผ่านมากับในปัจจุบัน โอกาสที่ชุมชนจะเข้ามาแลกเปลี่ยนปรึกษาหารือพูดคุยกันมีน้อยมาก ศิษย์เก่าเมื่อจบไปแล้วก็ไม่ได้กลับเข้ามามีความสัมพันธ์ช่วยเหลืออะไรให้กับโรงเรียน โครงการนี้จึงจัดว่าเป็นจุดเริ่มต้นอย่างจริงจังและเห็นเป็นรูปธรรม การที่มีการจัดวิชาหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นให้มีการร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนและชุมชนจึงเป็นการจัดวาระที่ทำให้ผู้นำของหมู่บ้าน และคนในหมู่บ้านตระหนักว่าหน้าที่อีกส่วนหนึ่งของตนคือการหันกลับมาช่วยสืบทอดเรื่องราวที่เป็นประวัติรากเหง้าของชุมชนว่าเป็นมาอย่างไร มีการคลี่คลายอย่างไร เกิดปัญหาอะไรขึ้น และคนในชุมชนได้มีการดำเนินการร่วมกันมาอย่างไร

ข้อเสีย

ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับหลักสูตรท้องถิ่นมีความเห็นว่าข้อเสียมีเพียงส่วนน้อยดังนี้

1) การนำความรู้ไปใช้โดยไม่เข้าใจชัดเจน เช่น ความรู้เรื่องสมุนไพรซึ่งยังเป็นการเรียนรู้แค่พื้นฐานเบื้องต้น ถ้านำเอาไปใช้ผิดๆ ถูกๆ ทำไม่ถูก ไม่เข้าใจในการทำ อาจเกิดผลเสียได้

2) การมุ่งความสนุกมากกว่าความรู้ นักเรียนบางคนเมื่อออกไปเรียนในชุมชนแล้ว มุ่งแต่เรื่องสนุกมากกว่าความรู้ นักเรียนบางคนมีความรู้จำกัดมักคุ้นกับวิทยากรเนื่องจากเป็นคนในพื้นที่และแยกแยะไม่ออกว่าขณะนี้กำลังเรียนอยู่กับวิทยากร มีการแซววิทยากรบ้าง ทำให้ไม่ได้รับประโยชน์เต็มที่

3) นักเรียนบางคนอาจไม่สนใจในเนื้อหาสาระและเกิดการต่อต้านในจิตใจ การจัดเนื้อหาสาระเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชนในพื้นที่ที่เป็นชาวไทย เชื้อสายกะเหรี่ยง และการประกอบอาชีพเกษตรกรรมอาจมีผู้ปกครองบางคนไม่ส่งเสริม ไม่เห็นความสำคัญในการเรียนรู้ หรือนักเรียนไม่สนใจในเนื้อหาสาระนี้ อาจเกิดการต่อต้านในจิตใจ

3. การบริหารจัดการในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในสองบริบทคือโรงเรียน วัดสมานกิจซึ่งตั้งอยู่ในชุมชนท่ากระทุ่มเป็นโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก เปิดสอนตั้งแต่อนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 นักเรียนมีปัญหาเรื่องการไม่ได้อยู่กับบิดามารดา ชุมชนมีปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติด แต่สภาพเศรษฐกิจโดยรวมอยู่ในสภาพที่ดีกว่าชุมชนนาโค และโรงเรียนบ้านนาโคบน ซึ่งตั้งอยู่ในชุมชนนาโค เป็นโรงเรียนขยายโอกาสขนาดกลาง เปิดสอน

ตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ชุมชนมีปัญหาเรื่องความยากจน นักเรียนหลายคน ทั้งหญิงและชายเป็นนักร้อง เพื่อหารายได้เพิ่มเติม แต่ผู้นำมีความปรารถนาอย่างแรงกล้า ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชน คณะผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของ บุญเรียง ขจรศิลป์ และคณะ (2543) ผสมผสานกับการใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งชุมชนและโรงเรียนได้มีส่วนร่วม ตั้งแต่การร่วมคิด การร่วมวางแผน การร่วมปฏิบัติการร่วมประเมินผล การร่วมรับประโยชน์ ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงเรียกกระบวนการนี้ว่ากระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หรือเรียกย่อๆ ว่า **LCD-PAR (Local Curriculum Development through Participatory Action Research)** ซึ่งประกอบด้วย 10 ขั้นตอน ดังภาพที่แสดงในหน้าถัดไปโดยคณะผู้วิจัยสรุปวิธีการบริหารจัดการที่เอื้อต่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในแต่ละขั้นตอนได้ดังนี้

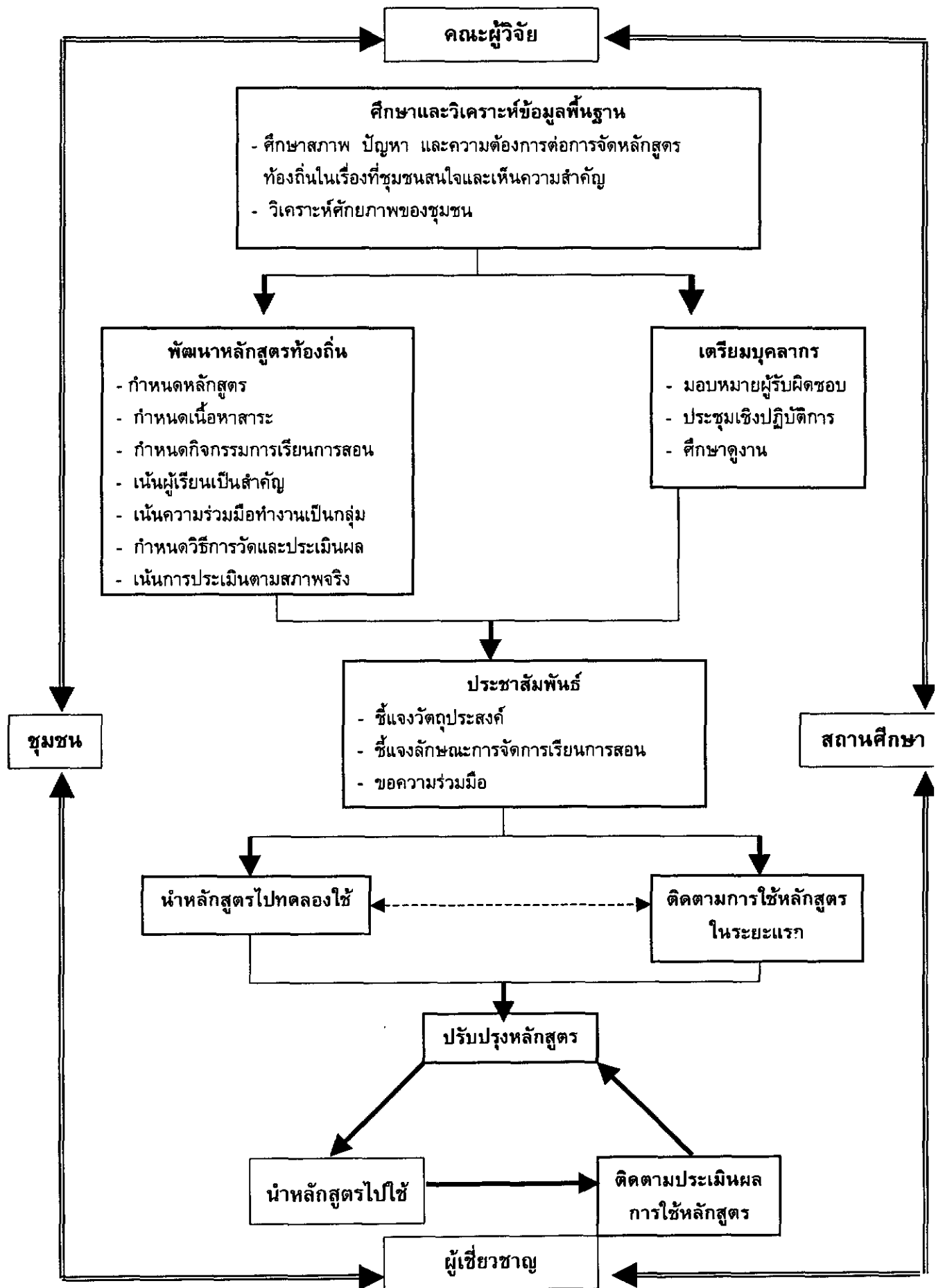
3.1 ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน

ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่คณะผู้วิจัย โรงเรียน และชุมชนร่วมกันศึกษาสภาพและปัญหาของโรงเรียน สภาพและปัญหาของชุมชนความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ความต้องการหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนและชุมชน ความพร้อมของโรงเรียนและชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น รวมทั้งเนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ถ้าโรงเรียนเป็นผู้ดำเนินการเองโดยไม่มีคณะผู้วิจัยเข้าไปเกี่ยวข้อง ขั้นตอนนี้โรงเรียนควรจะร่วมมือกับชุมชนในการดำเนินการ

การศึกษาข้อมูลพื้นฐานนี้ในส่วนของคณะผู้วิจัยได้มีการศึกษาข้อมูลล่วงหน้า ตั้งแต่การคัดเลือกชุมชน โรงเรียน เพื่อศึกษาศักยภาพ ความพร้อม การสร้างความสัมพันธ์ เพื่อเป็นการปูพื้นฐานสร้างความคุ้นเคย สื่อสารความคิดแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันก่อน จากนั้นจึงเริ่มพัฒนาหลักสูตรร่วมกันโดยคณะผู้วิจัยร่วมกันกับโรงเรียน ชุมชนร่วมกันศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานซึ่งมีประเด็นสำคัญดังนี้

การคัดเลือกชุมชน และการเข้าสู่ชุมชน นักวิจัยได้ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนทุกด้าน ตั้งแต่ลักษณะทางกายภาพ แหล่งทรัพยากรของชุมชน สภาพสังคม เศรษฐกิจ ทั้งการสำรวจโดยตรงและจากข้อมูลของหน่วยราชการ ฝ่ายบริหารและศึกษานิเทศก์ที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาความพร้อม ความตั้งใจของชุมชนและโรงเรียนในการทำวิจัย จากนั้นจึงตัดสินใจเลือกชุมชนที่มีความพร้อมและความเหมาะสมสนองตอบจุดประสงค์ของการวิจัยที่เน้นในเรื่องการประยุกต์การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนมไปใช้ในบริบทที่แตกต่างกัน

การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับโรงเรียนและชุมชน คณะผู้วิจัยได้พบปะกับผู้นำชุมชนกลุ่มต่างๆ และคณะครูเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการ และเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ เข้าร่วมกิจกรรมสังคมของหมู่บ้าน เช่น ประเพณีการผูกแขนเรียกขวัญวันกินข้าวห่อ เข้าร่วมประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน มีการประชุมร่วมกันกับคณะครูและกรรมการโรงเรียน จนคนในชุมชนและโรงเรียนรู้สึกคุ้นเคยให้การยอมรับ

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (LCD-PAR)

การกำหนดเป้าหมายที่ต้องการปฏิบัติ คณะผู้วิจัย ชุมชนและโรงเรียน ได้จัดให้มีการประชุมร่วมกันระดมสมองเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ ให้ข้อคิดเห็น กำหนดปัญหาหัวข้อในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ระดับชั้นที่เหมาะสม ระยะเวลาที่สมควรเพื่อให้สอดคล้องกับฤดูกาลในการเพาะปลูกและวิถีชีวิตวัฒนธรรม ประเพณีในท้องถิ่น โดยเน้นให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางการวิเคราะห์

การเชิญคนในชุมชนให้เข้าร่วมให้ข้อคิดเห็นนั้น คณะผู้วิจัยได้เชิญผู้นำในชุมชนทั้งที่เป็นผู้นำอย่างเป็นทางการคือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำอย่างไม่เป็นทางการเช่น เจ้าอาวาส ผู้แทนองค์กรท้องถิ่น เช่น คณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล แพทย์ประจำศูนย์สาธารณสุข และเกษตรอำเภอ ผู้รู้ในวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นที่มีผลงานเป็นที่ยอมรับนับถือในชุมชน รวมทั้งศึกษานิเทศก์ และคณะครูในโรงเรียน

3.2 เตรียมบุคลากร

การเตรียมบุคลากรมีการเตรียมทั้งตัวครูผู้สอนและครูวิชาอื่นที่นำมาบูรณาการตลอดจนครูในโรงเรียน เพื่อให้เกิดการรับรู้ร่วมกันในระดับโรงเรียนและให้ความช่วยเหลือร่วมมือในโรงเรียนและในระดับชั้น โดยคณะผู้วิจัยได้จัดให้มีการฝึกอบรมครู ผู้บริหารศึกษานิเทศก์ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ มีทักษะความสามารถวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ จัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การสอนแบบสตอรี่ไลน์ การประเมินตามสภาพ มีการศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การประเมินผลโดยใช้แฟ้มสะสมงาน และการจัดหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน

การเตรียมบุคลากรโดยคณะผู้วิจัยเป็นผู้จัดนี้ ได้กำหนดหัวข้อจากการสอบถามเกี่ยวกับความรู้และความต้องการเบื้องต้นของครู โดยเน้นถึงความสอดคล้องกับหลักสูตรท้องถิ่นที่จัดทำเพื่อให้คณะครูมีพื้นฐานความรู้ ได้เห็นตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม ได้เห็นความสำเร็จที่โรงเรียนต้นแบบได้ดำเนินการ เพื่อให้เกิดกำลังใจ เห็นแนวทางที่จะนำมาประยุกต์ใช้กับโรงเรียนของตนต่อไป

3.3 พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในทั้งสองบริบทเป็นการศึกษาพัฒนาหลักสูตรร่วมกันควบคู่ไปกับการให้ความรู้ โดยมีการฝึกอบรมครูและการศึกษาดูงานซึ่งจะได้กล่าวในข้อต่อไป สำหรับในช่วงนี้จะขอกล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นก่อน

คณะผู้วิจัยได้เชิญให้ครูผู้สอน ศึกษานิเทศก์ ผู้รู้ในชุมชน และผู้ทรงคุณวุฒิจากทั้งสองชุมชน มาร่วมกันพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยจัดประชุมพัฒนาหลักสูตรในคราวเดียวกัน โดยแบ่งคณะผู้วิจัยเป็นสองทีมที่รับผิดชอบโดยตรงในหนึ่งโรงเรียน แต่ก็ต้องทำหน้าที่สนับสนุนในอีกโรงเรียนหนึ่งด้วย ในการวางแผนร่วมกันนี้แต่ละฝ่ายจะนำข้อมูล เอกสาร ตัวอย่างการสอน

รูปแบบการสอน นวัตกรรมการสอนที่แต่ละฝ่ายไปศึกษาค้นคว้า หรือมีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ มาเสนอและแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน มีการพิจารณาทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน จุดเด่นของชุมชน ความพร้อมทางด้านกายภาพของโรงเรียน สภาพห้องเรียน อุปกรณ์เครื่องใช้ ฯลฯ มีการอภิปรายแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจ หลังจากที่ได้พิจารณาในหลายแง่มุมแล้วจากนั้นจึงพัฒนาต้นร่างหน่วยการเรียนรู้การสอนของวิชาหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นมาซึ่งประกอบด้วย การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหาสาระ แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อ อุปกรณ์ คำถาม การวัดผลและประเมินผล การทดสอบก่อนเรียน และกำหนดเวลาในการสอนในแต่ละหน่วย รวมทั้งวางแผนการนำหลักสูตรไปใช้ และนำเสนอให้แต่ละโรงเรียนได้รับทราบและให้ข้อเสนอแนะร่วมกัน

3.4 ประชาสัมพันธ์หลักสูตร

ในระยะสัปดาห์แรกๆ ของการเปิดเรียน คณะผู้วิจัยและโรงเรียนได้จัดประชุมผู้ปกครองเพื่อประชาสัมพันธ์และขอความร่วมมือในการจัดการเรียนการสอน และการประเมินตามสภาพจริง ในการประชุมผู้ปกครองได้มีโอกาสนำข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียนว่ามีความสามารถในการเรียนเป็นอย่างไร จุดเด่น จุดด้อย ลักษณะนิสัยความประพฤติและข้อห่วงใยที่ต้องการให้ครูได้ทราบและช่วยเหลือ ส่วนทางโรงเรียนก็ได้มีโอกาสนำข้อเท็จจริงเกี่ยวกับโครงการวิจัยหลักสูตรท้องถิ่น กิจกรรมดังกล่าวนี้จึงเป็นการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนรับทราบในทางหนึ่งด้วย

ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่สำคัญ ถ้าโรงเรียนสามารถประชาสัมพันธ์หลักสูตรได้ทั่วถึง จะได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนเป็นอย่างดี การประชาสัมพันธ์หลักสูตรนั้นโรงเรียนสามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบ เช่น การประชุมผู้ปกครองเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่น และการจัดการเรียนการสอน พร้อมทั้งขอความร่วมมือในการจัดการเรียนการสอน การให้นักเรียนสัมภาษณ์ หรือไปศึกษาดูงาน พร้อมทั้งการประเมินผลงานนักเรียนจากแฟ้มผลงาน และการแสดงนิทรรศการผลงานของนักเรียน การประชุมผู้ปกครองนั้นควรจะเริ่มประชุมภายในหนึ่งถึงสองสัปดาห์ของการเปิดภาคเรียน นอกจากนั้นโรงเรียนสามารถประชาสัมพันธ์หลักสูตรโดยใช้เวทีของการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน การประชุมคณะกรรมการกลุ่มโรงเรียน การประชุมผู้ปกครองของนักเรียนทั้งโรงเรียนในวาระต่างๆ การจัดทำเอกสารแผ่นพับ การเขียนบทความลงในวารสารข่าวของโรงเรียน การพูดคุยกับผู้ปกครองโดยตรงในทุกครั้งที่มีโอกาส ผู้นำชุมชนซึ่งเป็นกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนสามารถช่วยประชาสัมพันธ์หลักสูตรท้องถิ่นได้โดยใช้เวทีของการประชุมของคนในชุมชน

3.5 นำหลักสูตรไปทดลองใช้

การนำหลักสูตรไปทดลองใช้นี้มีประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการจัดครูเข้าสอนการจัดตารางสอน การวางแผนการสอน การเตรียมวัสดุอุปกรณ์การสอนสิ่งอำนวยความสะดวก

การเตรียมวิทยากร การวัดและประเมินผล และการจัดนิทรรศการแสดงผลงานนักเรียนให้ชุมชน ได้ทราบซึ่งแต่ละประเด็นมีการบริหารจัดการดังนี้

การจัดครูเข้าสอนและการจัดตารางสอน ผู้บริหารจัดการให้มีการประชุมคณะครูในโรงเรียน ในระดับชั้นเพื่อพิจารณาผู้มีความเหมาะสม โดยมีหลักการพิจารณาว่าเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการสอนวิชานี้อยู่แล้ว หรือจบการศึกษาในสายวิชาที่เกี่ยวข้องโดยตรง มีความสัมพันธ์กับชุมชนและผู้ปกครอง รวมทั้งถามความสมัครใจของผู้สอน อย่างไรก็ตามผู้บริหารของทั้งสองโรงเรียนก็ได้ขอความร่วมมือจากครูในโรงเรียนและครูในระดับชั้นให้ช่วยเหลือครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นด้วย เนื่องจากมีลักษณะที่เป็นการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม และจัดกิจกรรมที่นำนวัตกรรมทางการศึกษามาใช้อย่างเต็มที่ เช่น การจัดการเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การสอนแบบสตอรี่ไลน์ การทำแฟ้มผลงาน และการประเมินตามสภาพจริง เป็นต้น

สำหรับการจัดตารางสอนนั้นโรงเรียนวัดสมานกิจได้จัดเวลาสอนในวันศุกร์เช้าซึ่งเอื้อต่อการไปศึกษาในแปลงเกษตร การจัดตารางสอนค่อนข้างยืดหยุ่นเนื่องจากการศึกษาในระดับประถม ครูประจำชั้นเป็นผู้สอนในวิชาหลักทั้งหมด ส่วนโรงเรียนบ้านนาโคบวิชาหลักสูตรท้องถิ่นอยู่ในระดับมัธยมศึกษาได้จัดไว้ในช่วงวันหยุดสัปดาห์ ซึ่งเอื้อต่อการไปศึกษาในชุมชนจะได้ไม่กระทบกับการเรียนในวิชาต่อไป การจัดตารางสอนของทั้งสองโรงเรียนนี้เป็นการจัดให้เอื้อต่อคณะผู้วิจัยที่จะออกไปร่วมทำกิจกรรมการเรียนการสอนและการนิเทศด้วย การจัดตารางสอนสามารถทำเช่นนี้ได้ ก็ด้วยความเข้าใจของผู้บริหารโรงเรียนที่เต็มใจให้ความร่วมมือตลอดจนคณะครูในโรงเรียนที่ยินดีปรับเปลี่ยนให้เกิดความสะดวกแก่ทั้งสองฝ่าย

การวางแผนการสอน ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่น คณะผู้วิจัย ศึกษาวิเคราะห์ ผู้รู้ในชุมชนได้ร่วมกันกำหนดหัวข้อ แนวการสอน จัดทำแผนการสอนระยะยาวในรูปของหน่วยการเรียนรู้ และการทดสอบก่อนเรียน การดำเนินการร่วมกันในรอบแรกนี้ช่วยให้ทุกฝ่ายได้เห็นภาพรวม จากนั้นครูผู้สอนได้นำแผนการสอนระยะยาวมาสร้างเป็นแผนการสอนรายสัปดาห์ และลงมือปฏิบัติโดยได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อนครู และวิทยากรในชุมชน กิจกรรมการเรียนการสอนจะเป็นไปในลักษณะที่ให้นักเรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติจริงในทุกขั้นตอน เช่น การเตรียมดิน การหว่านข้าว เกี่ยวข้าว การสี การผัดข้าว อย่างไรก็ตามการปฏิบัติตามแผนก็มีปัญหาคือในโรงเรียนวัดสมานกิจแผนการสอนไม่สอดคล้องกับฤดูกาล ส่วนโรงเรียนบ้านนาโคบมีกิจกรรมพิเศษต่างๆ มากทำให้กระทบต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ต้องปรับแก้ไขโดยรวบเนื้อหา สอนพิเศษเพิ่มซึ่งมีผลกระทบทำให้นักเรียนกลับบ้านเย็น ผู้ปกครองเป็นห่วง ทำให้ต้องมีการปรับให้มีการบูรณาการระหว่างวิชาเพื่อลดการซ้ำซ้อนในการสั่งงาน ทำให้ชิ้นงานลดลงในรอบที่สอง

การเตรียมวัสดุอุปกรณ์การสอนและสิ่งอำนวยความสะดวก ผู้บริหารทั้งสองโรงเรียนเปิดโอกาสให้ครูผู้สอนดำเนินการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ที่ต้องการภายใต้การรับรู้ของผู้บริหาร สำหรับโรงเรียนบ้านนาโคบอาจารย์ใหญ่ให้ความช่วยเหลือเป็นธุระจัดซื้อให้ด้วย

เนื่องจากโรงเรียนอยู่ไกลและยังช่วยติดต่อคนในชุมชนให้มาช่วยจัดการเกี่ยวกับบอร์ดเสนอผลงานนักเรียน ผลิตสื่อขึ้นใช้เอง ทำตัวอย่างบ้านกะเหรี่ยง การเสาะหาอุปกรณ์จากแหล่งต่างๆ เป็นสิ่งที่ครูดำเนินการอยู่เสมอโดยขอจากหน่วยงานราชการ บางอย่างก็ยืมจากผู้ปกครองคนในชุมชน มาใช้เป็นครั้งคราว หรือวิทยากรในชุมชนนำอุปกรณ์มาเองเป็นต้น นอกจากนี้ครูผู้สอนได้มีการจัดการปรับปรุงห้องเรียนให้สะอาด ทาสีใหม่เพิ่มความสดใสของห้องเรียน มีการจัดเตรียมกระดาน ดินสอสี แป้น กล้องใสแป้น ชั้นวางอุปกรณ์และผลงาน มีการจัดห้อง “วัฒนธรรมท้องถิ่น” สำหรับเก็บวัสดุอุปกรณ์ผลงานนักเรียนเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีกะเหรี่ยงโดยเฉพาะ

การเตรียมวิทยากร การติดต่อวิทยากรครูผู้สอนจะสอบถามข้อมูลวิทยากรจากเพื่อนครู ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน และอดีตครูที่เปลี่ยนไปประกอบอาชีพเกษตรกรรม เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าครูผู้สอนได้ติดต่อสอบถามข้อมูลจากหลายๆแหล่ง เพื่อจะได้ตัดสินใจว่าวิทยากรใดมีความเหมาะสมประกอบกับต้องชี้แจงให้ผู้บริหารโรงเรียนได้ทราบก่อนการเชิญ การติดต่อวิทยากรบางท่านครูผู้สอนได้จากการเข้าร่วมงานกิจกรรมประเพณีของหมู่บ้าน รวมทั้งงานแต่งงาน งานศพ เนื่องจากเป็นโอกาสหนึ่งที่จะพบปะผู้คนในชุมชนในเวลาอันรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้วิทยากรยังเป็นผู้เสนอแนะวิทยากรคนอื่นๆเพราะวิทยากรอยู่ในแวดวงเดียวกันจะรู้ว่าใครเก่งเรื่องใด ใครจะมาช่วยเสริมตนได้ จุดนี้จึงเป็นการรวบรวมผู้รู้ของชุมชนให้เข้ามารวมกลุ่มกัน มีการช่วยกันตรวจสอบข้อมูลเกี่ยวกับหมู่บ้าน การเตรียมวิทยากรในรอบแรกครูผู้สอนใช้วิธีบอกหัวข้อมากๆ เนื่องจากในระยะแรกผู้สอนเองก็ยังไม่กระจ่างและต้องการให้อิสระแก่วิทยากร ตรงจุดนี้ทำให้เกิดปัญหาที่วิทยากรกล่าวว่า เป็นเรื่องที่กว้างมากและอยากให้นักเรียนถามแล้ววิทยากรตอบจะเป็นสิ่งที่ง่ายกว่า ซึ่งปัญหานี้ได้มีการปรับแก้โดยมีการประชุมวิทยากรประเมินผลในรอบแรกแล้วปรับใช้ในรอบที่สอง

การวัดและประเมินผล คณะผู้วิจัยร่วมประชุมกับครูผู้สอนเพื่อวางแผนการวัดและประเมินผลการเรียนของนักเรียนโดยใช้วิธีการหลากหลาย โดยพิจารณาจากผลสัมฤทธิ์ในการเรียน การปฏิบัติงานของนักเรียนแต่ละชั้นโดยมีเกณฑ์การประเมินกำกับชัดเจน ในส่วนที่เป็นทักษะต่างๆ เช่น การสื่อสาร การแสวงหาความรู้ และการทำงานร่วมกับผู้อื่น และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เช่น ความรับผิดชอบ ความกล้าแสดงออก การมีนิสัยรักการทำงาน และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ประเมินโดยการสังเกต เจตคติต่ออาชีพเกษตรกรรมประเมินโดยแบบวัดเจตคติ ส่วนความคิดเห็นของนักเรียนต่อกิจกรรมการเรียนการสอนใช้แบบสำรวจความคิดเห็น การสนทนากลุ่ม การเขียนบรรยายความรู้สึกตามภาพกิจกรรมต่างๆ นอกจากนี้ผู้ปกครองยังมีส่วนร่วมในการประเมินแฟ้มผลงาน โดยนักเรียนนำกลับไปให้ผู้ปกครองประเมินที่บ้าน

การจัดนิทรรศการแสดงผลงานนักเรียนเมื่อสิ้นภาคการศึกษา คณะผู้วิจัยและครูได้ร่วมกันจัดนิทรรศการแสดงผลงานของนักเรียนให้ คณะครู นักเรียน ผู้ปกครอง

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ศึกษาพิเศษฯ หัวหน้าการประถมศึกษา และผู้บริหารโรงเรียนอื่นๆ ในกลุ่มโรงเรียนเดียวกันได้มาร่วมชมนิทรรศการ และแสดงความคิดเห็นต่อการจัดนิทรรศการของนักเรียน ทำให้นักเรียนได้มีโอกาสอธิบายผลงานด้วยความภาคภูมิใจ ฝึกการสมาคมกับบุคคลวัยต่างๆ ผู้ปกครองได้ทราบความสามารถและพัฒนาการของลูก เป็นโอกาสให้ครูและผู้ปกครองได้พบปะกันใกล้ชิดขึ้น นอกจากนี้คณะผู้วิจัยได้จัดกลุ่มสนทนากับผู้ปกครองเพื่อสอบถามความคิดเห็นของผู้ปกครองเกี่ยวกับการเรียนวิชาหลักสูตรท้องถิ่น พัฒนาการทางด้านวิชาการ พฤติกรรม และคุณลักษณะของนักเรียน การปรับปรุงข้อเสนอแนะการจัดนิทรรศการยังเป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนในโรงเรียนได้เรียนรู้การจัดงาน การประยุกต์ความรู้ทางศิลปะมาใช้ มีการพูดคุยซักถามเปรียบเทียบผลงานระหว่างรุ่นซึ่งเป็นประโยชน์ทั้งรุ่นพี่ รุ่นน้อง ทำให้เกิดการบูรณาการทางสังคมภายในโรงเรียน

การนำหลักสูตรไปทดลองใช้เป็นขั้นตอนของการตรวจสอบการดำเนินการนำหลักสูตรไปใช้ว่ามีประเด็นปัญหาอะไรบ้างที่สมควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์มากขึ้น ซึ่งการนำหลักสูตรไปใช้นั้นชุมชนควรมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนด้วย การที่จะทำให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนนั้น โรงเรียนต้องสร้างความสัมพันธ์อันดีกับคนในชุมชน และควรเชิญผู้นำชุมชนและผู้รู้ในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มพัฒนาหลักสูตร คณะผู้วิจัยและ/หรือโรงเรียนควรพยายามทำให้คนในชุมชนมีความรู้สึกว่าการนำหลักสูตรนี้เป็นหลักสูตรของโรงเรียนและชุมชน ซึ่งโรงเรียนและชุมชนควรจะได้รับผิตชอบร่วมกัน การเชิญให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ตั้งแต่การจัดทำหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ และการประเมินติดตามผลการใช้หลักสูตร เป็นวิธีการหนึ่งของการสร้างความรู้สึกต่อการเป็นเจ้าของ ซึ่งจะก่อให้เกิดความรับผิดชอบร่วมกัน ในขั้นตอนของการนำหลักสูตรไปทดลองใช้ผู้บริหารโรงเรียนควรอำนวยความสะดวกในการจัดตารางสอน เนื่องจากบางครั้งนักเรียนต้องมีการศึกษาออกสถานที่ นอกจากอำนวยความสะดวกในเรื่องของการจัดตารางสอนแล้ว ผู้บริหารควรอำนวยความสะดวกในเรื่องของการเตรียมวัสดุอุปกรณ์การสอน การเชิญผู้รู้ในชุมชนมาเป็นวิทยากร การเตรียมสถานที่ที่ใช้ในการสอน เช่น แปลงสาธิต การจัดครูเข้าสอน การนิเทศการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดนิทรรศการแสดงผลงานของนักเรียน การวัดและประเมินผลการศึกษาครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่น ควรติดต่อประสานงานกับผู้รู้ในชุมชนแต่เนิ่นๆ อย่างน้อยหนึ่งสัปดาห์ล่วงหน้า และควรระบุประเด็นและขอบเขตของสาระให้ชัดเจน ควรมีการประชุมปรึกษาหารือและวางแผนการสอนร่วมกันระหว่างครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นกับครูผู้สอนวิชาอื่นๆ ที่นำมาบูรณาการ ควรมีการจัดบันทึกประเด็นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อหาแนวทางแก้ไขปรับปรุงต่อไป

3.6 ติดตาม ประเมินผลการใช้หลักสูตรในระยะแรก

การนำหลักสูตรไปใช้เป็นปฏิบัติการโดยครูผู้สอนเป็นหลักใหญ่ คณะผู้วิจัยทำหน้าที่ติดตาม นิเทศ ปรับแก้ไข กระตุ้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และทำหน้าที่สนับสนุนใน

ด้านต่างๆ เช่น สนับสนุนอุปกรณ์ เอกสารความรู้ แนะนำช่องทางการหาแหล่งทรัพยากร ฯลฯ ในบางครั้งผู้วิจัยก็เข้าร่วมสอนเป็นทีมกับครูผู้สอนในชั้นเรียน การสังเกตการอย่างมีส่วนร่วมนี้ ก่อให้เกิดผลดีคือครูได้เห็นวิธีการนำนวัตกรรมทางการศึกษาเช่นการสอนแบบสตอรี่ไลน์ การใช้แผนผังความคิด การเรียนแบบร่วมมือ ฯลฯ มาใช้ในบริบทของตนเองอย่างเป็นรูปธรรม ทำให้ในการสอนครั้งต่อไปครูผู้สอนวิชาหลักสูตรท้องถิ่นสามารถดำเนินการด้วยตนเองได้อย่างคล่องแคล่วมั่นใจและมีการปรับปรุงให้เหมาะสมมากยิ่งขึ้นอย่างเห็นได้ชัด รวมทั้งได้แสดงความคิดต่อเนื่องไปอีกว่า ถ้าเป็นคราวหน้าซึ่งคณะผู้วิจัยออกจากพื้นที่ไปแล้วครูผู้สอนจะจัดการสอนเป็นทีมเช่นนี้กับครูในวิชาที่มาบูรณาการอย่างไร นอกจากนี้การติดตามผลการเรียนของนักเรียนโดยวิธีการให้ผู้ช่วยวิจัย ซึ่งเป็นนิสิตปริญญาโทสาขาวิจัยและประเมินผลการศึกษา ช่วยตรวจผลงานและบันทึกการส่งงานของนักเรียน โดยใช้เกณฑ์ที่ชัดเจนในการประเมินผลงาน ช่วยให้ครูผู้สอนได้เรียนรู้แนวทางการประเมินและสามารถสร้างเกณฑ์ขึ้นเองได้ สำหรับการนิเทศจากอาจารย์ใหญ่นั้นส่วนใหญ่จะเป็นไปแบบไม่เป็นทางการคือใช้การสนทนาซักถามรับรู้และสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามสายงาน เช่น การอนุญาตพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ ช่วยเหลือจัดหาวัสดุอุปกรณ์การสอนมาให้ ช่วยประสานงานการจัดทัศนศึกษา และให้การสนับสนุนหาโอกาสให้ครูผู้สอนได้แสดงผลงานในงานวันประเพณีศึกษา เป็นต้น สำหรับการนิเทศโดยศึกษานิเทศก์นั้นมีการนิเทศโดยตรงเพียง 1 ครั้ง เนื่องจากศึกษานิเทศก์มีภาระงานอื่นค่อนข้างมาก ดังนั้นการนิเทศติดตามจึงต้องพึ่งการนิเทศภายในโดยผู้บริหารและคณะผู้วิจัยหรือในกรณีที่คณะผู้วิจัยเสร็จสิ้นโครงการแล้ว ควรมีการนิเทศโดยเพื่อนครูในโรงเรียนที่ร่วมทีมทำงาน ซึ่งครูผู้สอนได้กล่าวถึงแนวทางการดำเนินงานต่อไปกับผู้วิจัยว่า ตนวางแผนจะร่วมทีมกับครูท่านใด โดยสามารถวิเคราะห์จุดเด่นจุดด้อยของตนเองและจุดที่ครูร่วมทีมจะช่วยเสริมให้แข็งแกร่งได้

การติดตามประเมินผลการใช้หลักสูตรในระยะแรกนั้น ผู้วิจัยและ/หรือโรงเรียนควรพิจารณาถึงกระบวนการนำหลักสูตรไปใช้ทุกขั้นตอน ตั้งแต่การเตรียมบุคลากร การจัดตารางสอน การเตรียมวัสดุอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวก การติดต่อผู้รู้ในชุมชนมาเป็นวิทยากร การจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล รวมทั้งการจัดนิทรรศการแสดงผลงานของนักเรียน นอกจากนั้นควรจะได้มีการพิจารณาถึงผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียน ครูผู้สอน โรงเรียนและชุมชน เพื่อที่จะได้นำข้อมูลมาพิจารณาปรับปรุงแก้ไขทั้งกระบวนการ และหลักสูตรให้เหมาะสมมากยิ่งขึ้น

3.7 ปรับปรุงแก้ไข

หลังจากที่ได้นำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้แล้วหนึ่งภาคการศึกษา คณะผู้วิจัยได้จัดให้มีการประชุมบุคลากรกลุ่มต่างๆ เพื่อรวบรวมข้อมูลมาใช้ในการปรับปรุงแนวทางการปฏิบัติ โดยจัดการสนทนากลุ่มกับผู้ปกครองในวันที่ผู้ปกครองมาชมนิทรรศการผลงานของนักเรียน สอบถามความคิดเห็นของนักเรียน พิจารณาผลสัมฤทธิ์ ทักษะ และคุณลักษณะด้านต่างๆ ของนักเรียน ประชุมผู้นำชุมชน กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบางท่าน และวิทยากรชุมชนที่เป็น

วิทยาการหลัก เกี่ยวกับแนวทางการปรับปรุงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเป็นวิทยาการว่ามี ปัญหา แนวทางการแก้ไข ควรมีการปรับปรุงอย่างไรบ้าง หลังจากนั้นในช่วงก่อนเปิดภาคเรียน ในปีการศึกษาต่อไป คณะผู้วิจัยและคณะครูได้จัดให้มีการประชุมปฏิบัติการร่วมกันเพื่อพิจารณา ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น แนวทางการแก้ไขแล้วร่วมกันจัดแผนปฏิบัติการอย่างเป็นรูปธรรมตลอด ภาคการศึกษาในปีการศึกษาหน้า โดยกำหนดเป็นกิจกรรมหัวข้อสาระ ระยะเวลาการเตรียมการ การดำเนินการ ผู้รับผิดชอบ และผู้เกี่ยวข้อง เป็นการประสานแผนให้เกิดการบูรณาการรายวิชา ต่างๆ อย่างชัดเจน จากการระดมความคิดของ ผู้บริหาร ครูที่เกี่ยวข้อง วิทยาการ ผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง ตลอดจนนักเรียนอย่างเป็นระบบนี้ช่วยทำให้คณะผู้วิจัยและครูผู้สอนเห็นภาพรวม เห็นประเด็นที่จะต้องปรับปรุงให้สอดคล้องกับความต้องการของทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และ จัดการเรียนการสอนได้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3.8 นำหลักสูตรที่ปรับแล้วไปใช้

การนำหลักสูตรท้องถิ่นที่ปรับปรุงแล้วไปใช้ในรอบที่สองเป็นการนำไปใช้ในช่วงภาคต้น ซึ่งเป็นระยะเวลาที่แตกต่างจากในรอบหนึ่งที่ได้สอนไปในภาคปลาย โดยได้นำหลักสูตรท้องถิ่น ที่มีการปรับปรุงทั้งในด้านสาระเนื้อหาและวิธีการ ให้มีความกระชับ เหมาะสมขึ้น มีการจัดทำแผน ปฏิบัติการให้ครูผู้สอนในระดับชั้นเดียวกันหรือครูที่สอนวิชาที่มานบูรณาการได้ทราบดังได้กล่าว ถึงประเด็นการปรับปรุงต่างๆ มาแล้วในข้างต้น

จากการที่มีการประชุมปฏิบัติการร่วมกันระหว่างคณะครูก่อนเปิดภาคเรียนและร่วมกัน วิเคราะห์ปัญหา หาแนวทางแก้ไขทำให้มีการบูรณาการรายวิชาต่างๆ สอดคล้องกันมากขึ้น สำหรับการสอนโดยวิทยาการชุมชนในรอบสองนี้มีการปรับโดยครูผู้สอนให้แนวทางชัดเจนขึ้น มีหัวข้อใหญ่และหัวข้อย่อย มีการถามนำ การสรุปประเด็น มีการจัดทำอุปกรณ์เพิ่มเติมให้เห็น ชัดเจนขึ้น จัดกระดานไวท์บอร์ดสำหรับเขียนประกอบการบรรยาย จัดที่มวิทยาการเกี่ยวข้าวสอน นักเรียนเป็นกลุ่มเล็กอย่างใกล้ชิดและทั่วถึง วิทยาการบางคนปรับปรุงการแต่งกายให้น่าสนใจ โดยกล่าวว่า “อาชีพเกษตรกรนักเรียนไม่สนใจเพราะเครื่องแบบไม่เท่ ต้องแต่งตัวให้เท่หน่อย เด็กจะได้สนใจ” จากการเตรียมวิทยาการในรอบสองนี้มีข้อสังเกตเกี่ยวกับการพัฒนาเทคนิค การสอนที่ดีขึ้นของวิทยาการ และการประสานระหว่างครูผู้สอนและวิทยาการได้ดีขึ้นอย่างเห็นได้ ชัดเพราะทั้งสองฝ่ายรับรู้ของตนเองมากขึ้นว่าอีกฝ่ายจะพูดอะไร ตนจะเข้าช่วยเสริมประเด็นใด และวิทยาการมีการซักซ้อมปรับเปลี่ยนกิจกรรมที่ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างเป็นระบบมากขึ้น

3.9 ติดตาม ประเมินผลการใช้หลักสูตรในระยะที่สอง

การดำเนินการในขั้นนี้จะไปเน้นลักษณะเดียวกันกับกิจกรรมที่ดำเนินไปแล้วในข้อ 6 คือ การติดตามประเมินผลการใช้หลักสูตรในระยะแรก อย่างไรก็ตามมีข้อน่าสังเกตว่าแม้ว่า การแก้ไขปัญหาล้วนใหญ่ทำให้งานดีขึ้นกว่าเดิม แต่บางครั้งการแก้ปัญหานี้เมื่อนำไปใช้อาจ ก่อให้เกิดปัญหาใหม่ขึ้นมาซึ่งจะต้องมีการปรับแก้ไขต่อไป นอกจากนี้การปรับเปลี่ยนเวลาสอน เช่นเดิมในรอบแรกสอนเทอมปลาย ต่อมาในรอบสองเปลี่ยนมาสอนเทอมต้น สภาพความพร้อม

ของเด็กนักเรียนจะแตกต่างกันเนื่องจากเด็กเพิ่งเปิดเทอมและเปลี่ยนจากระดับประถมมาเป็นมัธยมยังมีปัญหาการปรับตัวของเด็กและครู ทำให้ครูผู้สอนต้องตระหนักถึงสภาพของเด็กนักเรียนที่แตกต่างไปไม่เหมือนกันในแต่ละปี การใช้กิจกรรมที่ได้ผลในปีหนึ่งอาจจะไม่ได้ผลเหมือนเดิม ดังนั้นแผนการสอนที่วางไว้จึงต้องมีการยืดหยุ่นไม่ตายตัวจนเกินไป

3.10 ปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

การปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในขั้นนี้มีลักษณะเช่นเดียวกับการดำเนินการในขั้นตอนที่ 7 คือการประชุมสัมมนาเพื่อดำเนินการแก้ไขปรับปรุงในครั้งต่อไปอย่างต่อเนื่อง มีการนำผลสรุปมาจัดทำรายงานผล และเผยแพร่ผลการดำเนินงาน

ข้อสังเกตในขั้นปรับปรุงและพัฒนา การปฏิบัติที่เป็นหัวใจสำคัญคือ การจดบันทึกเหตุการณ์และการสะท้อนความคิดเห็นเกี่ยวกับการสอนในแต่ละครั้งเป็นสิ่งที่ช่วยให้คณะผู้วิจัยและครูผู้สอนสามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลสำหรับปรับปรุงการสอนในครั้งต่อไปได้มาก เนื่องจากเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นเมื่อมีการจดบันทึกข้อคิดที่ได้แต่ละครั้งที่ทำการสังเกตการสอน ทำให้การปรับปรุงครั้งต่อไปมีความรอบคอบ ได้บทเรียนที่ดี และเทคนิควิธีใหม่ๆ ตลอดจนตัวอย่างจากวิทยากรแต่ละคนที่สามารถนำมาปรับใช้ได้ต่อไป

4. ปัจจัยและเงื่อนไขการนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรไปใช้

คณะผู้วิจัยได้นำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนมไปปรับใช้ในด้านบริบท โดยนำกระบวนการทั้ง 10 ขั้นตอนไปปรับใช้ในโรงเรียนวัดสมานกิจและชุมชนท่ากระทุ่ม กับโรงเรียนบ้านนาโคบนและชุมชนนาโค ซึ่งโรงเรียนวัดสมานกิจเป็นโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กเปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1 ถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 บุคลากรในโรงเรียนส่วนใหญ่เป็นคนท้องถิ่น นักเรียนมีปัญหาครอบครัวแตกแยกเพราะบิดาหรือมารดาหรือทั้งสองคนถูกจับเพราะขายยาเสพติด คนในชุมชนท่ากระทุ่มซึ่งอยู่ในเขตบริการของโรงเรียนวัดสมานกิจส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมเช่น ทำนา ทำสวนผัก ทำสวนผลไม้ มีฐานะปานกลางและมองเห็นคุณค่าของการศึกษา สนับสนุนให้บุตรหลานได้ศึกษาต่อหลังจากจบการศึกษาในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 แล้ว โรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เมื่อชุมชนมีการจัดกิจกรรมต่างๆ โรงเรียนก็จะให้ความร่วมมือกับชุมชนเป็นอย่างดี และในขณะเดียวกันชุมชนก็ให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ ที่โรงเรียนจัด สำหรับโรงเรียนบ้านนาโคบนเป็นโรงเรียนขยายโอกาส มีตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 บุคลากรของโรงเรียนส่วนใหญ่ไม่ใช่คนท้องถิ่น ดังนั้นบุคลากรในโรงเรียนนี้จะมีการโยกย้ายอยู่เป็นประจำ คนในชุมชนนาโคซึ่งอยู่ในเขตบริการของโรงเรียนบ้านนาโคบนส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างทำไร่และเช่าพื้นที่ทำไร่สับปะรดและไร่อ้อย เพราะที่ดินส่วนใหญ่ได้ขายให้กับนายทุนหรือคนข้างนอกไปเกือบหมด เศรษฐกิจของชุมชนอยู่ในขั้นค่อนข้างยากจน ชุมชนนาโคมีปัญหาหลักคือเรื่องขาดแคลนน้ำดื่ม มีพื้นที่ที่มีเนินเขาและภูเขาสลับกับที่ราบและอยู่ติดกับป่าซึ่งยังมีความอุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งอาชีพและแหล่งอาหารของชาวบ้านในการหา

ของป่า สมุนไพร และการตีผึ้งเชิงอนุรักษ์ โรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีและให้ความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งการให้ข้อมูลกับโรงเรียนและให้ความร่วมมือในการพัฒนาโรงเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานหรือผู้ปกครองนักเรียนมักจะทำให้ความร่วมมือช่วยเหลือแก่โรงเรียนในด้านแรงงานเป็นส่วนใหญ่

ผลจากการนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นทั้ง 10 ขั้นตอนไปปรับใช้ในบริบทดังกล่าวข้างต้นปรากฏว่าโรงเรียนวัดสมานกิจและชุมชนท่ากระทุ่มได้ร่วมกันพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง “เกษตรผสมผสานครบวงจร” สำหรับโรงเรียนบ้านนาโคบและชุมชนนาโคได้ร่วมกันพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง “วัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค” นอกจากนั้นในช่วงของการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ทั้งสองโรงเรียน ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนและการประเมินติดตามการใช้หลักสูตร องค์ความรู้ที่คณะผู้วิจัยพบจากการวิจัยในครั้งนี้สรุปได้เป็น 3 ประเด็นใหญ่ๆ คือ 1) ประเด็นของวิธีการแก้ปัญหาต่างๆ เมื่อนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นทั้ง 10 ขั้นตอนไปปรับใช้ 2) ประเด็นของปัจจัยที่ส่งผลให้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนประสบผลสำเร็จ และ 3) ประเด็นของการส่งเสริมการปฏิรูปการเรียนรู้ในโรงเรียน

4.1 วิธีการแก้ปัญหาเมื่อนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นทั้ง 10 ขั้นตอนไปปรับใช้

การนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นทั้ง 10 ขั้นตอนไปปรับใช้นั้น คณะผู้วิจัยพบว่าเกิดปัญหาบางประการในการดำเนินการ ซึ่งคณะผู้วิจัย โรงเรียน และชุมชนได้ร่วมกันแก้ไขปัญหาดังรายละเอียดต่อไปนี้

ขั้นตอน	ปัญหา	วิธีการแก้ไขปัญหา
1.การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน	1.1 คณะผู้วิจัยไม่คุ้นเคยต่อพื้นที่และบุคลากรของโรงเรียนและชุมชนที่จะเข้าไปศึกษา เนื่องจากคณะผู้วิจัยไม่ใช่คนในพื้นที่	1.1 คณะผู้วิจัยติดต่อชี้แจงความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของโครงการต่อผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรี เนื่องจากโครงการนี้เป็นโครงการที่สืบเนื่องมาจากโครงการพัฒนากระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนม ซึ่งผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรีได้รับทราบและมองเห็นประโยชน์ที่เกิดขึ้นต่อโรงเรียนและชุมชน ดังนั้นผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรีจึงยินดีให้ความร่วมมือกับคณะผู้วิจัยเป็นอย่างดีโดยมอบหมายให้ศึกษานิเทศก์จังหวัดที่รับผิดชอบเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่นเป็นผู้ประสานงาน และได้จัดให้มีการประชุมศึกษานิเทศก์อำเภอทุกอำเภอเพื่อให้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับโรงเรียนและชุมชนและร่วมประชุมเพื่อคัดเลือกโรงเรียนและชุมชนที่จะทำการศึกษา นอกจากนั้นศึกษานิเทศก์อำเภอและศึกษานิเทศก์จังหวัดยังได้นำคณะผู้วิจัยไปศึกษาและรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ โดยสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ และสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการเดินทางของศึกษานิเทศก์อำเภอและศึกษานิเทศก์จังหวัด

ขั้นตอน	ปัญหา	วิธีการแก้ไขปัญหา
	1.2 ที่พักของผู้ช่วยวิจัย เนื่องจากคณะผู้วิจัยได้ส่งผู้ช่วยวิจัยเข้าไปอยู่ในพื้นที่ในช่วงของการรวบรวมข้อมูลในแนวลึก เพื่อทำความเข้าใจกับความคุ้นเคยกับบุคลากรในโรงเรียนและคนในชุมชน	1.2 คณะผู้วิจัยแก้ปัญหาโดยติดต่อประสานงานกับผู้บริหารโรงเรียนเพื่อสอบถามในเรื่องที่พักอาศัยของผู้ช่วยวิจัย บางโรงเรียนมีห้องว่างในบ้านพักครู ผู้บริหารยินดีและอนุญาตให้ผู้ช่วยวิจัยไปพักที่บ้านพักครูได้ บางโรงเรียนบ้านพักครูไม่ว่างผู้บริหารโรงเรียนแนะนำให้คณะผู้วิจัยติดต่อประสานงานกับบ้านพักของหน่วยอนุรักษ์ป่าไม้ซึ่งอยู่ในชุมชนนั้น เพื่อขออนุญาตให้นิสิตได้พักอาศัยในช่วงของการลงไปอยู่ในพื้นที่เพื่อรวบรวมข้อมูล หรือในบางโรงเรียนคณะผู้วิจัยได้เข้าบ้านให้ผู้ช่วยวิจัยได้พักอาศัยในชุมชนในช่วงเวลาดังกล่าว
2.การเตรียมบุคลากร	2.1 หลักสูตรท้องถิ่นเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค หลังจากที่มีการฝึกอบรมและได้จัดทำแนวการสอนเรียบร้อยแล้ว ปรากฏว่าครูที่จะต้องเป็นผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นได้ย้ายไปสอนโรงเรียนอื่น 2.2 ในระยะแรกครูที่มารับผิดชอบแทนมีความกังวลใจมากเนื่องจากวิชาที่ครูท่านนี้สอนอยู่ปัจจุบันคือวิชาคณิตศาสตร์ ไม่ได้สอนวิชาสังคมศึกษามานาน	2.1 ผู้บริหารมอบหมายให้ครูท่านอื่นที่สอนอยู่ในระดับชั้นที่จะนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้และเคยสอนวิชาสังคมศึกษามาก่อนเป็นผู้รับผิดชอบแทน ซึ่งการที่ผู้บริหารสามารถมอบหมายให้ครูท่านนี้เป็นผู้รับผิดชอบแทนได้นั้นเนื่องจากในช่วงของการฝึกอบรมครูผู้บริหาร และศึกษานิเทศก์เกี่ยวกับการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และการประเมินตามสภาพจริงนั้น คณะผู้วิจัยได้จัดการอบรมให้แก่คณะครูผู้สอนทุกคนที่อยู่ในระดับชั้นที่จะนำหลักสูตรไปใช้ และนอกจากนั้นคณะผู้วิจัยและครูผู้รับผิดชอบหลักสูตรท้องถิ่นคนก่อนได้ร่วมกันจัดทำแนวการสอนระยะยาวที่ค่อนข้างละเอียด ซึ่งครูผู้สอนที่มารับช่วงต่อ สามารถนำไปแตกเป็นแผนการสอนในแต่ละสัปดาห์ได้อย่างชัดเจน 2.2 คณะผู้วิจัยได้พยายามให้กำลังใจแก่ครูท่านนี้เป็นอย่างมาก และได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นบางครั้งในช่วงของการนำหลักสูตรไปทดลองใช้ในรอบแรกเพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ครูผู้สอน ซึ่งจากการกระทำดังกล่าวช่วยให้ครูผู้สอนมีความมั่นใจมากขึ้นและสามารถที่จะดำเนินการได้ด้วยตนเองในการนำหลักสูตรไปใช้ในรอบที่สอง

ขั้นตอน	ปัญหา	วิธีการแก้ไขปัญหา
	2.3 ครูบางคนไม่เห็นด้วยกับแนวคิดในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเนื่องจากเกรงว่านักเรียนจะได้ความรู้ทางด้านวิชาการน้อยเกินไป	2.3 คณะผู้วิจัยให้ความสนทนากลุ่มและยอมรับฟังความคิดเห็นของครูท่านนี้และในช่วงของการจัดทำแผนการสอนได้เพิ่มความเข้มข้นทางวิชาการให้มากขึ้น ซึ่งต่อมาหลังจากที่ได้นำหลักสูตรไปใช้ครูท่านนี้กลายเป็นกำลังสำคัญของการดำเนินการ เป็นผู้ที่มีบทบาทช่วยเหลือและประสานงานกับครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นอย่างใกล้ชิด
3.การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น	3.1 ในช่วงของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นช่วงต่อของการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรจากหลักสูตรเดิมมาเป็นหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งในช่วงนั้นกระทรวงศึกษาธิการยังไม่ได้ประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่ได้มีการจัดทำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานฉบับร่าง ในขณะที่โรงเรียนยังคงใช้หลักสูตรฉบับปี พ.ศ.2533 อยู่	3.1 คณะผู้วิจัยได้นำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานฉบับร่างมาร่วมพิจารณาประกอบกับหลักสูตรฉบับปี พ.ศ. 2533 โดยได้นำมาตรฐานช่วงชั้นของกลุ่มสาระต่างๆ มาร่วมพิจารณาและได้นำมาบรรจุไว้ในวัตถุประสงค์ของหลักสูตรท้องถิ่นด้วย เพื่อที่จะได้เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนและชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นต่อไปหลังจากที่หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ประกาศใช้แล้ว ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวทำให้เกิดความกระตือรือร้นและมองเห็นแนวทางที่จะนำหลักสูตรมาปรับใช้ต่อไป และเป็นผู้นำกลุ่มโรงเรียนเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

ขั้นตอน	ปัญหา	วิธีการแก้ไขปัญหา
	3.2 หลักสูตรเกษตรผสมผสานครบวงจรค่อนข้างมีปัญหาในการจัดลำดับเนื้อหาในหลักสูตรเนื่องจากการทำการเกษตรของชุมชนทำกระทุ่มต้องอาศัยน้ำจากคลองชลประทานซึ่งจะต้องรอช่วงเวลาที่กรมชลประทานจะปล่อยน้ำมา 3.3 ครูและคณะผู้วิจัยไม่เคยมีประสบการณ์ในการทำเกษตรผสมผสานครบวงจรมาก่อน	3.2 ปรับการเรียงลำดับเนื้อหาวิชาให้สอดคล้องกับสถานการณ์ และให้เริ่มจัดการเรียนการสอนตั้งแต่ช่วงปลายของภาคต้น 3.3 จัดหาเอกสารที่เกี่ยวข้อง และเชิญผู้รู้ในชุมชนและนักวิชาการจากกรมประมง และกรมวิชาการ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มาให้ข้อมูล แนวคิดและร่วมวางแผนในการจัดทำแนวการสอน
4. การประชาสัมพันธ์หลักสูตร	ผู้ปกครองบางคนไม่มาร่วมประชุมในวันชี้แจงเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และวิธีการจัดการเรียนการสอนของหลักสูตรท้องถิ่น จึงไม่เข้าใจและเกิดความรู้สึกต่อต้านเนื่องจากเกรงว่านักเรียนจะไม่ได้เรียนรู้วิชาการเท่าที่ควร	ไปพบผู้ปกครองที่บ้าน เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจ โดยเฉพาะกับผู้ปกครองที่ไม่ได้เข้าร่วมประชุมชี้แจงตั้งแต่เปิดเทอม จัดทำเอกสารแผ่นพับเพื่อประชาสัมพันธ์หลักสูตร เขียนบทความประชาสัมพันธ์หลักสูตรลงในวารสารของโรงเรียน ผู้ใหญ่บ้านใช้เวทีของการประชุมประจำเดือนของคนในชุมชนประชาสัมพันธ์หลักสูตรท้องถิ่น

ขั้นตอน	ปัญหา	วิธีการแก้ไขปัญหา
5. นำหลักสูตรไปทดลองใช้	5.1 ครูบางคน คิดว่าการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ในครั้งนี้ ผู้ที่ได้ประโยชน์คือ คณะผู้วิจัย แต่โรงเรียนจะไม่ได้ประโยชน์อะไร ดังนั้นครูที่สอนวิชาอื่นๆ ในระดับชั้นเดียวกัน จะไม่ค่อยให้ความสนใจเท่าที่ควร	5.1 คณะผู้วิจัยพยายามสร้างความสนิทสนม อธิบายชี้แจงถึง แนวโน้มของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จะประกาศใช้ นำองค์ความรู้ใหม่ๆ มาแลกเปลี่ยนให้แก่คณะครูทั้งระดับ เช่น พาไปอบรมเรื่องการสอนแบบสตอรี่ไลน์ จัดหาตัวอย่างและสื่ออุปกรณ์การสอน
	5.2 ครูไม่มั่นใจ ในการสอนระยะแรก	5.2 คณะผู้วิจัยเข้าไปร่วมทีมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในระยะแรก ซึ่งเป็นการสร้างความมั่นใจให้แก่ครูผู้สอน
	5.3 ในระดับมัธยมศึกษา ครูผู้สอนจะสอนประจำวิชา ดังนั้นในช่วงแรกของการนำหลักสูตรไปใช้ จะไม่ค่อยมีการบูรณาการ เนื่องจากครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่น กับครูที่สอนวิชาอื่นๆ ไม่ได้วางแผนการสอนร่วมกันเพราะยังไม่เข้าใจวิธีสอนแบบบูรณาการ	5.3 ในช่วงของการนิเทศติดตาม คณะผู้วิจัยได้ชี้แจงให้คณะครูที่สอนในระดับเดียวกันทราบถึงหลักการของการสอนแบบบูรณาการ และหลังจากเสร็จสิ้นการนำหลักสูตรไปทดลองใช้ ได้มีการประชุม คณะครูทั้งระดับเพื่อร่วมกันพิจารณาถึงปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น และพิจารณาหาแนวทางแก้ไข นอกจากนั้นยังได้วางแผนการสอนแบบบูรณาการร่วมกัน

ขั้นตอน	ปัญหา	วิธีการแก้ไขปัญหา
	5.4 จำนวนชิ้นงานมีมากเกินไป 5.5 การสอนเรื่องแรลลีชุมชนจำนวนฐานมีมากเกินไปทำให้นักเรียนต้องกลับบ้านเย็นมาก 5.6 ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นและครูผู้สอนวิชาอื่นที่นำมาบูรณาการไม่เข้าใจถึงการประเมินชิ้นงานว่าในกรณีของการบูรณาการระหว่างวิชาจะส่งงานอย่างไรใครเป็นผู้ส่งงานและให้คะแนนและชิ้นงานที่ส่งจะเก็บไว้ที่ใครทำให้มีการส่งงานซ้ำซ้อน 5.7 หน่วยการเรียนรู้ของหลักสูตรที่กำหนดไว้ไม่สอดคล้องกับช่วงเวลาที่เกิดขึ้นจริงในชุมชน	5.4 ลดจำนวนชิ้นงานจากการนำหลักสูตรไปใช้รอบแรกจำนวน 22 ชิ้น เหลือเพียง 14 ชิ้น 5.5 ปรับจำนวนฐานให้ลดลงจาก 5 ฐานเหลือเพียง 3 ฐาน และปรับระยะทางระหว่างที่ตั้งของฐานให้ใกล้กันด้วย สำหรับ 2 ฐานที่เหลือให้นักเรียนศึกษาจากของจริงในวันประเพณีกินข้าวห่อ 5.6 คณะผู้วิจัยได้ร่วมกับคณะครูผู้สอนพิจารณาชิ้นงานว่าควรจะอยู่ในรายวิชาใดบ้าง และจะประเมินชิ้นงานโดยแยกตามรายวิชาแต่ยึดครูผู้สอนวิชาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นหลัก และสำหรับการสอนในภาคต้น 2545 ในวันปฐมนิเทศนักเรียน ครูทุกคนที่ร่วมสอนบูรณาการวิชาหลักสูตรท้องถิ่นจะเข้าพบนักเรียนพร้อมกันเพื่อชี้แจงให้นักเรียนเกิดความเข้าใจในเรื่องการส่งงาน การให้คะแนนชิ้นงาน และเน้นให้เด็กมีระเบียบวินัยและความรับผิดชอบในการทำงาน 5.7 มีการประชุมวางแผนเพื่อสลับหน่วยการสอนในหลักสูตรท้องถิ่นเนื่องจากหน่วยการสอนเดิมไม่สอดคล้องกับเหตุการณ์และช่วงเวลาที่เกิดขึ้นในชุมชน

ขั้นตอน	ปัญหา	วิธีการแก้ไขปัญหา
	5.8 อุปกรณ์ไม่เพียงพอนักเรียนใช้วัสดุเปลือง บางคนนำอุปกรณ์กลับบ้านแล้วไม่นำมาคืน 5.9 ในระยะแรกๆ ครูคนอื่นๆ ในโรงเรียนยังไม่เข้าใจหลักสูตร ทำให้ไม่ทราบว่า จะช่วยเหลือหรือมีส่วนร่วมในหลักสูตรได้อย่างไร โดยเข้าใจว่าแปลงนาทดลองนั้นใช้สอนเฉพาะกับนักเรียน ป.5 เท่านั้น ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นจึงรับผิดชอบภาระทั้งหมดแต่ผู้เดียว 5.10 การเชิญวิทยากรไม่ได้เชิญล่วงหน้า เนื่องจากครูยังไม่เข้าใจเนื้อหา ตลอดทั้งหลักสูตร อย่างชัดเจนทำให้ไม่สามารถวางแผนล่วงหน้าได้จึงต้องแก้ปัญหาเฉพาะหน้าโดยการเชิญวิทยากรอย่างกระชั้นชิด	5.8 ประชุมครูวิชาต่างๆ ที่มาร่วมสอนบูรณาการในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ทุกคนก่อนเปิดเรียน เพื่อแบ่งวัสดุอุปกรณ์โดยดูว่าแต่ละหมวดต้องการวัสดุอุปกรณ์อะไรบ้าง จะได้จัดซื้ออุปกรณ์ให้เพียงพอและไม่ขัดแย้งกันโดยการยืมจะต้องเป็นระบบ 5.9 อาจารย์ใหญ่เชิญครูทั้งโรงเรียนประชุม ชี้แจงและให้ครูที่รับผิดชอบโครงการนี้อธิบายให้ครู คนอื่นๆ เข้าใจมากขึ้น หลังจากนั้นจึงมีการออกคำสั่งมอบหมายงานให้ครูคนอื่นๆ เป็นผู้รับผิดชอบ เช่น การติดต่อสถานที่ มอบหมายให้ครูที่ทำหน้าที่รักษาการในตำแหน่งอาจารย์ใหญ่เวลาที่อาจารย์ไม่อยู่ ส่วนอาจารย์ใหญ่เป็นผู้หางบประมาณสนับสนุน นอกจากนั้นได้ประชุมชี้แจงให้ครูคนอื่นๆ มองเห็นความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น ซึ่งครูทุกคนสามารถใช้แหล่งการเรียนรู้ร่วมกันได้ เช่น การพานักเรียนไปเรียนวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตในเรื่องพืชสัตว์ในแปลงทดลอง 5.10 วางแผนและติดต่อวิทยากรล่วงหน้า หลังจากที่น่าหลักสูตรไปทดลองใช้หนึ่งภาคการศึกษา ครูสามารถวางแผนและติดต่อวิทยากรล่วงหน้าได้

ขั้นตอน	ปัญหา	วิธีการแก้ไขปัญหา
	5.11 นักเรียนกลับบ้านเย็น หลักสูตรเกษตรผสมผสานครบ วงจรนักเรียน ต้องมา ใสปุ๋ย รดน้ำ พรวันดิน ถอนหญ้า ทำให้ กลับบ้านเย็น มาก หรือต้องมา โรงเรียนในวัน เสาร์-อาทิตย์ สำหรับหลักสูตร วัฒนธรรม ท้องถิ่นชุมชน นาโค การจัด กิจกรรมนอก สถานที่ ใช้เวลา มากทำให้ นักเรียนกลับ บ้านเย็นมาก ซึ่ง ก่อให้เกิดปัญหา ที่ตามมา คือ ความไม่พอใจ ของครูท่านหนึ่ง ซึ่งเป็นเจ้าของ ค่ายมวย เนื่อง จากนักเรียนต้อง กลับบ้านเย็น จึง ทำให้ขาด การซ้อมมวย 5.12 ครูไม่ได้ บรรยายละเอียด ของเนื้อหาให้ วิทยากรทราบ	5.11 ครูทำหนังสือจากโรงเรียนเพื่อแจ้งให้ผู้ปกครองทราบเป็น ลายลักษณ์อักษร ถ้านักเรียนบ้านอยู่ไกลผู้ปกครองจะมารับกลับบ้าน ถ้าบ้านใกล้ครูไปส่งเอง การนำหลักสูตรวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโคไปใช้ในรอบที่สองได้ ปรับเนื้อหา และเวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กระชับ มากขึ้น 5.12 การนำหลักสูตรไปใช้ในรอบที่สอง ครูระบุประเด็นและขอบเขต ของเนื้อหาให้ชัดเจนให้วิทยากรทราบล่วงหน้าว่าควรบรรยายใน ประเด็นใดบ้าง

ขั้นตอน	ปัญหา	วิธีการแก้ไขปัญหา
6. ติดตามประเมินผลการใช้หลักสูตรในระยะแรก	ศึกษานิเทศก์และผู้บริหารโรงเรียนไม่มีเวลานิเทศครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเนื่องจากมีภาระความรับผิดชอบมาก	คณะผู้วิจัยไปสังเกตและนิเทศการสอนอย่างต่อเนื่องสัปดาห์วันสัปดาห์
7. ปรับปรุงแก้ไข	ประเด็นที่เป็นปัญหาจากการนำหลักสูตรไปใช้ในรอบที่หนึ่งได้รับการปรับปรุงแก้ไขทุกประเด็นแต่จะมีประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นใหม่ในช่วงของการนำหลักสูตรไปใช้ในรอบที่สอง	สนทนากลุ่มกับคณะครู วิทยากร และผู้ปกครอง เพื่อสรุปปัญหา และพิจารณาหาแนวทางแก้ไข
8. นำหลักสูตรที่ปรับแล้วไปใช้	8.1. การนำหลักสูตรที่ปรับแล้วไปใช้ ได้มีการเปลี่ยนแปลงวิทยากรท้องถิ่นปรากฏว่าเนื้อหาที่วิทยากรบรรยายยากเกินไปสำหรับนักเรียน	8.1 ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นช่วยสรุปประเด็นให้นักเรียนเข้าใจได้ง่ายขึ้น

ขั้นตอน	ปัญหา	วิธีการแก้ไขปัญหา
	8.2 ครูผู้สอนไม่ทราบรายละเอียดของกิจกรรมการเรียนการสอน เนื่องจากไม่เคยมีประสบการณ์ในเรื่องที่วิทยากรจะบรรยายและสาธิตให้นักเรียนดู และไม่มีการตรวจสอบความเหมาะสมล่วงหน้า (เรื่อง การตอนหมู)	8.2 ครูผู้สอนและคณะผู้วิจัยชี้แจงให้วิทยากรทราบถึงความไม่เหมาะสมของกิจกรรมกับวัยของผู้เรียน ซึ่งควรจะมีการปรับเปลี่ยนในปีการศึกษาต่อไป
9. ติดตามประเมินผลการใช้หลักสูตรรอบที่สอง	ศึกษานิเทศก์และผู้บริหารโรงเรียนไม่มีเวลานิเทศครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่น เนื่องจากมีภาระความรับผิดชอบมาก	คณะผู้วิจัยไปสังเกตและนิเทศการสอนอย่างต่อเนื่องสัปดาห์วันสัปดาห์
10. ปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง	ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่โรงเรียนและชุมชนดำเนินการนำหลักสูตรไปใช้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งครูผู้สอนมีข้อสงสัยบางประการและได้โทรศัพท์มาสอบถามคณะผู้วิจัยเป็นครั้งคราว	ให้คำปรึกษาหารือทางโทรศัพท์

4.2 ปัจจัยที่ส่งผลให้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนประสบผลสำเร็จ

จากการนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนมไปปรับใช้ในด้านบริบท โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ได้หลักสูตรท้องถิ่นที่สอดคล้องกับศักยภาพและความต้องการของโรงเรียนและชุมชน คณะผู้วิจัยพบว่า ปัจจัยและ/หรือเงื่อนไขที่ทำให้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนประสบผลสำเร็จ มีดังนี้

4.2.1 การนิเทศอย่างต่อเนื่อง การที่คณะผู้วิจัยเข้าไปร่วมปรึกษาหารือกับโรงเรียนและชุมชนนั้น เป็นการให้ความรู้และสร้างความมั่นใจให้กับครู โรงเรียน และชุมชนในการดำเนินการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น การจัดการเรียนการสอน และการประเมินผล ซึ่งหลังจากที่ครู โรงเรียน และชุมชนได้รับความรู้จากการปฏิบัติ และเกิดความมั่นใจมากขึ้นแล้ว โรงเรียนและชุมชนสามารถที่จะดำเนินการต่อไปเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ การฝึกอบรมครูในช่วงสั้นๆ เป็นสิ่งที่มีประโยชน์ในการให้ความรู้แก่ครูเป็นจำนวนมากในเชิงทฤษฎี แต่โอกาสที่จะให้ครูทุกคนที่ผ่านการฝึกอบรมแล้วสามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติได้เลยนั้นคงจะเป็นไปได้ยาก เนื่องจากการฝึกอบรมในช่วงสั้นๆ 3-5 วันนั้น ครูยังไม่สามารถเชื่อมโยงความรู้สู่การปฏิบัติได้อย่างชัดเจน ดังนั้นการที่คณะผู้วิจัยไปนิเทศหรือให้คำปรึกษาแก่ครูเป็นระยะๆ จะเป็นการช่วยให้ครูสามารถนำความรู้สู่การปฏิบัติได้ชัดเจนมากขึ้น ในกรณีที่บางชุมชน บางโรงเรียน มีศึกษานิเทศก์ที่มีศักยภาพเป็นที่ยอมรับของครูในโรงเรียน และมีเวลามากพอที่จะไปนิเทศครูอย่างสม่ำเสมอ ศึกษานิเทศก์สามารถที่จะทำหน้าที่เป็นผู้ชี้แนะ หรือทำหน้าที่แทนคณะผู้วิจัยได้เลย โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยคณะผู้วิจัยจากภายนอก เช่นเดียวกับกรณีที่บางโรงเรียนที่ผู้บริหารมีเวลามากพอที่จะนิเทศการสอนของครูในโรงเรียน และเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจอย่างชัดเจนเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การประเมินตามสภาพจริงและการกำหนดเกณฑ์การประเมิน ผู้บริหารโรงเรียนสามารถที่จะเป็นผู้ริเริ่มและดำเนินการได้เอง โดยอาศัยตัวอย่างของงานวิจัยชิ้นนี้เป็นแนวทาง

4.2.2 การเรียนรู้จากการปฏิบัติงาน การดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมนั้นเป็นกระบวนการที่เน้นให้ผู้ปฏิบัติงานมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยตั้งแต่ต้นจนจบ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนางานที่กำลังปฏิบัติอยู่ ดังนั้นคณะครูที่เข้าร่วมในโครงการนี้จึงไม่เกิดความรู้สึกว่าเป็นภาระของคณะผู้วิจัยที่นำมาเพิ่มให้กับครู แต่เป็นภาระของครูหรือโรงเรียนโดยมีคณะผู้วิจัยเป็นผู้ให้คำปรึกษา

4.2.3 ความรู้สึกเป็นเจ้าของหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนและชุมชน หลักสูตรท้องถิ่นที่โรงเรียน ชุมชน และคณะผู้วิจัย ร่วมมือกันพัฒนามานาน เป็นหลักสูตรที่สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนและชุมชน เป็นหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของคนในชุมชน ซึ่งโรงเรียนและชุมชนร่วมกันพัฒนามา ดังนั้นโรงเรียนและชุมชนจึงเกิดความรู้สึกว่า

เป็นเจ้าของหลักสูตรท้องถิ่น เมื่อความรู้สึกเป็นเจ้าของเกิดขึ้นความเต็มใจที่จะจัดทำให้
ให้มีประสิทธิภาพก็จะมีมากกว่าที่จะรู้สึกว่าจะไม่ใช่ธุระของตนเอง

4.2.4 การได้รับประสบการณ์ตรงในเรื่องของการสอน การเรียนรู้ที่เกิดจาก
การปฏิบัติจริงจะช่วยให้ครูผู้สอนเกิดความเข้าใจได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น จากการสังเกตของคณะ
ผู้วิจัยพบว่าครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นทั้งสองโรงเรียนมีพัฒนาการเกี่ยวกับวิธีสอนที่เน้นผู้เรียน
เป็นสำคัญ การสอนแบบบูรณาการ การประเมินตามสภาพจริง และวิธีการกำหนดเกณฑ์
การประเมินอย่างเห็นได้ชัดเจน ครูผู้สอนมีความมั่นใจมากขึ้น มองเห็นภาพชัดเจนมากขึ้น
หลังจากที่ได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง

4.2.5 การเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมตลอดกระบวนการ
การเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมทุกขั้นตอนทำให้คนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจและ
มีความยินดีและเต็มใจในการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน นอกจากนั้นยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์
ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนให้มีความใกล้ชิดกันมากขึ้น มีความเข้าใจซึ่งกันและกันมากขึ้น
จึงทำให้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นประสบความสำเร็จ

4.2.6 การทำงานเป็นทีม การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน
จะประสบความสำเร็จ ถ้าโรงเรียนและชุมชนมีการทำงานเป็นทีม จากผลการวิจัยพบว่าโรงเรียน
ประถมศึกษาขนาดเล็ก ผู้บริหารโรงเรียนสามารถแต่งตั้งให้ครูทุกคนในโรงเรียนเป็น
คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ดังนั้นครูทุกคนในโรงเรียนได้รับรู้และมีส่วนร่วมในการนำ
หลักสูตรไปใช้ การที่จะให้ครูทุกคนมีส่วนร่วมโดยแต่งตั้งให้เป็นคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร
ท้องถิ่นคงจะไม่เหมาะสม สิ่งที่เป็นไปได้คือครูที่สอนในระดับชั้นที่นำหลักสูตรไปใช้มีส่วนร่วม
ทุกคน สำหรับครูที่สอนในระดับชั้นอื่นๆ ถึงแม้ว่าไม่ได้มีส่วนร่วมโดยตรง แต่ทุกคนได้รับรู้
ความเคลื่อนไหวตลอดเวลา เนื่องจากผู้บริหารโรงเรียนมีการชี้แจงในที่ประชุมครู การที่โรงเรียน
มีการทำงานเป็นทีมเป็นการเพิ่มขวัญและกำลังใจในการทำงานของครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่น
ทำให้ไม่รู้สึกโดดเดี่ยวและว่าเหวในการทำงาน ดังนั้นการที่ครูในโรงเรียนสามารถทำงานเป็น
ทีมได้ จะมีส่วนช่วยให้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นดำเนินไปได้เป็นอย่างดี

4.2.7 การมีวิสัยทัศน์และการให้ความสำคัญของผู้บริหาร ผู้บริหารโรงเรียน
ซึ่งเป็นผู้นำทางความคิดของครูในโรงเรียน เป็นผู้ที่มียุทธศาสตร์สำคัญอย่างมากในการที่จะส่งเสริม
ให้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นประสบความสำเร็จ ถ้าผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล
มองเห็นความสำคัญของกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ให้การสนับสนุนทั้งในเรื่องของ
การจัดตารางสอน การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวก การเชิญวิทยากร
และการให้กำลังใจแก่ครูผู้สอน จะทำให้การดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นการมี
ส่วนร่วมของชุมชนประสบความสำเร็จได้มากยิ่งขึ้น

4.2.8 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนจะประสบความสำเร็จได้ด้วยดี ถ้าโรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ดังนั้นโรงเรียนที่ต้องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ควรจะสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน เช่น ไปร่วมงานของคนในชุมชน ช่วยเหลืองานของชุมชนทุกครั้งที่มีโอกาส ติดต่อแจ้งข่าวสารหรือประชาสัมพันธ์ความเคลื่อนไหวของโรงเรียนให้ชุมชนได้รับทราบอย่างสม่ำเสมอ ชี้แจงให้คนในชุมชนเข้าใจว่าโรงเรียนกำลังทำอะไร และต้องการความช่วยเหลืออะไรจากชุมชน ประโยชน์อะไรบ้างที่จะเกิดกับโรงเรียนและชุมชน และบุตรหลานของคนในชุมชน จากการที่โรงเรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชน การขอความร่วมมือในเรื่องของการพัฒนาหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ และการติดตามประเมินผลหลักสูตรจะเป็นเรื่องที่สามารถทำได้ง่ายขึ้น

4.2.9 การให้ความสำคัญกับคนรุ่นใหม่ ผลจากการวิจัยที่โรงเรียนบ้านนาโคบนพบว่า เยาวชนรุ่นใหม่ที่มีสำเร็จการศึกษามีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งในการนำหลักสูตรไปใช้ โดยมาทำหน้าที่เป็นวิทยากร และจัดแรลลี่ชุมชนให้นักเรียน เนื่องจากบุคคลเหล่านี้เป็นผู้ที่มีวัยไม่ต่างจากนักเรียนมากนัก วิธีการนำเสนอสาระความรู้ให้นักเรียนจึงน่าสนใจ ไม่เกิดช่องว่างระหว่างวัย ในขณะเดียวกัน กลุ่มบุคคลเหล่านี้ยังสามารถทำงานประสานกับผู้รู้ในชุมชน โดยทำหน้าที่เป็นวิทยากรร่วมกัน ซึ่งผู้รู้ในชุมชนบางท่านมีความรู้ในเนื้อหาสาระมาก แต่ไม่สามารถถ่ายทอดให้เป็นที่น่าสนใจแก่นักเรียน กลุ่มเยาวชนก็จะช่วยอธิบายและมีเทคนิควิธีการถ่ายทอดที่น่าสนใจ ดังนั้นโรงเรียนและชุมชนไม่ควรมองข้ามกลุ่มบุคคลเหล่านี้ ควรนำทรัพยากรบุคคลที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์ เพราะคนในวัยหนุ่มสาวยังมีพลังกาย พลังสมอง และพลังความคิดอีกมาก ถ้าได้รับการชี้แนะที่ดี บุคคลเหล่านี้จะเป็นกำลังที่สำคัญต่อกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น รวมทั้งการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง

4.3 การส่งเสริมการปฏิรูปการเรียนรู้ในโรงเรียน

การที่คณะผู้วิจัยได้ร่วมกับคณะครู ผู้บริหาร ศึกษานิเทศก์และคนในชุมชนเพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น นำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ และประเมินติดตามการใช้หลักสูตร คณะผู้วิจัยพบว่า การที่นักการศึกษาหรือบุคคลภายนอกจะเข้าไปดำเนินการใดๆ เพื่อช่วยกระตุ้นหรือส่งเสริมให้เกิดการปฏิรูปการเรียนรู้ในโรงเรียนนั้น ควรดำเนินการดังนี้

4.3.1 ติดต่อประสานงานกับผู้บริหารระดับท้องถิ่น ซึ่งในสภาพปัจจุบันคือ ผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อชี้แจงถึงเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการดำเนินการให้ชัดเจน รวมทั้งประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น ใครคือผู้ได้รับผลประโยชน์ และขอความร่วมมือเพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าสู่พื้นที่

4.3.2 ติดต่อประสานงานกับผู้บริหารระดับโรงเรียน เพื่อชี้แจงถึงเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการดำเนินการให้ชัดเจน รวมทั้งประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น และใครคือผู้ได้รับผลประโยชน์ดังกล่าว

4.3.3 วิธีการดำเนินงานควรใช้วิธีการร่วมคิดร่วมทำ นักการศึกษาไม่ควรไปครอบงำความคิดของบุคลากรในโรงเรียน และคนในชุมชน

4.3.4 ในยุคของการปฏิรูปการศึกษา มีแนวการจัดการเรียนรู้และนวัตกรรมใหม่ๆ ซึ่งครูผู้สอนยังมีความสับสนในทางปฏิบัติ ไม่สามารถนำความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรมไปปรับใช้ทางปฏิบัติ ดังนั้นนักการศึกษาควรทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงให้คำปรึกษาแก่ครูผู้สอนเพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ครูซึ่งจะเป็นวิธีการกระตุ้นให้ครูเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอน

4.3.5 ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการทำงานเป็นทีม ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ โดยการชี้แจงทำความเข้าใจกับคณะครูและผู้บริหารถึงวิธีการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ การประเมินตามสภาพจริงและวิธีการกำหนดเกณฑ์การประเมินพร้อมแสดงตัวอย่างที่ชัดเจน ซึ่งการสอนแบบบูรณาการนั้นครูที่สอนในระดับเดียวกันหรือช่วงชั้นเดียวกัน ควรจะมีการประชุมปรึกษาหารือวางแผนการสอนและการประเมินร่วมกัน มิฉะนั้นจะเกิดความซ้ำซ้อนในเนื้อหาวิชาและการมอบหมายงาน ซึ่งจะทำให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่ายและได้รับจำนวนชิ้นงานมากจนเกินไป

4.3.6 เข้าไปมีบทบาทร่วมสอนเป็นทีมในบางครั้ง ถ้าเห็นว่าครูขาดความมั่นใจในการสอนบางเนื้อหา และต้องการความช่วยเหลือ

4.3.7 เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นหรือหน่วยการเรียนรู้ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรสถานศึกษา การนำหลักสูตรไปใช้ และการประเมินผลการใช้หลักสูตร โดยพยายามใช้ทุนทางสังคมทั้งทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนนั้นๆ มาใช้ประโยชน์

4.3.8 นักการศึกษาพยายามส่งเสริมให้ครูผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในลักษณะที่ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายในชุมชน

4.3.9 นักการศึกษาควรสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้บริหารโรงเรียน และบุคลากรในโรงเรียนทุกคน รวมทั้งผู้นำชุมชน และคนในชุมชนโดยพร้อมที่จะปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของโรงเรียนและชุมชน และพร้อมที่จะให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง

4.3.10 นักการศึกษาควรพยายามส่งเสริมให้ครูผู้สอนจัดกิจกรรมทางวิชาการที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน เช่น การจัดนิทรรศการแสดงผลงานของนักเรียนโดยเชิญคนในชุมชนเข้ามาร่วมชมและร่วมประเมินผลงานของนักเรียน

4.3.11 ถ้าเกิดปัญหาความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนซึ่งจะก่อให้เกิดอุปสรรคต่อการดำเนินการ นักการศึกษาต้องมีความอดทนอดกลั้น ใช้วิธีการที่นุ่มนวลในการชี้แจงเพื่อทำความเข้าใจที่ถูกต้อง

4.1.12 นักการศึกษาต้องพร้อมที่จะเรียนรู้จากโรงเรียนและชุมชน การทำงานควรจะอยู่ในลักษณะของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และพร้อมที่จะร่วมกันทำงานเป็นทีม

4.1.13 นักการศึกษาควรส่งเสริมให้บุคลากรในโรงเรียนและคนในชุมชนสามารถที่จะดำเนินการจัดการศึกษาได้โดยโรงเรียนและชุมชนเอง หลังจากที่นักการศึกษาได้ออกจากพื้นที่แล้ว

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนมไปปรับใช้ต่างบริบท คณะผู้วิจัยพบว่ากระบวนการดังกล่าวสามารถนำไปใช้ได้กับทุกบริบท ซึ่งอาจมีความแตกต่างกันบ้างในรายละเอียดของการบริหารจัดการ แต่ในภาพรวมของกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งประกอบด้วย 10 ขั้นตอนนั้นยังคงใช้ได้ คณะผู้วิจัยมีประเด็นที่นำมาอภิปรายผลดังต่อไปนี้

1. การนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไปใช้ในโรงเรียนที่มีบริบทที่แตกต่างกัน เช่น ขนาดของโรงเรียน ระดับการศึกษา ลักษณะการจัดครูผู้สอน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับครู คุรุกับครู คุรุกับนักเรียน ผู้บริหารกับชุมชน และโรงเรียนกับชุมชน ประเด็นเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ดังจะได้อภิปรายในแต่ละประเด็นดังนี้

ขนาดของโรงเรียน การวิจัยครั้งนี้พบว่าโรงเรียนวัดสมานกิจ เป็นโรงเรียนขนาดเล็กมีห้องเรียนทั้งหมด 8 ห้องเรียน บุคลากรทั้งหมดเพียง 11 คน ในขณะที่โรงเรียนบ้านนาโคบน เป็นโรงเรียนขนาดกลาง มีห้องเรียนทั้งหมด 13 ห้องเรียน และมีบุคลากรทั้งหมด 21 คน ดังนั้นการทำงานเป็นทีมของสองโรงเรียนนี้มีลักษณะที่ต่างกัน **ครูในโรงเรียนวัดสมานกิจทุกคนมีส่วนร่วม**ในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เนื่องจากผู้บริหารโรงเรียนมีนโยบายว่าหลักสูตรท้องถิ่นนี้เป็นหลักสูตรของโรงเรียน ดังนั้นจึงมีคำสั่งแต่งตั้งให้ครูทุกคนเป็นกรรมการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และผู้บริหารโรงเรียนพูดตลอดเวลาว่าทุกคนต้องรับผิดชอบร่วมกัน เพราะเป็นหลักสูตรของโรงเรียน ในขณะที่โรงเรียนบ้านนาโคบนนั้นครูที่มีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นคือครูทุกคนที่สอนอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เท่านั้น เนื่องจากจำนวนครูในโรงเรียนมีมากกว่าจึงไม่สะดวกที่จะให้ครูทุกคนในโรงเรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น แต่อย่างไรก็ตามครูในระดับชั้นอื่นๆ จะได้รับทราบความเคลื่อนไหวของการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจากที่ประชุมครู ซึ่งผู้บริหารจะนำไปแจ้งให้ทราบในที่ประชุม ดังนั้นการนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไปปรับใช้นั้นต้องพิจารณาถึงสภาพของโรงเรียนของตนเองแต่อย่างน้อยที่สุดครูทุกคนที่สอนในระดับชั้นเดียวกันต้องมีส่วนร่วม มิฉะนั้นการสอนแบบบูรณาการจะไม่ประสบผลสำเร็จ

ลักษณะการจัดครูผู้สอน ผลจากการวิจัยพบว่าโรงเรียนวัดสมานกิจซึ่งเป็นโรงเรียนขนาดเล็กมีการจัดครูผู้สอนในลักษณะที่ครูประจำชั้นสอนทุกวิชา ยกเว้นวิชา

สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และพลศึกษา ดังนั้นการบูรณาการระหว่างวิชาต่างๆ ที่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเป็นผู้สอนจึงทำได้ไม่ยากนัก แต่ในขณะที่โรงเรียนบ้านนาโคบซึ่งเป็นโรงเรียนขยายโอกาสขนาดกลาง ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 มีการจัดครูผู้สอนในลักษณะที่ **ครูสอนวิชาเฉพาะ** เช่น ครูที่สอนวิชาสังคมศึกษาก็จะสอนวิชาสังคมศึกษาทั้งชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ดังนั้นการบูรณาการข้ามวิชาซึ่งสอนโดยครูคนละคนจะทำได้ยากกว่าการสอนที่ครูคนเดียวสอนหลายวิชา

ระดับการศึกษา ผลจากการวิจัยพบว่าหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องเกษตรผสมผสาน **ครบวงจร**เป็นหลักสูตรที่ใช้กับนักเรียนระดับประถมศึกษา และนำไปใช้ในโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนเฉพาะระดับประถมศึกษาเท่านั้นไม่ได้เป็นโรงเรียนขยายโอกาสที่มีระดับมัธยมศึกษารวมอยู่ด้วย ซึ่งโครงสร้างของหลักสูตรประถมศึกษาทุกระดับชั้นจะเหมือนกัน ดังนั้นการให้ครูทุกคนในโรงเรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จึงเป็นไปได้ไม่ยากนัก ในขณะที่หลักสูตรท้องถิ่นเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโคเป็นหลักสูตรที่ใช้กับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา และนำไปใช้ในโรงเรียนขยายโอกาสที่จัดการเรียนการสอนทั้งระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งโครงสร้างของหลักสูตรใน 2 ระดับนี้แตกต่างกัน ดังนั้นการที่จะให้ครูทุกคนในโรงเรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจึงเป็นไปได้ยากกว่าโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนเฉพาะระดับประถมศึกษาเท่านั้น

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับครูในโรงเรียน ผลจากการวิจัยพบว่าโรงเรียนวัดสมานกิจ ผู้บริหารโรงเรียนกับครูในโรงเรียนค่อนข้างมีความใกล้ชิด เนื่องจากผู้บริหารมีบุคลิกภาพที่ไม่เครียด มีความเป็นกันเองกับครูในโรงเรียน เวลาที่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นมีปัญหาหรือมีความต้องการอะไรก็ตามสามารถที่จะบอกผู้บริหารได้ทันที หรือบางเรื่องที่มีความจำเป็นเร่งด่วน ผู้บริหารอนุญาตให้ครูตัดสินใจดำเนินการได้เลยแล้วมาแจ้งให้ผู้บริหารทราบภายหลังค่อนข้างจะมีลักษณะของการบริหารงานแบบพี่กับน้อง จากการสังเกตของคณะผู้วิจัยพบว่าโรงเรียนวัดสมานกิจไม่มีช่องว่างระหว่างผู้บริหารกับครูในโรงเรียน เวลาที่ผู้บริหารมีภารกิจที่ต้องไปประชุมนอกโรงเรียน ครูในโรงเรียนสามารถที่จะดำเนินการต่อไปได้อย่างไม่มีปัญหา ดังนั้นการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นค่อนข้างจะราบรื่น ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นได้รับกำลังใจและการสนับสนุนจากผู้บริหารอย่างเต็มที่ แต่ในขณะที่ผู้บริหารโรงเรียนบ้านนาโคบ เป็นคนค่อนข้างเงียบ ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเองก็เป็นคนเงียบ ไม่ค่อยกล้าที่จะไปพูดคุยกับผู้บริหารโรงเรียน จากการสังเกตของคณะผู้วิจัยพบว่าโรงเรียนบ้านนาโคบจะมีช่องว่างระหว่างผู้บริหารกับครูในโรงเรียนมากกว่าโรงเรียนวัดสมานกิจ ดังนั้นคณะผู้วิจัยจะต้องเป็นผู้ที่ติดต่อประสานกับผู้บริหารโรงเรียนมากกว่าที่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นจะเป็นผู้ติดต่อผู้บริหารโรงเรียนเอง

ความสัมพันธ์ระหว่างครูในโรงเรียน ผลจากการวิจัยพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างครูในโรงเรียนวัดสมานกิจค่อนข้างมีความใกล้ชิดกันมากกว่าโรงเรียนบ้านนาโคบ เนื่องจากโรงเรียนวัดสมานกิจมีครูเพียง 11 คน รวมทั้งผู้บริหารโรงเรียน บริเวณโรงเรียน

ไม่กว้างขวางมากนัก ครูแทบทุกคนทานอาหารกลางวันร่วมกันทุกวันที่โรงอาหารของโรงเรียน แต่ในขณะที่โรงเรียนบ้านนาโคบนมีครู 21 คน รวมทั้งผู้บริหารโรงเรียน นอกจากนั้นมีอาคารเรียนหลายหลังและตัวอาคารอยู่ห่างจากกัน มีการเรียนการสอนทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ดังนั้นความใกล้ชิดของครูทั้งโรงเรียนย่อมน้อยกว่าโรงเรียนที่มีครูจำนวนน้อย ดังนั้นในระยะแรกๆ ของการนำหลักสูตรไปใช้ การมีส่วนร่วมของครูผู้สอนวิชาอื่นๆ จะไม่ค่อยมีมากนัก แต่ในช่วงของการนำหลักสูตรไปใช้ในรอบที่สองจะมีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น โดยครูทุกคนที่สอนในระดับชั้นเดียวกันจะมีส่วนร่วมในการนำหลักสูตรไปใช้ นอกจากนั้นการนำหลักสูตรไปใช้ในระยะแรกนั้นนักเรียนต้องกลับบ้านเย็นมากกว่าปกติ ซึ่งสร้างความไม่พอใจให้กับครูบางคนที่ได้รับผิดชอบค่ายมวยอยู่ และนักเรียนบางคนที่ยื่นหลักสูตรท้องถิ่นเป็นนักมวยที่ต้องไปซ้อมช่วงเย็นหลังเลิกเรียนแล้ว ไม่ได้ไปซ้อมมวยจึงทำให้เกิดปัญหา แต่ปัญหานี้ได้รับการแก้ไขในช่วงของการนำหลักสูตรไปใช้ในรอบที่สอง

ความสัมพันธ์ระหว่างครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นกับนักเรียน ผลจากการวิจัยพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นกับนักเรียนโรงเรียนวัดสมานกิจค่อนข้างมีความใกล้ชิดมากกว่าโรงเรียนบ้านนาโคบน เนื่องจากครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นโรงเรียนวัดสมานกิจเป็นคนร่าเริง เปิดเผย พูดเข้าหาอยู่กับนักเรียนได้ และอีกประการหนึ่งนักเรียนยังเด็กอยู่ ดังนั้นนักเรียนจึงมีความใกล้ชิดกับครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นมากกว่า ในขณะที่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นโรงเรียนบ้านนาโคบนเป็นคนค่อนข้างเงียบ จริงจัง แต่มีความหวังดีกับนักเรียนสูงมาก และอีกประการหนึ่งนักเรียนที่เรียนหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งอยู่ในช่วงของวัยรุ่นตอนต้น ความใกล้ชิดของครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นกับนักเรียนจึงน้อยกว่าโรงเรียนวัดสมานกิจ แต่ในช่วงของการนำหลักสูตรไปใช้ กลุ่มเยาวชนที่โรงเรียนเชิญมาเป็นวิทยากรนั้นจะมีความใกล้ชิดกับนักเรียนมาก ซึ่งช่วยให้การเรียนการสอนของหลักสูตรท้องถิ่นไม่เครียดจนเกินไป

ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ผลจากการวิจัยพบว่าโรงเรียนทั้งสองแห่งมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับชุมชน ดังนั้นการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนจึงไม่มีปัญหา แต่โรงเรียนควรจะมีการประชาสัมพันธ์หลักสูตรให้คนในชุมชนได้รับทราบและเกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง การติดต่อประสานงานกับคนในชุมชนควรดำเนินการแต่เนิ่นๆ เนื่องจากคนในชุมชนส่วนใหญ่ต่างก็มีภารกิจของตนเอง แต่ถ้าโรงเรียนติดต่อประสานงานล่วงหน้า และบอกให้ชัดเจนว่าจะเชิญมาทำอะไรบ้าง ขอบเขตแค่ไหน โรงเรียนจะได้รับความร่วมมือจากชุมชนเป็นอย่างดี

การโยกย้ายของครู ผลจากการวิจัยพบว่าส่วนใหญ่ของครูในโรงเรียนวัดสมานกิจ เป็นคนในท้องถิ่น ดังนั้นจึงไม่ค่อยมีการโยกย้ายของครู ในขณะที่ครูส่วนใหญ่ในโรงเรียนบ้านนาโคบน ไม่ใช่คนท้องถิ่น ดังนั้นการโยกย้ายของครูจึงเกิดขึ้นตลอดเวลา ในช่วงของการนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรไปใช้พบว่า มีครูย้ายถึง 2 คน ครูคนแรกที่ย้ายคือ ครูผู้รับผิดชอบ

หลักสูตรท้องถิ่น ครูท่านนี้ร่วมดำเนินการจัดทำหลักสูตร แต่ย้ายไปโรงเรียนอื่นในช่วงของการนำหลักสูตรไปใช้ จึงต้องมีการเปลี่ยนแปลงครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นอย่างกะทันหัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อการนำหลักสูตรไปใช้ในระยะแรก ท่านที่สองที่ย้ายโรงเรียนเป็นผู้ช่วยผู้อำนวยการ และเป็นผู้ที่ติดต่oprสานงานกับคณะผู้วิจัยตั้งแต่แรก และเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับครูในโรงเรียนมากกว่าผู้บริหารโรงเรียน เป็นผู้ที่สอนในโรงเรียนบ้านนาโคบนมานาน จึงมีความคุ้นเคยกับคนในชุมชนเป็นอย่างดี ดังนั้นการย้ายไปโรงเรียนอื่นของครูท่านนี้จึงส่งผลกระทบกับการนำหลักสูตรไปใช้อูบ่างในระยะแรกๆ ที่ครูท่านนี้ย้ายไป

2. การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง "วัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค" และหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง "เกษตรผสมผสานครบวงจร" นี้ ความแตกต่างของชุมชนนาโคและชุมชนท่ากระทุ่ม ในด้านกายภาพ สังคม วัฒนธรรม อันได้แก่ สภาพที่ตั้ง หมู่บ้าน ฐานะทางเศรษฐกิจ อาชีพของคนในชุมชน กลุ่มชาติพันธุ์ ฯลฯ ปัจจัยเหล่านี้ล้วนมีผลโดยตรงและผลกระทบต่อเนื่องถึงโรงเรียนดังจะอภิปรายในบางประเด็นดังนี้

ลักษณะที่ตั้งของโรงเรียน การวิจัยนี้พบว่าลักษณะที่ตั้งใกล้เคียงกับองค์กรต่างๆ ในชุมชนของโรงเรียนมีผลถึงความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับองค์กรในชุมชนนั้นๆ กล่าวคือโรงเรียนทั้งสองแห่งมีจุดแตกต่างกันในด้านลักษณะที่ตั้งคือ **โรงเรียนวัดสมานกิจ**ตั้งอยู่ภายในเขตวัดสมานกิจ ทำให้ได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าอาวาสเป็นอย่างดีเสมือนหนึ่งเป็นโรงเรียนในอุปถัมภ์ของวัด โรงเรียนและวัดจึงมีความใกล้ชิดกันมาก เช่น ทางวัดให้โรงเรียนใช้ที่ของวัดเป็นแปลงทดลองการเกษตร ให้ไม้สร้างเพิงเก็บอุปกรณ์ให้นักเรียน เป็นต้น ส่วน**โรงเรียนบ้านนาโค**ที่ตั้งของโรงเรียนตั้งอยู่ค่อนข้างห่างจากวัดประจำหมู่บ้านซึ่งอยู่บนเนินเขาเหนืออ่างเก็บน้ำอยู่ห่างไกลจากโรงเรียนประมาณ 4 กิโลเมตร ทำให้ไม่ค่อยมีการติดต่อสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างวัดกับโรงเรียน ในลักษณะที่ใกล้ชิดมากแบบโรงเรียนวัดสมานกิจ

อย่างไรก็ตาม**ชุมชนท่ากระทุ่ม**มีการตั้งบ้านเรือนกระจายไปตามถนนและซอยต่างๆ ทำให้การติดต่อกับผู้ปกครอง หรือคนในชุมชนจะค่อนข้างยาก เนื่องจากหมู่บ้านมิได้มีลักษณะเป็นกลุ่มก้อนแบบ**ชุมชนนาโค**ที่ตั้งหมู่บ้านอยู่ใกล้ชิดกันเป็นกลุ่ม ตรงข้ามฟากถนนกับโรงเรียนบ้านนาโคบน คนในชุมชนจึงสามารถรับฟังข่าวสารจากทางโรงเรียนโดยคอยฟังการพูดของผู้บริหาร หรือครูผู้ดูแลเวรประจำวันในตอนเช้าและตอนบ่าย ประกอบกับโรงเรียนตั้งอยู่ติดกับถนนใหญ่และใกล้กับที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน ศูนย์สาธารณสุข ฯลฯ ลักษณะที่ตั้งของโรงเรียนและชุมชนที่อยู่เป็นกลุ่มก้อนนี้ทำให้สะดวกแก่การเข้าไปติดต่อเรียนรู้อันซึ่งกันและกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน อย่างไรก็ตามลักษณะที่ตั้งที่ใกล้ชิดกันนี้ก็มิมีผลทั้งทางบวกและทางลบ กล่าวคือ ทำให้ทางโรงเรียนต้องมีความระมัดระวังในการใช้คำพูดอบรมนักเรียนในตอนเช้า-บ่าย เพราะชาวบ้านจะทราบเรื่องราวที่เกิดขึ้น ถ้ามีการอบรมรุนแรงไปอาจเกิดการผิดใจกันได้

ลักษณะชาติพันธุ์ของคนในชุมชน ใน**ชุมชนท่ากระทุ่ม** คนในชุมชนไม่มีจตุรร่วมในเชิงเชื้อชาติ และไม่มีลักษณะวัฒนธรรมย่อยที่เด่นแบบ**ชุมชนนาโค** **ชุมชนนาโค**ส่วนใหญ่เป็น

พื้นที่ที่ชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงตั้งรกรากมาก่อนแล้วจึงมีชาวไทยเชื้อสายอื่นๆ อพยพเข้ามา ในชุมชนนี้มีผู้ใหญ่บ้านเชื้อสายกะเหรี่ยงทำหน้าที่ผู้นำหมู่บ้านสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ที่เห็นความสำคัญของการสืบทอดภูมิปัญญาของชาวกะเหรี่ยง ได้ริเริ่มจัดตั้ง ศูนย์วัฒนธรรมของหมู่บ้าน มีการศึกษา รวบรวมศิลปวัฒนธรรม เครื่องใช้ของชาวกะเหรี่ยง มาจัดแสดง นอกจากนี้ห้องของผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นบันทึกอาสาพัฒนาหมู่บ้าน ก็เป็นผู้นำเยาวชน ให้มีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ต่อหมู่บ้าน เข้ามาช่วยเหลืองานในโรงเรียน ช่วยเตรียมสนาม และเขียนป้ายสำหรับแข่งกีฬากลุ่มโรงเรียน เป็นวิทยากรหัวข้อการศึกษาของ ชุมชนในอดีต ปัจจุบันและอนาคต และหัวข้อการรวมกลุ่มต่างๆ ของคนในชุมชนฯ นอกจากนี้ ยังมีผู้รู้เชื้อสายไทยแต่มีความสนใจศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับวัฒนธรรมกะเหรี่ยงจนเป็นที่ยอมรับ นับถือของชุมชนชาวกะเหรี่ยงและเป็นหลักในการจัดกิจกรรมต่างๆ จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าการรวมกลุ่มของชาวกะเหรี่ยงในชุมชนนี้เป็นจุดเข้มแข็งของชุมชน และมีจุดเด่นใน ด้านวัฒนธรรมชุมชน ดังนั้นเมื่อมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชน นาโค จึงทำให้มีการกำหนดเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาวัฒนธรรมกะเหรี่ยง

มิติด้านเศรษฐกิจ ทั้งสองชุมชนมีจุดเด่นในด้านนี้แตกต่างกันโดยชุมชนท่ากระทุ่ม จะมีจุดเด่นในเชิงเศรษฐกิจสูงกว่าชุมชนนาโค เนื่องจากผู้รู้ในชุมชนท่ากระทุ่ม มีวิสัยทัศน์และ สามารถนำเทคโนโลยีทางการเกษตรมาพัฒนาเครื่องสีผัด สร้างเครื่องทุ่นแรงในการผลิต รับจ้าง เกี่ยวข้าวในจังหวัดต่างๆ เป็นผู้ที่มีความสามารถในการจัดหาเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี มีความรอบรู้ในเรื่องการปลูกข้าว ทำข้าวซ้อมมือ โดยเจาะตลาดสูงทำให้สามารถขายได้ราคาดี ตลอดจนมีความรู้เกี่ยวกับการเกษตรแบบผสมผสาน และประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี วิทยากรบางคนมีความสนใจพัฒนาปุ๋ยอินทรีย์ มีความรู้ลึกซึ้งเกี่ยวกับปุ๋ย และการกำจัดศัตรูพืช และมีการพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้ง อีกทั้งยินดีมาให้ความรู้แก่นักเรียน แม้ว่าการอธิบายของวิทยากร จะเป็นความรู้ขั้นสูงไปจากระดับของนักเรียน แต่ครูผู้สอนได้ช่วยสรุปและคาดว่าจะมีการปรับ เนื้อหาให้ง่ายลงให้เหมาะสมกับนักเรียนในการดำเนินการในรอบต่อไป

นอกจากนี้ชุมชนยังมีวิทยากรผู้หญิงที่มาช่วยเป็นวิทยากรเกี่ยวข้าว นวดข้าว ซึ่งมีความชำนาญมาก สามารถเป็นตัวแบบให้กับนักเรียน บางคนเป็นคนที่ช่างสังเกตพฤติกรรมของ หอยเชอรี่ สามารถบรรยายพฤติกรรม ลักษณะนิสัย การขยายพันธุ์ ขั้นตอนการเจริญเติบโต รวมทั้งวิธีการที่ชาวบ้านใช้กำจัดหอยเชอรี่ได้อย่างละเอียด ทำให้นักเรียนได้ฝึกทักษะการสังเกต วงจรชีวิตของสัตว์ และคนในชุมชนทำหน้าที่เป็นแหล่งความรู้ให้กับนักเรียนได้

มิติด้านทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนนาโคประสบปัญหาเกี่ยวกับพื้นที่ทำกิน โดยมีการขายที่ดินให้กับนายทุนในช่วงที่ดินมีราคาดีและนำเงินที่ได้มาใช้จ่ายอย่างเต็มที่ ทำให้ ต่อมาต้องเช่าที่ดินทำการเกษตรและเป็นลูกจ้าง นอกจากนี้ในพื้นที่บนเขาที่เคยอยู่อาศัยทำมาหากินปลูกไร่เชิง หรือข้าวไร่ ก็เกิดปัญหาว่าไปทับที่อยู่อาศัยแห่งชาติ จนอาจจะต้องอพยพ โยกย้ายลงมาจากถิ่นเดิม ทำให้เกิดความไม่มั่นคงเกี่ยวกับที่ทำมาหากิน สำหรับชุมชน

ท่ากระทุ่ม มีปัญหาเกี่ยวกับน้ำกร่อย และปัญหาหอยเชอรี่แพร่ระบาด ทำให้การทำนาไม่
อุปสรรค และต้องหาทางขยับขยายเป็นการทำการเกษตรผสมผสานครบวงจร ซึ่งเมื่อโรงเรียน
วัดสมานกิจได้จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องเกษตรผสมผสานครบวงจรนี้ทำให้นักเรียนมีความรู้
สามารถนำไปใช้ที่บ้านของตนได้ จะเห็นได้ว่าชุมชนทั้งสองมีปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติ
ด้วยกันทั้งสองชุมชน และได้มีการนำประเด็นนี้เข้ามาให้นักเรียนได้เกิดการตระหนักใน
ระดับหนึ่ง

มิติด้านสังคม ชุมชนนาโค มีการจัดระเบียบสังคมที่พยายามขจัดปัญหา
จัดการสิ่งที่จะเข้ามาคุกคามสันติสุขของชุมชน เช่น โจรผู้ร้าย และสิ่งเสพติด ในช่วงที่มี
เหตุการณ์ คนร้ายเชื้อชาติกะเหรี่ยงยิงรณนักเรียน ผู้ใหญ่บ้านได้จัดให้มีเวรยามเพื่อสอดส่องดูแล
คนแปลกหน้าในหมู่บ้าน และห้ามคนในหมู่บ้านไม่ให้เข้าป่า นอกจากนี้ได้จัดดำเนินการจนเป็น
หมู่บ้านปลอดยาเสพติด มีการรวมกลุ่มกัน เช่น *กลุ่มสัจจะออมทรัพย์* เน้นการออมทรัพย์เพื่อ
การประกอบอาชีพ ช่อมบ้าน การศึกษา และเก็บไว้ใช้จ่ายฉุกเฉิน *ประชาคมหมู่บ้านนาโค*
รวมใจ เพื่อปลูกจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จัดการเกี่ยวกับน้ำ ไฟ ถนนและกำจัด
ขยะในหมู่บ้าน *ชมรมออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ* จัดกิจกรรมแข่งกีฬา แอโรบิค *กลุ่มสตรีอาสา*
จัดการเกี่ยวกับอาหาร การแปรรูป เสื้อผ้า *กลุ่มเยาวชน* เพื่อให้เยาวชนในหมู่บ้านมีการรวมตัว
กันทำกิจกรรมเพื่อหมู่บ้าน ในส่วนของโรงเรียนวัดสมานกิจ มีการจัด “*โครงการครอบครัว*
สัมพันธ์” เพื่อให้ผู้ปกครอง นักเรียนและโรงเรียนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหา
ยาเสพติด และเอดส์ที่แพร่ระบาดอยู่ในชุมชนโดยให้โรงเรียนเป็นแกนนำในการทำกิจกรรม

มิติด้านวัฒนธรรม มีการสืบสานภูมิปัญญาความรู้ของชุมชน โดยในชุมชน
ท่ากระทุ่ม มีผู้รู้เกี่ยวกับการปลูกข้าว การทำข้าวซ้อมมือ การเกษตรผสมผสาน การแปรรูป
ผลผลิต ชุมชนมีศักยภาพ ภูมิปัญญาในการพัฒนาอาชีพ เครื่องทุนแรงทางการเกษตร
อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงลักษณะทางวัฒนธรรมในชุมชนท่ากระทุ่มจะยังไม่ชัดเจน
เมื่อเทียบกับในชุมชนนาโค ซึ่งได้รับอิทธิพลของกลุ่มชาติพันธุ์เข้ามามีบทบาทมากดังเช่น
สภาวัฒนธรรมกิ่งอำเภอบ้านคา (2544: 49) ได้กล่าวถึงชาวกะเหรี่ยงโพล่งรุ่นใหม่ที่มีความคิด
จะใช้มิติวัฒนธรรมมาใช้ประโยชน์ว่า ผู้นำชุมชนเริ่มมองทางเลือกและทางรอดในการพัฒนา
ท้องถิ่นโดยการฟื้นฟูใช้ “*มิติวัฒนธรรม*” เน้นสร้างสิ่งริเริ่มจากภายใน นำสิ่งดีๆ ในวิถีชีวิต
ชาวกะเหรี่ยงที่ถูกทอดทิ้ง มาสานต่อโดยปรับปรนสิ่งที่ดั้งเดิมในอดีตมาผสมผสานให้ทัน
การเปลี่ยนแปลงของโลกสมัยใหม่และสร้างพลังท้องถิ่นให้เกิดขึ้น เพื่อให้ “*ท้องถิ่นพัฒนา*”
(Localization) ชุมชนมีการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ มีการประชุมแก้ปัญหาของชุมชน
เช่น ปัญหาการขาดแคลนน้ำดื่ม ซึ่งได้รับความช่วยเหลือจากมูลนิธิศุภนิมิตในการจัดหาต้มให้
แต่ละบ้าน โดยมูลนิธิออกเงินให้ครึ่งหนึ่ง อีกครึ่งหนึ่งแต่ละบ้านออกเอง สำหรับผู้ที่ยากไร้
ผู้ใหญ่บ้านพิจารณาให้ความช่วยเหลือเป็นรายๆ โดยใช้เงินของหมู่บ้าน มีสภาพาแฟเป็นที่
ชาวบ้านมาชุมนุมกันพูดคุยออกความเห็น มีการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมและการพัฒนาพื้นที่

มีการเอาแรงกันโดยแต่ละคุ้มจะส่งผู้แทนมาร่วมพัฒนา นอกจากนี้มีการทำกิจกรรมสาธารณะ เช่น การปลูกต้นไม้สองข้างทางที่จะขึ้นไปวัด เป็นต้น

การที่ผู้รู้ในชุมชนได้มีโอกาสเข้าร่วมเป็นวิทยากรให้กับโรงเรียนในเรื่องเกี่ยวกับ “เกษตรผสมผสานครบวงจร” และ “วัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค” นี้ เป็นการนำเอาความรู้และประสบการณ์ที่สั่งสมออกมาให้เยาวชนในท้องถิ่นได้รับทราบ ทำให้เกิดการเรียนรู้ภูมิปัญญาของท้องถิ่น เช่น “การตีผึ้งเชิงอนุรักษ์” เป็นการสืบทอดวัฒนธรรมและเกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่มีการสังเกตลักษณะธรรมชาติของต้นผึ้ง (ต้นไม้ชนิดหนึ่งที่ผึ้งหลวงชอบทำรัง) ลักษณะรังผึ้งที่มีน้ำหวาน ลักษณะนิสัยของผึ้ง สายตาของผึ้งในเวลากลางคืน การใช้ประโยชน์จากคืนเดือนมืด กระแสลมในที่สูง การใช้ประโยชน์จากคว้น และลูกไฟจากเถาเกาะไม้ในการล่าผึ้ง และวิธีการคิดถึงวิถีทางที่จะอยู่รวมกันกับสรรพสิ่งอย่างยั่งยืน

นอกจากนี้การที่ทางโรงเรียนเปิดโอกาสให้ผู้รู้ในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมให้ความรู้กับนักเรียน นอกจากจะเป็นการทำให้นักเรียนได้รับประโยชน์โดยตรงแล้ว กลุ่มผู้รู้ในชุมชนยังกล่าวว่ายังทำให้ตัววิทยากรได้มีความรู้เพิ่มขึ้นอีกด้วยจากการฟังความรู้และความคิดของวิทยากรคนอื่น บางเรื่อง เช่น ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน เหตุการณ์ต่างๆ เมื่อนำมาเล่าให้นักเรียนฟัง วิทยากรคนอื่นที่อยู่ด้วยก็สามารถตรวจสอบความถูกต้องเป็นการตรวจสอบกัน นอกจากนี้ยังทำให้เกิดแนวคิดเพิ่มขึ้น เช่น ต้องการร่วมกันจัดทำประวัติของหมู่บ้านไว้สำหรับผู้สนใจคนอื่นๆ ต่อไป จึงเห็นได้ว่าหลักสูตรท้องถิ่นมิใช่เป็นการช่วยให้วิทยากรที่เป็นคนรุ่นเดียวกันมารวมตัวกันเท่านั้น แต่ยังเกิดการรวมตัวกันของเยาวชนในหมู่บ้านอีกด้วย โดยกลุ่มเยาวชนได้เข้ามาเป็นวิทยากรให้ความรู้เรื่องการรวมกลุ่มของคนในชุมชน การศึกษาของชุมชน และร่วมเป็นวิทยากรผู้ช่วยในเรื่องสมุนไพร การจัดหลักสูตรท้องถิ่นจึงทำให้เกิดผลกระทบคือการบูรณาการสังคมในหมู่บ้านในมิติใหม่คือ การสืบสานความรู้ร่วมกันของชุมชน

นอกจากคนในชุมชนจะเข้ามามีบทบาทแล้ว ยังทำให้โรงเรียนมีเครือข่ายความสัมพันธ์กับโรงเรียนอื่นๆ ในชุมชนเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย โดยมีการจัดกิจกรรมร่วมกันหลายอย่าง เช่น ไปทัศนศึกษาร่วมกันเพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย ร่วมกันจัดนิทรรศการของกลุ่มโรงเรียน โดยใช้หัวข้อหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนบ้านนาโคบนในงานวันประถมศึกษา เป็นต้น

ถ้าพิจารณาชุมชนในขอบเขตที่เป็นวงกว้างออกมาอีกระดับหนึ่ง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกันระหว่างคณะผู้วิจัย โรงเรียน และชุมชนนี้ ทำให้มีการปรับบทบาทของกลุ่มบุคคลทั้ง 3 กลุ่มให้มีการ “รุก” เข้าไปในบริบทของแต่ละฝ่ายทำให้มีประสบการณ์ทำงานร่วมกันมากขึ้นกว่าเดิมคือ คณะผู้วิจัยซึ่งเป็นผู้สอนในระดับมหาวิทยาลัยได้มีโอกาสเข้าไปร่วมพัฒนาการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานกับโรงเรียน และได้มีปฏิสัมพันธ์กับคนในท้องถิ่น ได้รู้ถึงภูมิปัญญาชาวบ้าน และชาวกะเหรี่ยง ส่วนทางโรงเรียนก็ได้มีโอกาส

ทำงานร่วมกับผู้สอนในระดับอุดมศึกษาเพื่อทำการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการนำนวัตกรรมทางการศึกษามาใช้ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งแต่เดิมการวิจัยมักจะเป็นเรื่องของนักการศึกษา ครูผู้สอนไม่ค่อยมีบทบาททำการวิจัยอย่างเต็มรูปแบบ และโรงเรียนมีการส่งนักเรียนเข้าไปศึกษาในชุมชนหรือเชิญผู้รู้ในชุมชนเข้ามาให้ความรู้แก่นักเรียนในโรงเรียนในส่วนของชุมชน เป็นโอกาสให้ได้ร่วมงานกับผู้สอนในระดับอุดมศึกษา ได้แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์และความคิดเห็น และชุมชนก็มีส่วนรุกเข้าไปมีบทบาทในเชิงวิชาการให้แก่ทางโรงเรียนมากขึ้นกว่าแต่ก่อนซึ่งเป็นการเข้าไปช่วยเหลือโรงเรียนในรูปของกำลังกาย กำลังทรัพย์ เท่านั้น แต่ในมิติใหม่นี้ชุมชนเริ่มเข้าไปมีบทบาทใช้ความรู้และประสบการณ์ในเชิงของกำลังปัญญาให้กับทางโรงเรียน ซึ่งเป็นการเริ่มมิติใหม่ของการร่วมมือซึ่งมีข้อที่ควรคำนึงถึงในเรื่องหน้าที่ของการทำงานให้สอดคล้องกับแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ต้องร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติร่วมประเมินผล ร่วมรับประโยชน์ ต้องเป็น “การเรียนรู้ร่วมกัน” ไม่ใช่การ “ครอบงำ” อีกฝ่ายหนึ่ง

3. การวัดและประเมินผลนักเรียนในการวิจัยครั้งนี้มีความครอบคลุมทั้งทางด้านพุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย ด้านพุทธิพิสัยคณะผู้วิจัยประเมินจากคะแนนที่ได้จากแบบสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทั้งก่อนเรียนและหลังเรียนและคะแนนจากแบบประเมินชิ้นงานที่มีการกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนอย่างชัดเจน ด้านจิตพิสัยได้ทำการประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์ใน 4 ด้าน คือ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความมีนิสัยรักการทำงาน ด้านความกล้าแสดงออก และด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ส่วนด้านทักษะพิสัยได้ทำการประเมินทักษะที่พึงประสงค์ใน 4 ด้าน คือ ทักษะการสื่อสาร ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการแสวงหาความรู้ และทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยการประเมินทั้งด้านจิตพิสัยและทักษะพิสัยมีการประเมินเป็นระยะๆ ตลอดภาคการศึกษาด้วยแบบประเมินที่มีการกำหนดตัวบ่งชี้ที่สำคัญในแต่ละคุณลักษณะและทักษะที่พึงประสงค์อย่างครบถ้วน ตลอดจนมีเกณฑ์การประเมินที่ชัดเจนที่คณะผู้วิจัยและครูผู้สอนร่วมกันพัฒนาขึ้น จากการที่คณะผู้วิจัยมีการวัดและประเมินนักเรียนที่ครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน และใช้เครื่องมือที่มีเกณฑ์การประเมินที่ชัดเจน ตลอดจนมีการประเมินเป็นระบบอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งภาคการศึกษาทำให้สามารถเห็นพัฒนาการ ข้อบกพร่อง และสามารถแก้ไขปรับปรุงจนทำให้นักเรียนสามารถพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ ดังจะเห็นได้จากผลการประเมินที่พบว่า พัฒนาการของนักเรียนในช่วงปลายภาคดีขึ้นเรื่อยๆ จนถึงจุดสูงสุด นอกจากนั้นการวัดและประเมินผลในการวิจัยครั้งนี้ มีลักษณะการประเมินผลตามสภาพจริงที่ไม่เน้นการเรียนรู้นเฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น แต่เน้นให้นักเรียนได้ออกไปศึกษาฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริง และได้เห็นตัวอย่างจากผู้รู้ในชุมชนที่ประสบความสำเร็จในเรื่องนั้นๆ ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้ทักษะการใช้ชีวิตในชุมชนของตนเองอย่างแท้จริง รวมทั้งสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตทั้งในปัจจุบันและอนาคต ตลอดจนเกิดความรักและผูกพันกับชุมชนของตนเอง นอกจากนั้นการปฏิรูปการศึกษาได้กำหนดให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรของตนเองให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

อย่างอิสระ โดยหลักสูตรที่สร้างขึ้นต้องมีการวัดและประเมินนักเรียนตามมาตรฐานช่วงชั้นที่กำหนดไว้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนั้นหากโรงเรียนมีการวัดและการประเมินที่เป็นรูปธรรมและมีความชัดเจนในเชิงปฏิบัติดังแนวทางที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้จะทำให้โรงเรียนที่มีหลักสูตรต่างกันสามารถเทียบโอนผลการเรียนระหว่างกันได้ และสามารถรองรับการประเมินคุณภาพภายนอกภายใต้นิยามคุณภาพของท้องถิ่นได้ เพราะท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและพัฒนาผู้เรียนตามความต้องการของตนอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

ผลจากการนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนม ซึ่งเป็นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หรือคณะผู้วิจัยขอเรียกสั้นๆ ว่า **LCD-PAR** ซึ่งย่อมาจาก *Local Curriculum Development through Participatory Action Research* ไปใช้ในบริบทที่มีความแตกต่างกันในเชิงของบริบทของชุมชนและบริบทของโรงเรียน โดยโรงเรียนวัดสมานกิจเป็นโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนจากระดับอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นโรงเรียนที่มีขนาดเล็ก จัดการเรียนการสอนในลักษณะที่ครูประจำชั้นสอนแทบทุกรายวิชา มีประสบการณ์การทำโครงการข้าวซ้อมมือ นักเรียนมีปัญหาเรื่องครอบครัวแตกแยกสูง มีนักเรียนที่ไม่ได้อยู่กับบิดามารดาเป็นจำนวนมาก ชุมชนเป็นชุมชนเกษตรกรรม โดยส่วนใหญ่มีอาชีพทำนาและอาชีพรับจ้าง ชุมชนมีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องยาเสพติด ในขณะที่โรงเรียนบ้านนาโคบเป็นโรงเรียนขยายโอกาสขนาดกลาง ที่จัดการเรียนการสอนจากระดับอนุบาลจนถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในระดับมัธยมศึกษา มีการจัดการเรียนการสอนในลักษณะของการสอนเป็นวิชาเฉพาะ นั่นคือครูที่สอนวิชาสังคมศึกษา จะสอนวิชาสังคมศึกษาทั้งระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3 เศรษฐกิจของชุมชนอยู่ในขั้นค่อนข้างยากจน ชาวบ้านส่วนใหญ่ต้องรับจ้างทำไร่และเช่าพื้นที่ทำไร่รับประทัดและไร่อ้อย เพราะที่ดินส่วนใหญ่ได้ขายให้กับนายทุนหรือคนภายนอกไปเกือบหมด ฐานะทางเศรษฐกิจจะด้อยกว่าชุมชนท่ากระทุ่ม แต่ผู้นำมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าในการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชน ผลการวิจัยพบว่า **LCD-PAR** สามารถนำไปใช้ได้ทั้งสองบริบทที่กล่าวมาข้างต้น โดยโรงเรียนและชุมชนร่วมมือกับคณะผู้วิจัยพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่สอดคล้องกับสภาพบริบท และความต้องการของโรงเรียนและชุมชน และเมื่อนำหลักสูตรไปใช้พบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างมากในการจัดการเรียนการสอน และผลที่เกิดจากการนำหลักสูตรไปใช้อยู่ในระดับที่น่าพึงพอใจคือ นักเรียนมีพัฒนาการทั้งด้านความรู้คุณลักษณะที่พึงประสงค์และทักษะที่พึงประสงค์ ครูผู้สอนมีความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนมากขึ้นในเรื่องของเทคนิควิธีสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การประเมินตามสภาพจริง และการสร้างเกณฑ์การประเมิน ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน ศึกษานิเทศก์ และชุมชนมีความคิดเห็นที่ดีต่อการนำหลักสูตรไปใช้ โรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมากขึ้น ซึ่งคณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำ **LCD-PAR** ไปใช้ดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นใดๆ ก็ตามควรศึกษาถึงศักยภาพและความต้องการของชุมชนและโรงเรียน เพื่อให้ได้หลักสูตรที่เป็นหลักสูตรของชุมชนและโรงเรียนอย่างแท้จริง ถ้าโรงเรียนเป็นผู้ดำเนินการเองโรงเรียนควรศึกษาศักยภาพและความต้องการของชุมชนด้วย และในขณะเดียวกันควรศึกษาถึงนโยบายและทิศทางการพัฒนาประเทศด้วย
2. ไม่ควรนำหลักสูตรที่คณะผู้วิจัย โรงเรียน และชุมชนร่วมกันพัฒนาขึ้นมาในครั้งนี้ ไปใช้โดยไม่ได้อภิปรายถึงบริบทของโรงเรียนและชุมชนของตนเอง แต่ควรจะนำกระบวนการไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพ ความพร้อม และความต้องการของชุมชนและโรงเรียน
3. ผู้บริหารและคณะครูในโรงเรียนควรรหาทางเพิ่มพูนความรู้ทางด้านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เทคนิควิธีสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และการประเมินผลตามสภาพจริง หรือควรเชิญผู้รู้ให้เป็นที่ปรึกษา
4. โรงเรียนที่อยู่ในกลุ่มโรงเรียนเดียวกันที่มีบริบทของโรงเรียนและชุมชนที่คล้ายคลึงกัน อาจจะร่วมมือกันจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นหลักสูตรเดียว เป็นหลักสูตรของกลุ่มโรงเรียนซึ่งจะทำให้มีโอกาสคัดสรรวิทยากรเพิ่มมากขึ้น
5. โรงเรียนควรสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน โดยการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน และเชิญคนในชุมชนมาร่วมกิจกรรมของโรงเรียน พยายามทำให้ชุมชนรู้สึกว่าโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน
6. ผู้บริหารโรงเรียนควรสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการและผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ เนื่องจากผู้นำชุมชนจะเป็นผู้ที่มีอิทธิพลทางความคิดกับคนในชุมชน ดังนั้นถ้าผู้นำชุมชนมีความเห็นว่า ชุมชนควรเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น คนในชุมชนหรือชาวบ้านก็มักจะมีความเห็นที่คล้อยตามไปด้วย
7. โรงเรียนควรจะมีการประสานงานกับวิทยากร หรือผู้รู้ในชุมชนล่วงหน้าก่อนที่จะมีการเรียนการสอน เพื่อชี้แจงให้วิทยากรเข้าใจอย่างชัดเจนในจุดมุ่งหมายของการสอนและช่วยชี้แจงเพิ่มเติมในกรณีที่นักเรียนยังเข้าใจไม่ชัดเจน เนื่องจากผู้รู้ในชุมชนบางท่านไม่มีประสบการณ์ในการสอนหรือการถ่ายทอดความรู้มาก่อน
8. โรงเรียนควรจะจัดครูเข้าสอนในวิชาที่นำมาจัดเป็นหลักสูตรท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความรู้ ความสามารถ ความสนใจ และความสมัครใจของครูผู้สอน
9. โรงเรียนควรมีการประชาสัมพันธ์การจัดหลักสูตรท้องถิ่นให้คนในชุมชนหรือผู้ปกครองทราบโดยใช้วิธีการที่หลากหลาย เพื่อให้เกิดความเข้าใจและขอความร่วมมือจากคนในชุมชน
10. โรงเรียนควรเปิดโอกาสให้คนในชุมชน โดยเฉพาะกรรมการโรงเรียน วิทยากร หรือผู้รู้ในชุมชนได้ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมวางแผนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการจัดการเรียนการสอนตั้งแต่เริ่มดำเนินการ

11. โรงเรียนควรใช้บทบาทเชิงรุก โดยบุคลากรในโรงเรียนเป็นผู้เริ่มในการประสานสัมพันธ์กับคนในชุมชน และเปิดเวทีให้คนในชุมชนมีบทบาทในการจัดการเรียนการสอนมากขึ้น

12. ผู้บริหารกับครู และครูกับครูในโรงเรียนด้วยกันเองควรสร้างความสัมพันธ์อันดี โดยใช้หลักการกระจายอำนาจ และทำงานเป็นทีม

13. ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นต้องเป็นคนที่มีความตั้งใจจริงในการแก้ปัญหา และยินดีที่จะเรียนรู้ไปพร้อมๆ กับนักเรียน

14. นักวิจัยไม่ควรนำความคิดของตนเองไปครอบงำครู ผู้บริหารโรงเรียน หรือคนในชุมชน นักวิจัยควรมีบทบาทเป็นผู้กระตุ้นให้ครูและชุมชนสามารถดำเนินการได้ด้วยตนเอง

15. การจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สาระต่างๆ จากแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายในชุมชน สำหรับการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา นอกจากเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายในชุมชนแล้ว ควรนำความรู้ที่ได้มาต่อยอดหรือผสมผสานกับวิชาการหรือเทคโนโลยีต่างๆ ที่ศึกษาในโรงเรียน เช่น ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องสมุนไพรชนิดต่างๆ จากแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน และได้เรียนรู้วิธีการถนอมอาหารจากโรงเรียน ดังนั้นผู้เรียนควรได้นำความรู้เรื่องการถนอมอาหารมาใช้ในการแปรรูปสมุนไพรให้เป็นอาหารแห้ง และถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวกลับไปสู่ชุมชนด้วย

16. ควรมีการศึกษาติดตามการดำเนินงานการนำหลักสูตรไปใช้ หลังจากทีคณะผู้วิจัยออกจากพื้นที่ไปแล้ว

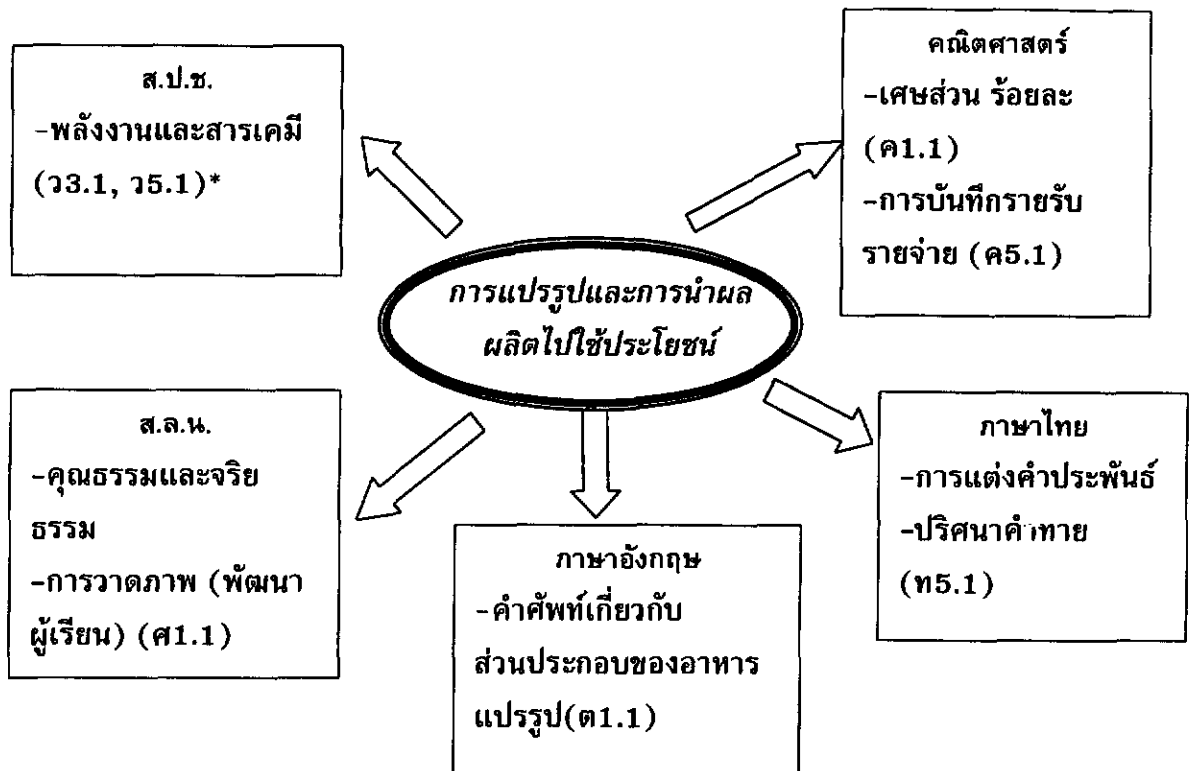
บรรณานุกรม

บุญเรียง ขจรศิลป์และคณะ. 2543. รายงานการวิจัยเรื่อง กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เอื้อต่อการพัฒนาการเลี้ยงโคนม: กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี. กรุงเทพมหานคร: พีเอ็นการพิมพ์.

สภาวัฒนธรรมกิ่งอำเภอบ้านคา. 2544. ประวัติกะเหรี่ยงโพล่ง (เอกสารอัดสำเนา).

ภาคผนวก

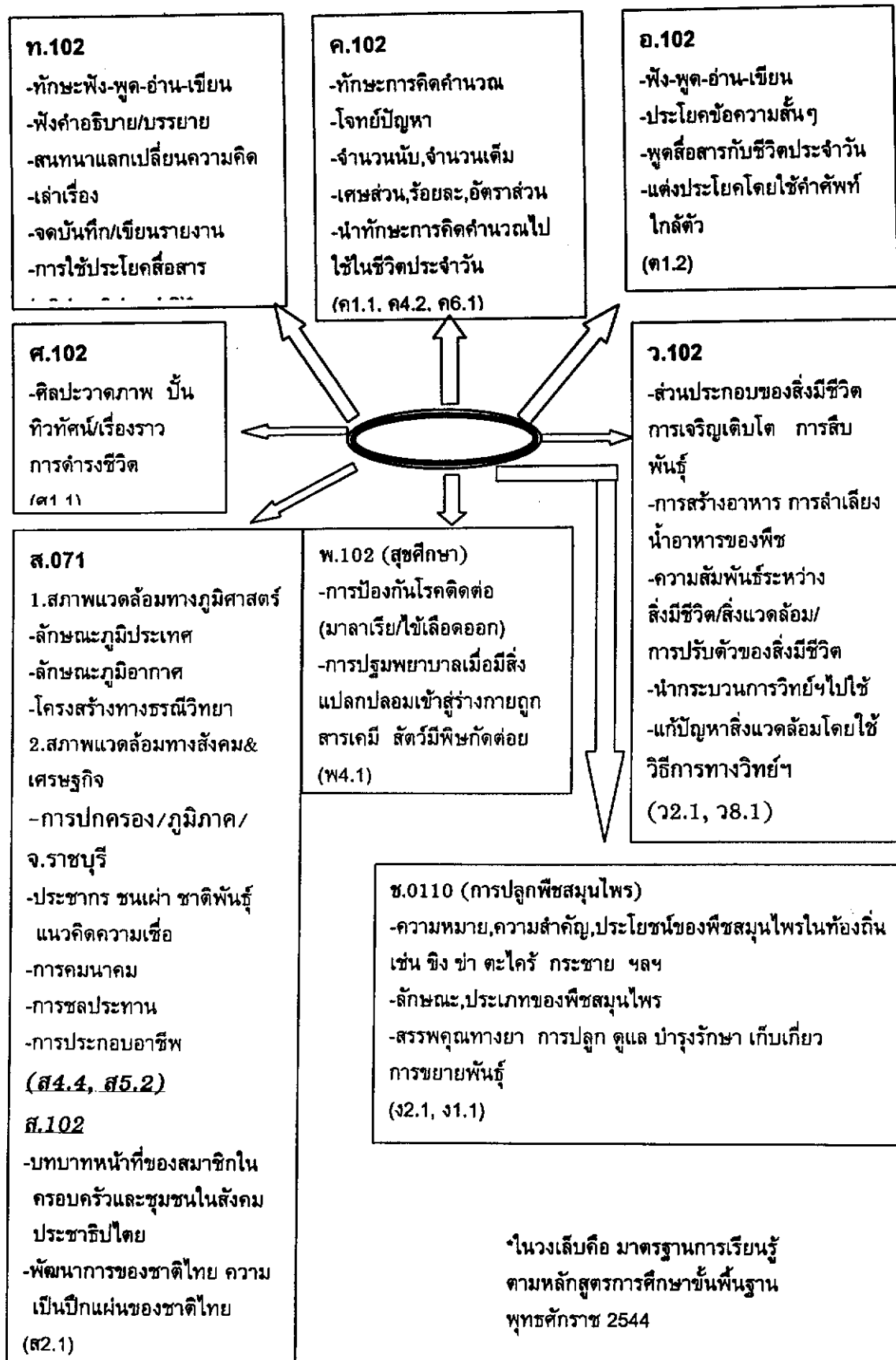

การบูรณาการเรื่อง การแปรรูปและการนำผลผลิตไปใช้ประโยชน์

*ในวงเล็บคือ มาตรฐานการเรียนรู้ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

ผู้รู้ในชุมชนสาธิตวิธีการมัดข้าว

การบูรณาการเรื่องสภาพชุมชน